

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
HISTORICKÝ ÚSTAV

DIPLOMOVÁ PRÁCE

ČESKO – NĚMECKÝ DIALOG V ŽIVOTĚ A DÍLE
VLASTENCE, KNĚZE A VYCHOVATELE FRANTIŠKA
PRAVDY

Vedoucí diplomové práce: doc. Dagmar Blümlová, CSc.

Autor práce: Martina Čechová

Studijní obor: D-Z/ZŠ

Ročník: 5

2012

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 18. dubna 2012.

podpis

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala ochotným pracovníkům SOA Plzeň, pobočky Klášter u Nepomuku, SokA Klatovy, SokA Jindřichův Hradec, Muzea Šumavy v Sušici, Muzea Jindřichohradecka a všem ostatním, bez kterých by tato diplomová práce nemohla vzniknout. Největší poděkování však náleží paní docentce Dagmarě Blůmlové za vedení mé práce, podporu a cenné rady.

ANOTACE

Předkládaná diplomová práce popisuje život kněze Františka Pravdy, vlastním jménem Vojtěcha Hlinky, známého spisovatele a zakladatele povídek s venkovskou tematikou.

Práce představuje Hlinku nejen jako spisovatele, ale především jako muže mnoha jiných povolání a zájmů. Životní cesta jej přivedla do Hrádku u Sušice do služeb šlechtické rodiny Sturmfederů. Pozornost je zaměřována na vzájemné vztahy mezi českým vlastencem a čtyřmi generacemi příslušníků německé baronské rodiny. Na hrádeckém zámku pracoval Hlinka jako vychovatel slabomyslného Ottokara Sturmfedera. Jeho výjimečné psychopedické nadání je porovnáváno s obvyklými zemskými a evropskými dobovými standardy. Dále je zde přiblížena Hlinkova politická, spisovatelská, církevní kariéra a jeho další zájmy. Uvedeny jsou rovněž jeho kontakty s významnými představiteli uměleckého a politického života, které pomáhají dotvářet obraz Hlinkovy osobnosti.

ANNOTATION

Submitted diploma thesis describes the life of priest František Pravda, born Vojtěch Hlinka. He was well-known writer and founder of short stories with rural theme.

The thesis introduces Hlinka as a writer, but primarily as a man of many other professions and interests. The way of life brought him to Hrádek u Sušice to work for an aristocratic family of Sturmfeders. Attention is concerned with mutual relations between the Czech patriot and four generations of German baronial family. Hlinka worked as an educator of feeble-minded Ottokar Sturmfeder in Hrádek's castle. His extraordinary psychopaedics talent is compared with usual provincial and European contemporary standards. There is also depicted Hlinka's political, writing and religion career and his other interests. The thesis doesn't overlook Hlinka's contacts with important representatives of artistic and political life, which helps to complete the picture of Hlinka's personality.

OBSAH

OBSAH.....	6
ÚVOD.....	7
1. PROCES UTVÁŘENÍ NOVODOBÉ ČESKÉ NÁRODNÍ SPOLEČNOSTI V 19. STOLETÍ.....	12
2. PROMĚNY ŠKOLSTVÍ V 19. STOLETÍ.....	20
3. MLÁDÍ VOJTĚCHA HLINKY (1817 – 1847).....	25
3.1. Rodinné prostředí.....	25
3.2. Doba studií v Jindřichově Hradci.....	29
3.3. Studium filozofie v Praze.....	34
3.4. Prohlédnutí, aneb studium teologie ve Vídni a návrat do Čech.....	35
3.5. Působení v Kvílicích u Slaného a v Klarově ústavu slepců.....	38
4. ŽIVOT VOJTĚCHA HLINKY V HRÁDKU.....	42
4.1. Vojtěch Hlinka jako vychovatel u německé baronské rodiny Sturmfederů.....	42
4.2. Český vlastenec pod jednou střešou s Němci.....	49
4.3. Vojtěch Hlinka a Henneberg - Spiegelové.....	53
5. LITERÁRNÍ ČINNOST.....	61
6. DALŠÍ ČINNOST, ZÁJMY A ZNÁMOSTI FRANTIŠKA PRAVDY.....	68
7. PODZIM HLINKOVA ŽIVOTA A POCTY PO JEHO SMRTI.....	73
ZÁVĚR.....	76
PRAMENY A LITERATURA.....	80
SEZNAM ZKRATEK.....	85
SEZNAM PŘÍLOH.....	85
OBRAZOVÉ PŘÍLOHY	

ÚVOD

Ve své době uznávaný český vlastenec a spisovatel František Pravda, vlastním jménem Vojtěch Hlinka, se v posledních několika desetiletích ocitl ve stínu svých talentovanějších současníků. Do nedávna byl tedy Hlinka osobností sice opomíjenou, ne však zcela zapomenutou. V červnu roku 2010 byl po dlouholetém chátrání pro veřejnost otevřen zrekonstruovaný zámek v Hrádku. Jedna z mnoha nabídek, kterou na zámku poskytují, umožňuje nahlédnout do Muzea, které je věnováno osobě Františka Pravdy. Zjištění dalších faktů o českém povídkáři se s otevřením jeho Muzea stalo otázkou velmi aktuální a vítanou.

V odborné literatuře se osobností spisovatele Františka Pravdy zabíralo již několik povětšinou literárních historiků. Nejobsáhlejší monografii napsal F. Holeček (HOLEČEK František, *František Pravda (Vojtěch Hlinka): Obraz jeho literární činnosti*, Brno 1906.) Ve své práci, jak už napovídá název monografie, detailně rozebral Pravdovu literární činnost. Jeho povídky rozdělil podle námětů a shrnul jejich obsahy. Pravdův spisovatelský um zhodnotili i J. Opelík a A. a J. Novákovi. (OPELÍK Jiří a kol., *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*, Praha 2000; NOVÁK Arne - NOVÁK Jan, *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny*, Brno 1995.) Jako jednoho z nejvýznamnějších spisovatelů Sušicka zařadila do své diplomové práce spolu s dalšími literáty i diplomantka R. Mužíková. (MUŽÍKOVÁ Radka, *Literární tradice Sušicka: diplomová práce*, České Budějovice 1989.)

Pro úplnost vyjmenovávám další práce, které pojednávají o Františku Pravdovi, přidávám k nim ale poznámku, že ne všechny lze označit za literaturu odbornou. Drobný životopis Vojtěcha Hlinky poskládal jeho synovec K. Matějka. (MATĚJKA Karel, *František Pravda. (Vojtěch Hlinka.)*, in: Sebrané spisy Františka Pravdy 4, Praha 1877.) Jeho práce, postavená na dokonalé znalosti života strýce, představuje výborný doplněk k Hlinkovým Vzpomínkám na jednotlivé etapy jeho života. Po dvaceti letech od úmrtí Hlinky k příležitosti odhalení pamětní desky na Pravdově domě v Hrádku zavzpomínal na Hlinku i jeho pamětník J. Martínek. (MARTÍNEK Josef, *František Pravda. Jeho život a dílo*, Sušice 1925.) Jako jednoho z důležitých rodáků Novovčelnicka F. Pravdu připomněl O. Šíma. (ŠÍMA Oldřich, *Významné osobnosti Novovčelnicka*, Nová Včelnice 1995.)

Z novějších prací o životě a díle Františka Pravdy vyšla stručná, ale velmi čtivá práce A. Brabcové. (BRABCOVÁ Anna, *Z Nekrasína do Hrádku. Životní cesta kněze a vychovatele Vojtěcha Hlinky, spisovatele a vlastence Františka Pravdy*, Jarošov nad Nežárkou 2004.)

Dále o Františku Pravdovi a jeho literární tvorbě existuje poměrně velké množství medailonků v pamětních knihách vydávaných k slavnostním příležitostem či stručné životopisné črty F. Pravdy v periodikách.

Jak je patrné z výše psané literatury, osobou Františka Pravdy se zabývala již řada autorů, ovšem jejich zájem o něj byl zaměřený spíše jednostranně. Zaobírali se především Pravdovým spisovatelstvím. O životě Františka Pravdy tedy existuje řada dalších otázek, které ale doposud zůstaly nezodpovězeny.

Ve své diplomové práci se chci tedy zajímat o další Pravdovu činnost a zájmy. Nejvíce mne láká jeho pedagogické působení u rodiny Sturmfederů, kde úspěšně vychovával mentálně retardovaného šlechtického synka. Jako cíl své práce jsem si stanovila jednak zjistit, proč právě jemu se dařilo v oblasti výchovy, jaké využíval vyučovací metody a pomůcky, jestli korespondovaly s obvyklými dobovými postupy či zda byly zcela výjimečné, a kde vůbec načerpal inspiraci a rozvinul své pedagogické nadání. Snad ještě zajímavější otázky přináší působení českého vlasteneckého kněze u německé šlechtické rodiny, jehož nechuť k šlechtickým manýrům a německví celkově je známá. Další můj dílčí cíl tedy souvisí s pátráním po vývoji vztahů mezi Hlinkou a dvěma generacemi členů rodiny Sturmfederů a následně dvěma generacemi rodiny Henneberg-Spiegelů v průběhu času. Pokusím se ověřit, zda jejich vztahy byly skutečně i přes Hlinkovu averzi k snobství a německví tak překvapivě idylické, jak se v literatuře zaměřené na Hlinku uvádí, či zda se vyskytovaly i chvílky napjaté či přímo konfliktní. Přeji si také dohledat, jak se německá rodina dívala na Hlinkovo vlastenectví, jaké měl Hlinka v rodině postavení, s kým si rozuměl nejvíce a s kým naopak nejméně, a to z pohledu obou stran, zda se vztahy s některými členy s přibývajícimi roky proměňovaly či zůstávaly neměnné. Na základě jeho povolání kněze a vychovatele, vztahů s šlechtickou rodinou a s dalšími pro jeho život důležitými lidmi, a ne jako předešlí badatelé pomocí jeho literární činnosti, jsem si předsevzala rekonstruovat typické Hlinkovy povahové rysy. Dále jsem si naplánovala dohledat informace o Hlinkově politické a církevní kariéře a postihnout spektrum jeho dalších zájmů.

Klíč k nalezení odpovědí na mé otázky mi poskytly následující prameny. Z pramenů vydaných mi nejvíce posloužily obsáhlé paměti - Vzpomínky na jednotlivé etapy života

sepsané samotným V. Hlinkou, které vycházely v časopisu *Vlast'*. Jelikož je ale Hlinka dával dohromady až mnoho let po prožitých událostech, raději jsem některé informace ověřovala s dalšími typy pramenů. Ukázalo se, že si Hlinka udržel do poměrně vysokého věku výtečnou paměť. V úvahu jsem brala i fakt, že jeho *Vzpomínky* byly směřovány pro veřejnost. Hlinka v tomto subjektivním pramenu o sobě a o lidech, kterými byl obklopen, prozradil mnohé, přesto se dá předpokládat, že některé důležité informace zamlčel.

O posledních letech spisovatelova života, kdy už si Hlinka nemohl vést ze zdravotních důvodů žádné *Vzpomínky*, podává svědectví alespoň jeho korespondence. (MUK Jan (ed.), *Z korespondence a života spisovatele Františka Pravdy*, Jindřichův Hradec 1941.)

Další významné prameny, o které jsem se mohla opřít, tvořily časopisy a periodika, zejména časopisy regionální. Ty reflektovaly různé společenské události a o Hlinkovi informovaly nejčastěji před či po jeho významných výročích. Pro práci s nimi jsem si zvolila metodu sondy, s jejíž pomocí jsem snáz dokázala postihnout a zpracovat velké množství tohoto pramenného materiálu.

Zcela jiný pramen a zdroj poznání představovaly Pravdovy povídky. Častým námětem Hlinkovy tvorby byly jeho vlastní zážitky a zkušenosti s lidmi. Proto jsem vyhledávala povídky, které byly zjevně inspirovány jeho vlastním životem a ve kterých se občas ukrývaly nové informace a nová Hlinkova stanoviska. Ta jsem ale interpretovala s velkou opatrností, protože zde už jsem se těžko dopátrávala, co je skutečně pravda a co už je produktem autorovy fantazie. S radostí jsem uvítala, že velká část Pravdovy tvorby existuje již v digitální podobě, o níž se zasloužila Národní knihovna České republiky.¹

Z archivních pramenů jsem využila především Hlinkovu pozůstalost. Po smrti Františka Pravdy ji schraňoval velhartický děkan a Hlinkův synovec Václav Brlík. Jeho sestra paní Reiserová ji předala Muzeu Šumavy v Sušici. Bohužel některé písemnosti, které byly zapůjčovány, se ztratily. Nejvíce si jich ponechal spisovatel Josef Holeček.² Další Pravdova pozůstalost je uložena ve Státním okresním archivu v Klatovech a

¹ <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/Search.do?documentType=&text=franti%C5%A1ek+pravda#>
(staženo 27. 11. 2011).

² Srov. Ladislav STEHLÍK, *Země zamyšlená 1*, Praha 1974, s. 152. Václav ZÍBAR, *Dějiny Hrádku u Sušice*, Hrádek 1985, s. 188.

v Kulturně historickém archivu v Jindřichově Hradci. Při studování jeho pozůstalosti jsem se dostala hlavně k Hlinkově korespondenci, která nebyla vydána, fotografiím, úmrtním listům, pozvánkám na slavnosti, gratulacím k jubileím apod. V Jindřichově Hradci v Archivu gymnázia jsem našla několik informací o Hlinkově prospěchu a vyučovaných předmětech.

K zjištění vztahů se šlechtickými rodinami jsem prostudovala ve Státním oblastním archivu, pobočce Klášter u Nepomuku neuspořádaný fond Rodinný archiv Henneberg – Spiegelů, kde se nacházely písemnosti obou rodin. Nejvíce mi posloužil životopis Ottilie Henneberg – Spiegelové, rozené Sturmfederové a částečně i závěť barona Karla Theodora Sturmfedera. Životopis se závětí jsem následně komparovala s Hlinkovými Vzpomínkami na život v Hrádku a jeho korespondencí. Hlinkovy Vzpomínky a Ottiliin životopis rovněž poskytly informace o Hlinkových výukových metodách, které jsem porovnávala s dobovými využívanými výukovými metodami. Naopak zklamání mi přinesl rovněž neuspořádaný fond Velkostatek Hrádek u Sušice, kde v prozatímním inventárním soupisu jsem o Vojtěchu Hlinkovi žádnou zmínku nenašla. Rovněž v Literárním archivu Památníku národního písemnictví se fond Františka Pravdy nenachází.

Poznatky k další Pravdově činnosti, mimo už výše zmiňované materiály, jsem dohledala ještě například v Archivu požárního (hasičského) sboru Hrádku u Sušice.

Podle pramenů a literatury jsem následně svou práci strukturovala do sedmi kapitol. V první kompilační kapitole je přiblížena doba, ve které Hlinka žil. Snaží se postihnout její specifika, významné události, a to jak v oblasti politické, tak i v okruhu kulturním. Velká pozornost je věnována českým vlastencům a národním obrozencům, na které Hlinka svou spisovatelskou činností navázal.

Druhá kapitola představuje průřez dějinami pedagogiky a didaktiky v 19. století, který je obohacen o vývojovou linii psychopedickou. Kapitola shrnuje přerod školy ve školu národní a vysvětluje, jak se měnil v průběhu 19. století náhled na možnost a potřebu vzdělávat i děti s mentální retardací. Tvoří podklad pro další zhodnocení Hlinkovy pedagogické činnosti.

Následující kapitoly se již plně věnují Vojtěchu Hlinkovi. Nejvíce mi v těchto částech posloužila pracovní metoda individuální biografie. Jsou poskládané povětšinou chronologicky, jak běžel Hlinkův život. Některé kapitoly se však časově prolínají. Hlavním důvodem je přehlednost a pochopitelnost. Díky rozdělení mohou vyniknout důležité aspekty Hlinkova života, které by v jinak striktním členění tuto šanci nedostaly.

První kapitola popisuje dobu jeho šťastného dětství, prostředí, ze kterého pocházel, a hlavně členy rodiny a další lidi, kteří v něm již v dětství zaselí zrnko lásky k češství, které v Hlinkovi dlouhou dobu dřímalo, než mohlo být probuzeno. V kapitole je zaznamenána doba Hlinkových studií, které pro něj znamenaly první střet s německým prostředím, jemuž sám zprvu začal dávat přednost. Je zde podrobně vylíčen náhlý zvrát a přerod Hlinky v českého vlastence. Poslední část kapitoly informuje o Hlinkově působení v Kvílicích u Slaného a v ústavu dospělých slepců v Praze. Zde se setkal s několika osobnostmi, které pro jeho další život a zaměstnání měly nedocenitelnou hodnotu.

Kapitola Život Vojtěcha Hlinky v Hrádku se zabývá jeho působením u dvou šlechtických rodin, zaměřuje se na vzájemné vztahy Hlinky s rodinami a na jeho tvůrčí pedagogickou činnost.

Ačkoliv jsem se ve své diplomové práci nechtěla věnovat Františku Pravdovi jako spisovateli, přesto v další kapitole nazvané Literární činnost je stručně shrnuto spisovatelství Františka Pravdy, protože tvoří jednu z nejvýznamnějších složek Hlinkovy osobnosti.

V pořadí již šesté kapitole jsou představeny Hlinkovy méně známé činnosti. Dále jsou zde zhodnoceny Hlinkovy vztahy s více či méně významnými dobovými představiteli.

Poslední kapitola líčí Hlinkovo pozdní stáří a s ním přicházející neduhy. Není však zakončena Hlinkovou smrtí, nýbrž je dovedena do současnosti. Ukazuje, že s odkazem Vojtěcha Hlinky nebo či spíše Františka Pravdy, se můžeme setkat dodnes, a to nejen při návštěvě knihovny.

1. PROCES UTVÁŘENÍ NOVODOBÉ ČESKÉ NÁRODNÍ SPOLEČNOSTI V 19. STOLETÍ

Historická doba, ve které jedinec žije, je jedním z nejdůležitějších činitelů, které utvářejí jeho osobnost. Pro Františka Pravdu (1817 – 1904) bylo touto určující dobou 19. století. Kněz F. Pravda zasvětil svůj život dráze spisovatelské a především vlastenecké, čímž navázal na základy, které již položili jeho obrozenští předchůdci.

Národní obrození představovalo přeskupování společenské, myšlenkové a politické skladby národa a nové pojmání úkolů jeho základních složek. Šlo o typ sebezáchovné reakce na rostoucí odrazující tendence.³ Přesné datum, kdy byly zapuštěny kořeny hnutí, samozřejmě nelze vymezit, ale obecně je kladeno do doby osvěcenské. Předcházely mu a rovněž jej doprovázely diskuse o termínu národ, které se rozbíhaly v některých evropských státech a v Severní Americe. Mnohde bylo zapotřebí pojem nově redefinovat. Téměř každá země termín národ chápala odlišně, ale již v 18. století se vytříbily dvě základní teorie. Jedna platila pro anglosaské a francouzské země, druhá byla typická pro tradici středoevropskou, tedy pro země habsburské monarchie. V českých zemích se prolínaly tři základní tendence: jednak úspěšné etnicko-kulturní obrození českého národa v 19. století, dále vytváření státně politického národa rakouského, zejména za vlády Marie Terezie a Josefa II., ale částečně přetrvávající až do rozpadu monarchie, jako poslední silný sklon německého národního hnutí k vytvoření německého národního státu.⁴ Problematicky se vymezovaly i pojmy vlastenectví a nacionalismus, oproti nim je však národní obrození širším historickým jevem.

První vlastenecké, často politicky zaměřené, tendence v Čechách se objevovaly již v díle J. A. Komenského či u známých barokních dějepisců a kněží B. Balbína, T.

³ Srov. František KUTNAR, *Obrozené vlastenectví a nacionalismus. Příspěvek k národnímu a společenskému obsahu češství doby obrozené*, Praha 2003, s. 292. Otto URBAN, *České a slovenské dějiny do roku 1918*, Praha 1991, s. 149.

⁴ Miroslav HROCH, *Evropská národní hnutí v 19. století. Společné předpoklady vzniku novodobých národů*, Praha 1986, s. 7 - 12. K témuž kupř. Jiří KOŘALKA, *Co je národ?*, Praha 1969, s. 58; Jiří KOŘALKA, *Češi v habsburské říši a v Evropě 1815 – 1914. Sociálněhistorické souvislosti vytváření novodobého národa a národnostní otázky v českých zemích*, Praha 1996, s. 16 – 19; Miroslav HROCH, *Na prahu národní existence*, Praha 1999, s. 239 - 243.

Pěšiny, Fr. Jana Beckovského a dalších. Byly reakcí na důsledky Třicetileté války, které pro české země znamenaly především úpadek české řeči, potažmo českého národa, jenž se během 18. století ještě prohluboval. Největší kritice u Balbína podléhal hlavně příchod cizí šlechty, které se české obyvatelstvo muselo, ať už dobrovolně či naopak nedobrovolně, přizpůsobovat.⁵

O dobrovolné asimilaci bylo možné hovořit ze strany českého měšťanstva, které s oblibou kopírovalo zvyklosti bohatší a vzdělanější vrstvy německého měšťanstva, se snahou se těmito vyšším společenským kruhům vyrovnat. V reálné podobě to vypadalo tak, že ve své řeči plynule přecházelo mezi oběma jazyky a tím je i „komolilo“. Protikladem poněmčenému městu se stal český i moravský venkov, kde stále ještě žilo několik milionů obyvatel, kteří ovládali pouze svůj mateřský jazyk a zachovávali jeho podobu.

Spravovat národnostně nejednotný stát, kde žilo zhruba 2/3 Čechů a 1/3 Němců, nebylo právě ideální. Absolutistická vláda osvícenského panovníka Josefa II. se zcela logicky snažila nejednotnou zemi stmelit. Oporou jeho centralistické politiky se stala právě politika germanizační. Jeho cílem nebylo brát jazyk lidu, chtěl sjednotit jazyk vzdělanecký a především úřední. Rychle se šířící germanizační vlna však paradoxně dodala sílu řadě odvážlivců, aby se postavili do opozice s vůdčími skupinami z obavy, že se blíží zánik kdysi tak významného českého národa. A právě na bázi historismu začali vést nápravné snahy. Počáteční snahy buditelů nejsou pro veřejnost žádné tabu, ale přesto si zaslouží alespoň krátké shrnutí. Úspěchy slavili především na poli historické vědy, o něž se zasadili například v osvícenském duchu pracující Mikuláš Adaukt Voigt, František Martin Pelcl, Gelasius Dobner a další. Jako svůj první úkol si zadali pozitivní vymezení vlasti a vypořádání se s dvojjazyčností.⁶ Zdatně si ale vedlo několik osobností rovněž v oblasti kultury. Ať už se jednalo o první uvedení českých, německými diváky z vyšších vrstev silně kritizovaných, divadelních her v Nosticově divadle či otevření Vlasteneckého divadla na Koňském trhu. Vyzdvihovala byla především tvorba autorů českých her z národních dějin – bratrů Thámových, Šedivého a Stuny. Reklamu jim zajistil v českých novinách jeden z nejvýznamnějších buditelů

⁵ Srov. F. KUTNAR, *Obrozenské vlastenectví*, s. 22 – 42. Josef KOČÍ, *České národní obrození*, Praha 1978, s. 9 – 23. Zatímco F. Kutnar vidí kořeny formování českého národa v novodobých dějinách už u J. A. Komenského, J. Kočí je spatřuje až u B. Balbína.

⁶ Srov. J. KOČÍ, *České národní obrození*, s. 88 – 97. M. HROCH, *Na prahu národní existence*, s. 62 – 66.

první fáze národní obrody Matěj Václav Kramerius, který založil i slavnou Českou expedici. Ačkoliv Vlastenecké divadlo se udrželo jen několik let, nedocenitelný význam mělo pro venkov, kde se jím nechali inspirovat a zakládali už na přelomu století ochotnické spolky. Ty se staly zdatnou oporou obrozování u vrstvy lidové.

Ať už se jednalo o jakoukoli česky psanou tvorbu, všichni její autoři se zpočátku setkávali s nepříjemnými zádrhly. Dlouhodobý úpadek českého jazyka měl za následek, že čeština němčině, která byla jazykem náročné literatury a jazykem vědeckých společností, nemohla konkurovat. Více škody než užitku se podařilo způsobit brusičům jazyka. Zkultivování jazyka se stalo úkolem české filologie. S nadšením, ale především s pochybami, zda mohly romantické plány buditelů vyjít, se úkolu úspěšně zhostil Josef Dobrovský. Mimo jiné napomohl k zřízení katedry českého jazyka na Pražské univerzitě. Ale nejen on byl znamenitým českým filologem. Však také byla zpočátku česká kultura budována hlavně jako kultura filologická.⁷

Jak již bylo zmíněno, důležitou roli v národním obrození hrály značné proměny společnosti. Na novém utváření společenských poměrů se podepsaly dvě dějinné události, a to americká a francouzská politická revoluce a anglická průmyslová revoluce. Díky nim se tradiční selsko-řemeslnicko-poddanská společnost postupem času proměňovala v moderní industriální občanskou společnost. Neúprosná doba nedala šanci, aby se josefínské reformní dílo naplnilo. Josef II. byl za své radikální reformy na sklonku života trnem oku u šlechty a církve.⁸ S těmito neblahými důsledky Josefovy vlády se musel vypořádat Josefův bratr Leopold II. Českou šlechtu si naklonil zrušením josefínské daňové a urbaniální úpravy. Na rozdíl od svého bratra se Leopold nechal korunovat českým králem. Šlo spíše o jakousi satisfakci stavům, jelikož jim zamítl většinu jejich dalších požadavků. Korunovací alespoň částečně povzbudil vlastenectví utlačovaného českého národa. Leopold zpočátku uvítal francouzskou revoluci, přál si přerod v monarchii konstituční. Až později pochopil, jak se dokázala revoluce zvrhnout, a raději uzavřel alianci s Pruskem. Obávaného střetu s Francií už se Leopold nedočkal. Do koaličních válek byl zatažen až jeho syn panovník František II.

Do 19. století vstupovaly tedy české země v rámci monarchie ve válečném stavu. Bezprostředně se jich dotkla až třetí koaliční válka, kdy v boji u Slavkova zakusilo

⁷ J. KOČÍ, *České národní obrození*, s. 88. Vladimír MACURA, *Znamení zrodu. České národní obrození jako kulturní typ*, Jinočany 1995, s..

⁸ Srov. M. HROCH, *Na prahu národní existence*, s. 14. Otto URBAN, *České a slovenské dějiny do roku 1918*, Praha 1991, s. 140.

Rakousko porážku. Následek prohry a vytvoření Rýnského spolku donutilo císaře Františka, aby rozpustil staletou Svatou říši římskou národa německého. Císařský titul si ale František pojistil již roku 1804.⁹

Ačkoliv napoleonské války přinesly Evropě řadu negativ, přispěly do českého národního hnutí, které od té doby vystupovalo s výraznějšími buržoazními tendencemi a zdatně se zpolitizovalo. Většina patriotů se přikláněla k liberalismu. Důležitý bod přineslo vytvoření prvního novodobého českého národního kulturního programu Josefem Jungmannem, který jako jeden z prvních buditelů už nepochyboval o budoucnosti českého národa. Jungmann svůj kulturní program opřel o překlad několika cizích uměleckých literárních děl. Není žádnou novinkou, že překlady se kdysi těšily značné oblibě. Pokud šlo ale o překlady německých odborných textů, byly považovány pouze za akt vlastenectví, vždyť ti, kteří se o problematiku odborného textu zajímali, stejně mluvili německy. Především se ale apelovalo, aby se od překladů přešlo k původní české tvorbě.¹⁰

K velké radosti vlastenců bylo roku 1818 na základě snah hraběte Kašpara Štenberka založeno Národní muzeum. J. Jungmann se na připravovanou koncepci díval už od počátku s despektem, ale přesto cítil s ostatními vlastenci zklamání, že se Muzeum nesnažilo podporovat české národní snahy.¹¹

První rakouský císař se oproti svým předchůdcům jevil jako muž se zcela odlišným charakterem, který ale vládl v naprosto rozdílných podmínkách nežli oni. Zachoval sice absolutistickou formu vlády, ale podrobil ji mnoha změnám. František II. byl v první řadě nepřítelem osvícenství, vinil jej z podnícení Velké francouzské revoluce. Raději propagoval rakousko-katolickou restauraci. Zcela upustil od Josefovy idey státu rakouského, kterou nahradila idea metternichovská. Předrevoluční reformismus vystřídala strnulost a konzervatismus.¹²

V létě roku 1819 se na základě karlovarských usnesení situace ještě přiosvěřila. Byl zaveden tzv. policejní absolutismus a velmi ostrá cenzura. Policie měla své lidi téměř

⁹ Srov. Brigitte HAMANNOVÁ (ed.), *Habsburkové. Životopisná encyklopedie*, Praha 2010, s. 244 – 247. Otto URBAN, *České a slovenské dějiny*, s. 141.

¹⁰ Srov. J. KOČÍ, *České národní obrození*, s. 250. V. MACURA, *Znamení zrodu*, s..

¹¹ Srov. M. HROCH, *Na prahu národní existence*, s. J. KOČÍ, *České národní obrození*, s. 282 – 284.

¹² Srov. O. URBAN, *České a slovenské dějiny*, s. 143. Eduard WINTER, *Bernard Bolzano a jeho okruh*, Brno 1935, s. 44.

všude a zaměřovala se především na české vlastence.¹³ Jeden ze čtyř karlovarských zákonů umožnil čistky na německých univerzitách. Asi nejznámější obětí čistek se stal matematik, teolog, pedagog, profesor náboženství a děkan filozofické fakulty v Praze Bernard Bolzano. Muž odchovaný českým katolickým osvícenstvím, který si uměl získat přízeň mas, byl obviněn z úpadku disciplíny mezi studentstvem.¹⁴ Především se ale jeho osvícenské náboženské názory neshodovaly s vládnoucími ideologiemi. O několik let dříve, než se dostal do konfliktu s vládou a církví, se Bernard Bolzano zabýval myšlenkou, jak zlepšit národnostní rozpory v Čechách a jak odstranit vzájemnou nevraživost. Jeho koncepce vzniku jednoho národa se dvěma jazykovými skupinami však patřila k pojetím utopickým, neboť dvojjazyčnost by přicházela v úvahu pouze ve spojení s vyšším vzděláním.¹⁵

Velmi konzervativně nahlížel panovník František II. i na průmyslovou revoluci. Pociťoval k industrializaci značnou nechuť. V zaostalém feudálním systému byl hospodářský rozvoj českých zemí velmi pomalý. Přesto byly pozvolna zaváděny do výroby parní stroje, zprvu především do textilní výroby. Začala se stavět železnice a nové komunikace. Ačkoliv hospodářský růst se netýkal rovnoměrně všech oblastí Čech, Moravy a Slezska, přesto české země pomalu uzrávaly v hospodářské centrum monarchie. Urbanizace v českých zemích ale nekorespondovala s narůstající industrializací. Tehdy zde existovala nadprůměrná hustota sídel a jen v několika z nich bývala větší koncentrace obyvatel.¹⁶

Strnulost Františkovy vlády se podepsala rovněž na životním stylu. V předbřeznové době se vyvíjela především měšťanská kultura biedermeierovská. Směr částečně inspirovaný duchem osvícensky klasicistním a romantickým se rozvíjel přibližně v letech 1820 – 1850. Tuto kulturu symbolizovala umírněnost, zbožnost, klid, idyla, kompromisy, humanita a mravnost. Důraz se kladl na soukromý, rodinný život a hlavně vlastenectví. Věda odvrhovala spekulaci a přikláněla se k empirii. Pozornost vědců se hojně obracela k historii, např. Ranke, Palacký, Šafařík. Biedermeierovská doba byla ale významná zejména pro české písemnictví. Biedermeierovské prvky se objevovaly v tvorbě Kollára, Čelakovského, Tyla, Erbena, Němcové a její Babičce, částečně v díle

¹³ Srov. F. KUTNAR, *Obrozenské vlastenectví*, s. 277. O. URBAN, *České a slovenské dějiny*, s. 143.

¹⁴ E. WINTER, *Bernard*, s. 75. K témuž kupř. O. URBAN, *České a slovenské dějiny*, s. 276.

¹⁵ Srov. J. KOČÍ, *České národní obrození*, s. 277. M. HROCH, *Na prahu národní existence*, s. 197 – 201.

¹⁶ Srov. O. URBAN, *České a slovenské dějiny*, s. 145 – 146. J. KOŘALKA, *Češi v Habsburské říši*, s. 89.

Palackého. Některé rysy *biedermeieru* se vyskytovaly i v pozdější době, například u Šmilovského a dalších. *Biedermeier* byl sice hlavním, nikoliv ovšem jediným, směrem *metternichovské* doby. Vedle něj se dále vyvíjel romantismus, u nás představovaný hlavně Máchou.¹⁷

O velké literární úspěchy se zasloužilo národní hnutí především v třicátých letech. Patřilo k nim vydávání vědeckého časopisu *Musejník*, v jehož redakci nechyběl Palacký, Šafařík či Vocel. Velký ohlas způsobilo opět pod záštitou Palackého založení *Matice české*. Nedařilo se ale jen literatuře, nýbrž i českému vlasteneckému divadelnictví zásluhou J. K. Tyla, který se v této době stal také redaktorem časopisu *Květy*.¹⁸

Ačkoliv zpočátku česko – německé vztahy neměly vysloveně konfliktní charakter, s narůstajícím národním uvědomováním docházelo k znatelnějším emancipačním tendencím od všeho cizího, speciálně německého. Značný růst napětí v česko-německých vztazích se projevoval ve 40. letech 19. století.¹⁹

Na jednu stranu 40. léta znamenala jeden z nejvýznamnějších úseků národního obrození, kdy se do jeho čela postavili osobnosti jako Jungmann, Palacký, Šafařík, Hanka, Tomek, Vocel či Josef Frič, na druhou stranu se pod tlakem ocitla celá společnost a stát. Po smrti císaře Františka II. podle legitimních nástupnických práv nezbyla jiná možnost, než dosadit na trůn nezpůsobilého Ferdinanda I. Panovník už od dětství trpěl epilepsií. Otec, který si byl vědom jeho nekompetentnosti, ustavil státní konferenci tvořenou z nejvyšších dvorských politiků v čele s kancléřem Metternichem, aby se chopili vládních záležitostí. Zdražování a nárůst nezaměstnanosti přispěly, že se stát ocitl v krizi a na adresu neschopného byrokratického absolutismu přibývalo stále více negativních hodnocení. Soudobé politické poměry se v českém prostředí ocitly pod palbou kritiky právníka F. L. Riegra a žurnalisty Karla Havlíčka.²⁰

¹⁷ Srov. Vojtěch JIRÁT, *Portréty a studie*, Praha 1978, s. 545 – 551. Arne NOVÁK, Jan NOVÁK, *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny*, Brno 1995, s. 350 – 385. Zatímco V. Jirát rozlišuje směr *biedermeierovský* a *romantický*, A. a J. Novákovi oba směry slučují v linii *romantickou*.

¹⁸ J. KOČÍ, *České národní obrození*, s. 356 – 389. K témuž kupř. M. HROCH, *Na prahu národní existence*, s. 228; J. KOŘALKA, *Češi v habsburské říši*, s. 91.

¹⁹ Srov. F. KUTNAR, *Obrozenské vlastenectví a nacionalismus*, s. 277. O. URBAN, *České a slovenské dějiny*, s. 152.

²⁰ Srov. B. HAMANNOVÁ (ed.), *Habsburkové*, s. 106 – 110. O. URBAN, *České a slovenské dějiny*, s. 153; O. URBAN, *Česká společnost 1848 – 1918*, Praha 1982, s. 10 – 19.

Krize, která se neomezovala jen na oblast habsburské monarchie, ale na celou Evropu, vyústila nakonec v revoluci. Již v březnu odstoupil Metternich, byla odstraněna cenzura a zdálo se, že bylo vše připraveno k přetvoření absolutistické monarchie na konstituční. V dubnu vydaný kabinetní list vyplnil k nelibosti německého obyvatelstva velkou část českých petičních požadavků. Veřejné záležitosti v Čechách byly na čas svěřeny Národnímu výboru, v jehož čele stál hrabě Leo Thun. Jako protiklad Výboru vznikl Konstituční spolek. Střetnutím obou koncepcí se následně vyhrotila česko – německá otázka. Palackého odmítnutí účasti na sněmu ve Frankfurtu se následně stalo politickým programem liberálního měšťanstva. Dubnová oktrojovaná Pillersdorffova ústava a následné vídeňské reakce na ní donutily císaře v květnu k útěku do Innsbrucku. Radikalismus nesílil ale jen ve Vídni, nýbrž i nás, vývoj přerodu z liberála na radikála byl patrný hlavně u Karla Havlíčka. Konec května již však byl ve znamení příprav velké společenské události - Slovanského sjezdu, který byl v červnu několik dní po zahájení přerušen, aniž by dospěl alespoň k předběžným závěrům a shodám mezi příznivci austroslavismu a propagátory panslavismu. Za přerušením stála nezdařená kočičina na Windisgrätze, která přerostla ve vznikání barikád a dělostřelecké ostřelování Prahy. Liberálové byli z vývoje situace nešťastní, hrabě Thun rozpustil Národní výbor a Riegrem vyjednaný zemský sněm nesměl být svolán. Ale i přes dramatickou situaci se na přelomu června a července konaly volby do ústavodárného parlamentu a ustavený parlament jednou pro vždy vyřešil otázku poddanství. Císař Ferdinand si na podzim užil další dramatické situace ze stran Vídně a Uher, které ho donutily k dalšímu útěku tentokrát do Olomouce a přesunutí říšského sněmu do Kroměříže. Na konci roku předal vládu sotva plnoletému Františku Josefovi I.

František Josef dbal na apelování svých poradců a roku 1851 vydal silvestrovské patenty, čímž zrušil březnovou ústavu a zlegalizoval tak nástup neoabsolutismu, na jehož dodržování striktně dohlíželi jednotliví ministři. Opět byla zavedena poměrně tuhá byrokracie a striktní cenzura, které padli za oběť například radikálové Sabina, Frič či o něco mírnější Karel Havlíček. Obrat přineslo téměř o desetiletí později vydání říjnového diplomu, který defakto znamenal přechod ke konstitucionalismu. Konkrétnější, ne však dostatečnou, podobu nabyl díky únorové Schmerlingově ústavě z roku 1861. S její nedostatečností se potýkaly po letech sešlé zemské stavy. Čeští a němečtí liberálové zformulovali zcela rozdílné politické programy. Zatímco se komplikovaně a s obtížemi vyhraňovaly politické programy, nekontrolovatelně se zhoršoval stav zahraničněpolitického postavení monarchie. Se situací vzniklou v Itálii si

rakouská armáda poradit dovedla, s pruským stratégem Helmutem von Moltkem šanci neměla. Po porážce u Hradce Králové nezbyla habsburské monarchii jiná varianta, než přijmout podmínky mikulovských ujednání.

Roku 1867 byl vydán zákon spolkový a shromažďovací, který přinesl celou řadu občanských práv a svobod. Tento zákon byl společně s rakousko – uherským dualismem zakotven v prosincové ústavě. Čeští liberálové se uchýlili k taktice pasivní, leč hlučné rezistence. Záblesk naděje, který zazářil v podobě fundamentálních článků, definitivně pohasl po vydání dubnové ústavy.²¹

Zatímco němečtí liberálové dále směřovali vládní politiku, čeští liberální politici se navrátili zpět k pasivní rezistenci. V Národní straně, kde hned od počátku zaujali vedoucí postavení Palacký, Rieger a Brauner, už v 60. letech probíhaly náznaky nedorozumění mezi liberálními staročechy a demokratičtějšími mladočechy. Ovšem až v roce 1874 se proudy rozdělily a došlo k založení Národní strany svobodomyslné.

V říšské radě vytvořený Český klub v čele s J. J. Clamem Martinicem a F. L. Riegrem začal předkládat požadavky zejména z jazykové, kulturní a školské politiky. Úspěchy se dostavovaly vzápětí v podobě Stremayerových jazykových nařízení, či rozdělení Karlo – Ferdinandovy univerzity. Tyto drobnější české výhry opět přiostrhly ráz česko-německých vztahů. Taaffeho vláda měla zájem tyto česko – německé vztahy urovnat. Proti vídeňským punktacím se ale silně ohradili mladočeši. Většina bodů z vídeňských punktací byla v českém zemském sněmu schválena a staročeši se po třiceti letech museli stáhnout z vedoucího postu.²² Českým politikům se sice v otázce uspořádání monarchie moc nevedlo, úspěchy se ale slavily na poli politiky hospodářské. Odstranění roboty se ukázalo ekonomickou výhrou. Nové metody a vynálezy usnadňovaly a zintenzivňovaly zemědělskou výrobu, fenoménem doby se stalo pěstování cukrové řepy. Na zemědělství navazovala produkce průmyslová. Po obrovských územních ztrátách Rakouska se průmysl zemí Koruny české v rámci monarchie vypracoval na první příčku.²³

²¹ Srov. O. URBAN, *České a slovenské*, s. 160 - 184. TÝŽ, *Česká společnost 1848 – 1918*, s. 22 - 272. J. KOŘALKA, *Češi v habsburské říši*, s. 197 – 221. Robert SAK, *Rieger: Příběh Čecha devatenáctého věku*, s. 79 – 203.

²² O. URBAN, *České a slovenské dějiny*, s. 196 - 203. K témuž např. J. KOŘALKA, *Češi v habsburské říši*, s. 156 – 166.

²³ Srov. J. KOŘALKA, *Češi v habsburské říši*, s. 88 – 90. O. URBAN, *České a slovenské dějiny*, s. 185 – 191.

Změny, které probíhaly ve společnosti, se podepsaly i na utváření kultury. V oblasti architektury se od slohu klasicistního pozvolna přecházelo ke slohům romanticky historizujícím, ztvárněnými například Mockerem, Zítkem, Ullmanem či Schulzem. Nezapomenutelná jsou rovněž díla malíře J. Mánese, sochaře J. V. Myslbeka či komponistů B. Smetany a A. Dvořáka, jehož *Slovanské tance* oslovily celý svět. Odkazy několika zmíněných umělců byly spjaté s Národním divadlem v Praze. Jeho úspěšnost záhy po otevření dokládal úbytek návštěvníků německých divadel.

Po revolučním roce v okruhu literárním vyšla řada děl. Během padesátých let ale nastal nevyhnutelný útlum i v české literatuře, přesto vyšlo několik vzácných děl, jako například Erbenova *Kytice* a Němcové *Babička*. Velké oblibě se začal těšit nový spisovatelský trend – realistické povídky ze života lidu. Do literárního světa se v 2. polovině 19. století už mnohem živěji zapojuje i ženský element. Po výtečných dílech literátů z okruhu almanachu *Máj*, se do popředí českého písemnictví dostali např. S. Čech, J. Vrchlický, J. Zeyer, J. V. Sládek a za nimi další pokolení. Symbolické se pro tuto dobu staly pražské literární salony. S nástupem umělecké moderny se u nás utvářejí různé umělecké proudy, kdy je toto období příznačně nazýváno dobou – ismů.²⁴

2. PROMĚNY ŠKOLSTVÍ V 19. STOLETÍ

Pro úspěšné vytvoření novodobé české národní společnosti, bylo nutné vybudovat mnoho podpěrných pilířů. Jednu z nejvýznamnějších opor tvořilo právě školství, které mělo dostatek sil ovlivnit budoucí vývoj národa.

Významné proměny školství přinesla již druhá polovina 18. století. Nejvíce se o ně zasloužilo jednak zrušení jezuitského řádu, a jednak jedna z nejznámějších tereziánských reforem – vytvoření Všeobecného školního řádu, kterým panovnice pověřila Jana Ignáce Felbigera. Vlastní realizace v Čechách se chopil P. Ferdinand Kindermann, jímž skončil v oblasti školství rakouský patriotismus, a naopak za jeho nástupce Aleše Pařízka započala doba patriotismu zemského. Pařízkův školský zákon vytvořil pomyslnou lávku mezi osvícenskou školou a školou katolické restaurace.

²⁴ A. NOVÁK, J. NOVÁK, *Přehledné dějiny literatury české*, s. 404 – 416. Srov. Dagmar BLŮMLOVÁ, Bohumil JIROUŠEK, *Čas pádu Rukopisů: studia a materiály*, České Budějovice 2004, s. 9 – 15. O. URBAN, *České a slovenské dějiny*, s. 238 – 239.

V Čechách na počátku 18. století fungoval model oficiálních německých škol ve městech a na druhé straně stály vesnické triviální školy, kde staré tradiční kantory pozvolna nahrazovali mladí vlastenečtí učitelé. Jejich záslužná činnost byla vyzdvihována i v dobové umělecké literatuře B. Němcovou, A. Jiráskem, K. V. Raisem a dalšími. K významným pokrokovým vlasteneckým učitelům, kteří rozhodně čelili rostoucím germanizačním tendencím a požadovali školskou reformu, patřil i známý hudební skladatel Jakub Jan Ryba či Jan Nep. Josef Filcík.

Díky osvícenskému dědictví proudily masy uvolněných bezzemků z venkova do měst, kde se navyšoval počet českého obyvatelstva. Proces obrozování jejich zásluhou sílil. Když se do této obecné sféry zapojily i konkrétní osoby - buditelé (kromě venkovských učitelů to byli i kněží a měšťané), mohlo se intenzivněji rozvíjet i české národní školství.²⁵

První nezbytné kroky k vymanění se učitelů z nátlaku školské byrokracie podnikl Josef Liboslav Ziegler. Díky němu mohli učitelé snáze bojovat za národní výchovu. To ale nebylo poslední prvenství na jeho kontě. Založil první národně pedagogický časopis pro učitelstvo – Přítel mládeže. I po Zieglerově smrti zůstalo jeho dílo živé, a to v práci nové učitelské generace a kněžích. Příkladem jeho následovníka byl P. Matěj J. Sychra, o kterém bude v další kapitole obšírnější zmínka, jelikož se vídal s tehdy ještě malým Františkem Pravdou.²⁶

Vzdělávací proces během celého 19. století provázely prvky osvícenské humánní pedagogiky. Hlavním představitelem byl již několikrát zmiňovaný katolický kněz, filozof a rovněž vychovatel Bernard Bolzano. Bolzano převzal a přetvořil odkaz zakladatele českého katolického osvícenství P. V. J. Seibta. Bolzanův spis O nejlepším státě zahrnuje mimo jiné otázku výchovy. Věřil, že výchova má na lidstvo blahodárný vliv. Vyzdvihoval především výchovu v rodině. Zamýšlel se rovněž nad délkou povinné školní docházky a zavedením vedle teoretického i praktické pracovní vyučování.

²⁵Emanuel STRNAD, *Didaktika školy národní v 19. století*, Praha 1975, s. 5 – 10. K témuž kupř. Vladimír JŮVA sen., Vladimír JŮVA jun., *Stručné dějiny pedagogiky*, Brno 2007, s. 75. M. HROCH, *Na prahu národní existence*, s. 46 – 51. Zdenka VESELÁ, *Vývoj české školy a učitelského vzdělání*, Brno 1992, s. 7 – 17.

²⁶ Srov. Karel MATĚJKA, *František Pravda. (Vojtěch Hlinka)*, in: Sebrané spisy Františka Pravdy 4, Praha 1877, s. 413. E. STRNAD, *Didaktika školy národní*, s. 127 – 146. Zatímco K. Matějka podrobně popisuje krátkou etapu života faráře Matěje Sychry, E. Strnad se zabývá životem J. L. Zieglera a Sychru zmiňuje jen okrajově. V další části diplomové práce bude osobnost M. Sychry vylíčena detailněji.

Bolzanovo dílo a filozofie inspirovala řadu jeho studentů, kteří se později stali nositeli jeho myšlenek.²⁷

V době předbřeznové, ale i po ní, se o emancipaci školy národní zasloužilo nižší kněžstvo, které povětšinou pokračovalo v duchu bolzanismu. Mezi hlavní představitele patřil první školský politik F. J. Řezáč a P. F. Daneš, kteří působili v Peruci a svou nadšenou činností nakazili i duchovní v blízkém okolí Peruce. Svědkem jejich pedagogického talentu se stal i František Pravda, jenž se jejich tvůrčí prací sám značně inspiroval.²⁸

Nelze nepřipomenout plán reformy školství a to v duchu národním a všenaучném, se kterým vystoupil doktor Karel Slavoj Amerling. Podporu mu poskytovala početná skupina spolupracovníků především z řad pražských učitelů. Svůj originální Návrh pro národní školy učitelstvu přiblížil v pedagogickém časopisu Poslu z Budče. Zde propagoval kromě vědění i nutnost seznamovat žáky s uměním, průmyslem a naučit je morálce. Jak je patrné, jeho návrhy značně sympatizovaly s didaktickými východisky J. A. Komenského. Amerling vytvářel učebnice, příručky a pomůcky k vyučování. Bojoval i za rozvoj dívčího školství, které bylo dosud svěřeno jen klášterním sestrám. Protiklad poněkud improvizovaných Amerlingových rozjezdů tvořila prakticky didaktická podoba Školky Jana Svobody, který byl jedním z učitelů v opatrovně na Hrádku. Amerling využil jejich praktické metody ve své Budči v letech 1848 – 1868 při první české hlavní škole v Praze v Panské ulici. Největší Amerlingův význam spočíval v tom, že hojně asistoval a organizoval vytváření spolku národního učitelstva, ke kterému kladně přispěl pokus rakouské vlády drobně vyhovět několika českých požadavkům v Stadionově březnové oktrojované ústavě z roku 1848, kde byla zrovnoprávněna čeština s němčinou a kde se kladl důraz na vzdělání učitelů.²⁹

²⁷ Srov. E. WINTER, *Bernard Bolzano*, s. 15 - 38. V. JÚVA sen., V. JÚVA jun., *Stručné dějiny pedagogiky*, s. 76; Vladimír ŠTVERÁK, *Stručné dějiny pedagogiky*, Praha 1983, s. 162. Z. VESELÁ, *Vývoj české školy*, s. 23 – 25.

²⁸ Srov. František PRAVDA, *Vzpomínky Františka Pravdy (Vojtěcha Hlinky) na první léta kněžství v Jarošově, Kvilicích a Praze r. 1842 – 1847*, *Vlast* 7, 1890-1, č. 7, s. 497 – 499. E. STRNAD, *Didaktika školy národní*, s. 15. Zatímco E. Strnad zmiňuje Daneše jen okrajově jako jednoho z mnoha, F. Pravda se zaobírá detailně jeho pedagogickou činností. Později bude rozebráno více.

²⁹ Ondřej HEJL, *František Ladislav Vorlíček (1828 - 1865), učitel a spisovatel český*: diplomová práce, České Budějovice 2004, s. 23. K témuž kupř. E. STRNAD, *Didaktika školy národní*, s. 189; Miloslav KAŇÁK, *Josef Franta Šumavský*, Praha 1975, s. 151 – 157; Vladimír ŠTVERÁK, *Stručné dějiny pedagogiky*, s. 164 – 167.

Roku 1869 prošlo rakouské školství proměnou díky Hasnerovu liberalistickému říšskému zákonu o obecných školách. Značně herbartovsky zaměřený zákon oproti zákonu původnímu striktně nařizoval plnit pod pohrůzkou sankce 8letou školní docházkou. Navíc zkvalitňoval postavení učitele a dbal na jeho odbornost. Oproti tomu novela tohoto zákona z roku 1883 byla krokem zpět, z osmi let se povinná školní docházka vrátila zpět na šest let a omezovala slibně nastartovaný rozlet učitelstva.³⁰

V druhé polovině 19. století největší pedagogickou osobnost již emancipovaného učitelstva představoval Gustav Adolf Lindner. Nejenže navázal na své předchůdce a převzal odkaz J. A. Komenského, ale především zformoval novodobou českou demokratickou pedagogiku. Proslul svým působením v učitelském ústavu v Kutné Hoře a roku 1882 se stal prvním profesorem pedagogiky na obnovené Karlově univerzitě. Jeho velkou zásluhou bylo, že napomáhal pořádat první učitelské sjezdy a konference.

Zajímavě přispěl i do českého kulturního a pedagogického dění profesor dějin umění Miroslav Tyrš, který podporoval celkový rozvoj člověka, a proto požadoval začlenit do výuky tělesnou výchovu.

Politicky osvobozené prostředí nekladlo překážky tvůrčí činnosti, proto další a další školští pracovníci mohli přicházet s vlastními rozličnými metodikami. Ne všechny však představovaly kvalitní systémy výuky a staly se terčem kritiky Jana Mrazíka, který je roztřídil a vyzvedl pouze metodiky vytvořené na základě dějin obecné pedagogiky a domácí praxe.³¹

Výše psaný text stručně shrnuje tendence vývoje školství v Čechách koncem 18. a během 19. století. Jeho hlavním úkolem je připomenout nejdůležitější události a charakterizovat významné osobnosti, díky čemuž bude v dalších kapitolách zhodnocen a podán ucelenější náhled na Hlinkovu pedagogickou činnost. Jelikož ale Hlinka vychovával po mnoho let i mentálně retardovaného chlapce, není od věci v krátkosti shrnout, jak se v minulosti v Čechách vyvíjela péče o slabomyslné.

Je obecně známo, jakým otřesným způsobem se v minulosti až do rozšíření křesťanství stavěla společnost k lidem s postižením. O nějakém vzdělávání a výchově tehdy nemohla být vůbec řeč. První pedagog, který přišel s požadavkem vzdělání pro všechny, tedy že je třeba vychovávat i slabomyslné děti, byl demokraticky založený J.

³⁰Srov. <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=5492&PHPSESSID=9986801304405b936251a259ea9bc680> (staženo 26. března 2012). E. STRNAD, *Didaktika*, s. 17 – 18.

³¹ Srov. E. STRNAD, *Didaktika*, s. 251 - 253. V. JÚVA sen., V. JÚVA jun., *Stručné dějiny*, s. 76 - 78. Z. VESELÁ, *Vývoj české školy*, s. 54 – 59.

A. Komenský. Chápal individuální rozdíly mezi lidmi, které rozdělil do 6 skupin, kdy každá skupina vyžadovala jiný typ vedení.

Aby nenadané děti učitelé nevyklučovali z vyučování a netrestali je za nedostatek talentu, leželo na srdci i Ignáci Felbigerovi. Zmíněný postulát zakomponoval do Všeobecného školního řádu.

Prvopočátky systematické lůžkové péče o mentálně retardované u nás byly vázány na Prahu za vlády Josefa II. V první polovině 19. století byl vystavěn nový ústav pro mentálně retardované – Nový dům, který využíval nejmodernější vybavení a těšil se v Evropě skvělé pověsti. Výraznější vlna zakládání ústavů přišla ale až po vydání Zákona o domovském právu z roku 1863. Zemské zastupitelstvo dle zákona zřizovalo a dotovalo ústavy pro lidi s handicapem.³²

Díky dalším úpravám v zákoně se otevřela možnost zakládat pod patronátem státu z dobročinných zdrojů vyučovací ústavy pro handicapované, kde se jim ale poskytovala pomoc a péče především v řadě dalších oblastí, samostatné vzdělávání zde hrálo roli spíše okrajovou. Do těchto ústavů se přijímaly hlavně děti významných a bohatých rodičů. Ostatní zůstávaly nadále bez potřebného vzdělání nebo jim rodiče, pokud měli dostatek financí, zajišťovali soukromého vychovatele.

Vzdělávání slabomyslných bylo nejprve ošetřeno v Zákoně o obecných školách z roku 1869, další úpravy byly zakotveny v jeho novele z roku 1883. Zde už se přihlíželo k problematice výuky slabomyslných. Zákon vytyčoval podmínky, za jakých by už dítě mělo být osvobozeno od školní docházky. Důležitým bodem zákona byla možnost zřizovat speciální školy či vychovatelný.

Již několikrát zmíněný významný pedagog a lékař Karel Slavoj Amerling se nezajímal jen o vzdělání intaktních dětí. Právě on byl zakladatelem vůbec prvního ústavu v monarchii zřízeného speciálně pro slabomyslné. Ústav mohl vzniknout po jeho penzionování na české hlavní škole roku 1871, zařízení neslo jméno Ernestinum a nacházel se v Kateřinské ulici na Hradčanech. Ze své pozice lékaře se zabýval jejich diagnostikou a zkoumáním jejich tělesných abnormalit. Z pohledu pedagoga požadoval tréninky zručnosti, učil je tedy řemeslným a manuálním pracím, které se jim

³² Srov. Vladimír IRA, *Speciální pedagogika psychopedie*, České Budějovice 2006, s. 9. Zuzana LUTONSKÁ, *Vývoj přístupu k mentálně postiženým od středověku po současnost*: bakalářská práce, Brno 2006, s. 22 – 23. Kristýna BALÁTOVÁ, *Speciálně pedagogické metody užívané u osob s mentálním postižením*: diplomová práce, Brno 2007, s. 23 - 27. Alena EISOVÁ, *Kapitoly z dějin psychopedie*, Praha 1983. Jarmila PIPEKOVÁ a kol., *Kapitoly ze speciální pedagogiky*, Brno 1998, s. 170 – 171.

v budoucnu měly stát zaměstnáním. Velkou důležitost přikládal rovněž názornému vyučování. Ani tak však jeho výukové metody zcela nevyhovovaly mentálně retardovaným dětem. Amerling rovněž usiloval o zřizování obdobných ústavů i v dalších částech monarchie. Po jeho smrti převzala ústav jeho manželka Svatava.³³

Předchozí exkurz do dějin speciální pedagogiky, konkrétněji psychopedie, umožní v dalších kapitolách konfrontovat Hlinkovu speciálně pedagogickou činnost a jeho metody s obvyklými dobovými postupy.

3. MLÁDÍ VOJTĚCHA HLINKY (1817 – 1847)

3.1. Rodinné prostředí

Životní příběh Vojtěcha Hlinky se začal psát ve vsi Nekrasíně, který dnes už sám o sobě neexistuje. Nekrasín se rozprostíral nedaleko známějších měst Nové Včelnice a Jindřichova Hradce, farností spadal pod Jarošov nad Nežárkou a dnes je součástí právě poslední zmiňované obce. Ve starších spisech je možno narazit na chybný údaj o Hlinkově rodišti. Děj jedné z jeho povídek se odehrává v Krasíně. Pozměněný název jeho bydliště se nejprve objevil v Riegrově naučném slovníku a následně se ujal i v dalších spisech.³⁴

Dne 17. dubna 1817 se na selském statku na návsi zvaném jako statek u „Hajných“, jenž se zachoval v přestavěné podobě až do dnešních dní, narodil manželům Hlinkovým za asistence porodní báby Rosalie Málmannové, podruhyně z Nekrasína, chlapec. Budoucího známého vlastence a povídkáře pokřtil Nicolaus Fr. Grosz hned v den narození. Jméno dostal chlapec po otci Vojtěchovi. Vojtěch se stal kmotřencem Franze Schybera, sedláka z Hostějovsi, a Marie Schyberové.³⁵ Útlé dětství trávil Vojtěch ve společnosti svých zbožných a čestných rodičů. Matka Kateřina Hlinková (1778 - 1849), rozená Hajná, podědila po rodičích Lukášovi a Marii Hajných jedno z největších panství na Jindřichohradecku. Už ve svých čtrnácti letech byla provdána za syna mlynáře

³³Srov. Eva HOFFMANNOVÁ, *Karel Slavoj Amerling*, Brandýs nad Orlicí 2003, s. 133 – 145. Lili MONATOVÁ, *Pojetí speciální pedagogiky z vývojového hlediska*, Brno 1998, s. 48.

³⁴ *Za Františkem Pravdou*, Ohlas od Nežárky 24, č. 51, 1904, s. 529.

³⁵ Muzeum Šumavy Sušice, Pozůstalost Františka Pravdy, složka P 55, Dopis správě městského musea v Sušici od faráře Karla Růta z roku 1925.

z Pýchova Vojtěcha (1770 – 1853). Jejich manželství trvalo 56 let.³⁶ „Otec, čtenář Bible a české kroniky, muž bystrého rozumu a vědomostí, přesahujících nívou jihočeského sedláka, neobyčejně praktický – bývalý mlynářský chasník, vyučený v soukenictví a matka, zbožná a veselá žena, první utvářeli jeho duši.“³⁷ V raném dětství úkolovali rodiče Vojtěcha pasením ovcí, hus, soukáním příze, s otcem dělali lana, provazy či biče. Zatímco otec na syna nikdy nevztáhl ruku, matka ho za jeho prohřešky bila pometlem. Vojtěch ale nebyl jediným potomkem Hlinkových. Dědicem statku byl ustanoven Vojtěchův nejstarší bratr Lukáš, který dostal jméno po svém dědovi z matčiny strany.³⁸ Po Lukášovi se narodila Hlinkovým dcera Johana a jejich nejmladšího potomka pokřtili jménem Marie.³⁹ Sestry se provdaly do Vlčetína k Matějkovým a Houškovým.⁴⁰ Na statku s nimi nadále žil otec matky Kateřiny Lukáš Hajný, který se dožil 92 let. Jeho již čtvrtá manželka, děti nevlastní babička, jej přežila o 30 let.

Vzpomínky na šťastné dětství v kouzelné vesničce provázely Hlinku dalším životem a odrazily se společně s novými zkušenostmi především v jeho literární tvorbě. Právě tady se ukrývá tajemství jeho osobnosti a spisovatelského vyjadřování.

Otec i matka kladli velký důraz na vzdělání a vedli syna k osvojení mravních hodnot. Když hoch dovršil šesti let, nastoupil do školy. Rodiče pro něj zvolili školu v Nové Včelnici, tehdy zvané Nový Etynk.

³⁶ K. MATĚJKA, *František Pravda*, s. 411 - 412.

³⁷ František HOLEČEK, *František Pravda (Vojtěch Hlinka): Obraz jeho literární činnosti*, Brno 1906, s. 12.

³⁸ Vojtěchův bratr Lukáš se v dospělosti oženil se sestrou Šimona Staffala. Šimon byl vikářem v kostele Radouni a Hlinkův dlouholetý přítel, se kterým si Hlinka často dopisoval. Zachovalo se 21 Hlinkových dopisů, které jsou uloženy v SOKA Jindřichův Hradec, Kulturně historický archiv, František Pravda, inv. č. 2, kart. 3, fol. 8. Později vydáno: MUK Jan, *Z korespondence a života spisovatele Františka Pravdy*, Jindřichův Hradec 1941.

³⁹ SOKA Jindřichův Hradec, Kulturně historický archiv (dále KHA), František Pravda, inv. č. 2, kart. 3, fol. 53, novinové výstřižky 1875 – 1979.

⁴⁰ Se sestrami se Hlinka vždy vídal a velmi miloval jejich děti, především své synovce, rovněž oddané církevnímu poslání – Karla Matějku a Tomáše Houšku, kteří oba působili nedaleko Hrádku u Sušice. Karel Matějka byl synem starší sestry Johanny. Působil jako kaplan v Kolinci a farář v Těchonicích. Proto Hlinku často navštěvoval. Oba muže spojovala láska k psaní. Roku 1881 Matějka zemřel na souchotě. Do poslední chvíle se o něj starala jeho sestra, která než se vdala, žila 14 let u Hlinky v Hrádku. O Tomáši Houškovi bude napsáno více později.

Ačkoliv se Vojtěch v budoucnosti sám stal vychovatelem, první dny školní docházky mu radost nepřinášely. Sezení v lavici by raději přenechal jiným a nejlépe jako dosud by pomáhal otci a přiučoval by se práci s hospodářstvím. Když matka chodila do kostela, často k ní ze školy utíkal, ale ona ho vždy odvedla zpět. Situace se rychle změnila. Vojtěch se záhy díky bohatým svačinám od maminky spřátelil se spolužáky.

Po prázdninách roku 1826 putoval osmiletý Vojtěch ke svému strýci do Žďáru na Moravě, kde měl jako druhorozený syn podle přání rodičů pokračovat v dalším vzdělávání.⁴¹ O pobytu u bodrého strýce Jana Hajného, sládka v Klášteře u Žďáru na Moravě, si čtenář může udělat obrázek nejen z jeho vzpomínek na pobyt na Moravě, ale i díky značně autobiografické povídce – Sládek a jeho schovanec, kam promítl své vzpomínky.⁴² Kromě strýce a jeho pomocníků v povídce nezatajil ani zkušenosti s lakotnou tetou, ale i přes tento tetin povahový nedostatek mu příbuzní dopřávali hojnost.

Teta se zpočátku o Vojtěcha téměř nezajímala, jen mu vymýšlela v tehdejší stále ještě „maskulinní“ době pro mladého muže podivné práce, typu pletení kšand, punčoch či draní peří. O prázdninách musel hoch pást vepře. Strýc si všiml chlapcova rozčarování a nabádal jej, aby vytrval. Snažil se ho rozveselit různými dobrotami, hračkami či hudebními nástroji. Za nenáviděné práce začal synovce odměňovat penězi.

V Klášteře Hlinka chodil do školy, kde se setkával s farářem Sychrou, v té době známým vlasteneckým spisovatelem, který hojně přispíval například do Přítele mládeže a který si chlapce velmi oblíbil. Možná i proto, že byl v kontaktu s Vojtěchovým strýcem a po chlapci mu posílal knihy a noviny. Tehdy malý Hlinka ještě nedokázal ocenit význam tohoto muže. Sychra se během svého působení v Klášteře zasloužil o záchranu a rekonstrukci kostela sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře. Svědomitě sháněl finance na opravu, až se konečně po třech letech dočkal slavného znovuvysvěcení. Radost mu ovšem nevydržela dlouho, brzy na to onemocněl a zemřel. Toto poutní místo se stalo památné i pro Hlinku, jenž si zde odbyl své biřmování.⁴³

⁴¹František PRAVDA, *Z mého mládí na Moravě*, in: Sebrané spisy, sv. 12, Praha 1898, s. 267 - 284. Značně autobiografická je první část povídky, kdy je hlavní hrdina Kašpar ještě dítětem. Kašparův dospělý věk, kdy se stane sedlákem a ožení se, se od Hlinkova už diametrálně odlišuje.

⁴² František PRAVDA, *Sebrané spisy. Sládek a jeho schovanec*, Praha 1871.

⁴³ Vojtěch KRYŠPÍN, *Matěje Josefa Sychry život a spisy vybrané*, Praha 1877, s. 6 – 14. Srov. F. PRAVDA, *Z mého mládí*, s. 287 – 288, 297.

O tři roky později strýc poslal svého oblíbeného synovce do Svitav k matce své manželky, vdově po lékaři Steinovi, s přáním, aby se hoch naučil německy. Byl si dobře vědom, že by se tak chlapci snadněji v budoucnu mohly otevřít další možnosti. Vojtěch si ve studiu v soukromé německé třetí třídě vedl dobře, a to i bez dohledu vdovy, která v domě malého hochy bez vědomí rodičů a strýce nechávala často i několik týdnů samotného. Jak katecheta, tak učitel si s Hlinkou, jediným Čechem ve třídě, hodně rozuměli a prorokovali mu příznivou budoucnost.⁴⁴

Roku 1830 Vojtěch úspěšně složil zkoušku v Litomyšli u piaristy ředitele Staška.⁴⁵ Vrátil se do Kláštera, ale strýc už odcházel na odpočinek a tak Vojtěcha poslal zpět k rodičům. Po šťastném návratu domů do rodného Nekrasína se pochlubil rodičům svými známkami. Už tehdy Hlinka zakusil, jaká byla nevýhoda doma předkládat německé vysvědčení, které si rodiče nedokázali přeložit. Museli si na pomoc pozvat kaplana z Jarošova. Kaplan rodičům potvrdil Vojtěchovu úspěšnost, ale zároveň hochy popichoval, zda se o jeho dobré známky nepříčinil spíše strýc sládek darováním sudu piva.⁴⁶

Vojtěch vyvrátil rodičům kaplanovo podezření a otec rozhodl, že hoch s krásným vysvědčením musí pokračovat v dalších studiích. To Vojtěcha poněkud zklamalo, těšil se na společné hospodaření s otcem. Přání rodičů ale vyhověl. Zosnoval plán a na rodičích si vymohl slib, že pokud během prvního roku studia na gymnáziu neuspěje, stane se kupcem nebo myslivcem.⁴⁷ K myslivectví měl jisté předpoklady, otec Vojtěcha a Lukáše učil střílet, Lukášovi se moc nedařilo, ale Vojtěch si vedl zdatně. Kromě toho o prázdninách s otcem páčil kolomaz a bavilo ho krejčovství. Pro vedení statku, jak se zdálo, by Vojtěch měl lepší předpoklady než jeho bratr Lukáš.⁴⁸

I když Vojtěch už bydlel opět doma, nikdy nepřestal být svému strýci vděčný. Často už jako student za ním do Žďáru a později do Jihlavy, kam se s manželkou přestěhoval, jezdíval. Strýc byl na svého synovce „Vojtka“ hrdý a i teta si „Bertla“, jak mu říkala, začala vážit.

⁴⁴ TAMTÉŽ, s. 298 – 301.

⁴⁵ Muzeum Šumavy Sušice, Pozůstalost Františka Pravdy, složka P 55, Vlastní životopis Vojtěcha Hlinky (převzato z pozůstalosti Fr. Bačkovského, rukopis uložen v LA PNP v Praze).

⁴⁶ František PRAVDA, *Vzpomínky Františka Pravdy (Vojtěcha Hlinky) na studie gymnasijsní*, s. 7.

⁴⁷ F. HOLEČEK, *František Pravda*, s. 14. Srov. K. MATĚJKA, *František Pravda*, s. 414 – 415.

⁴⁸ SOKA Jindřichův Hradec, KHA, František Pravda, inv. č. 2, kart. 3, fol. 53, novinové výstřižky 1875 – 1979.

3.2. Doba studií v Jindřichově Hradci

Vojtěchovy začátky na gymnáziu v Jindřichově Hradci nebyly právě jednoduché. Otec mu našel levné bydlení u šetrivé paní, jež neváhala ujídat chlapcovy zásoby. Ani ve škole se necítil lépe, všichni zde měli někoho známého, jen on byl sám. V celém městě znal pouze příbuzného své matky sládku pivovaru pana Mourala, k němuž chodil na obědy. Pan Moural ale později pronajal pivovar otci hudebního skladatele Bedřicha Smetany a z Jindřichova Hradce odešel. To už si ale stihl hoch ve městě, kde strávil šest let života (1830 – 1836), zvyknout.

Vojtěch se dal dohromady s Františkem Hrdličkou, který první ročník opakoval. Chlapci si ve svých studiích vypomáhali, aby zvládali hodiny svého německy mluvícího profesora Krále. „Začali jsme se učit spolu, ale mnoho jsme se nanamáhal, on uměl lépe německy než já, já zase lépe pochopoval než on, a tak jsme na počátku skoro stejně se drželi.“⁴⁹

Čím více se přiučoval Vojtěch německému jazyku, tím lepší a lepší byl jeho prospěch i v ostatních předmětech. Zdálo se, že se vzdal i touhy stát se myslivcem. Školní znalosti mu umožnily přivydělávat si doučováním slabších studentů. Tyto zkušenosti pak jistě ocenil během vykonávání svého budoucího povolání vychovatele šlechtického synka.

Otec našel synovi nové bydlení u řemenáře. Během svého pobývání v Jindřichově Hradci se Vojtěch ale přestěhoval ještě několikrát. Po řemenáři bydlel ještě u bednáře a mydláře Vraného. Tehdy si začal Vojtěch „pod dohledem“ spolužáka Václava Kalliny plně užívat.⁵⁰ Dobu studia si připomínal ještě v pozdějším věku s jistou dávkou nostalgie, ale i pro něj typickým mravním pokáním, během psaní svých povídek, kde uplatnil rovněž i znalost městského prostředí načerpanou právě v dobách studia.

Ze zábav dávali hoši přednost nejraději hře v karty, hrám s míčem, občas si zašli na pivo, ale k muzikám měli zakázáno chodit. „Divadlo studenti navštěvovali málo. Hrál se jen německy, když nějaká společnost o Hradec zavádila, a česky se hrálo v divadle s – pimprlaty.“⁵¹

⁴⁹ F. PRAVDA, *Vzpomínky Františka Pravdy (Vojtěcha Hlinky) na studie gymnasijní*, s. 16.

⁵⁰ TAMTÉŽ, s. 20.

⁵¹ TAMTÉŽ, s. 32.

Vojtěch se rád soukromě učil hudbě, hrál na housle a čekán – hudební nástroj podobný flétně. Několik hudebních nástrojů už se naučil ovládat u strýce na Moravě. „Učení zpěváci jsme také nebyli a vůbec málo se zpívalo, a to navíc jen německy, že českých zpěvů jsme si neuměli vážiti a že jsme jich hrubě ani neznali.

Německy jsme zpívali i v kostele, někdy také latinsky, česky nikdy, a do kostela jsme chodili ve všední den do hlavního na mši sv. p. katechety, a v neděli a ve svátek do kaple v semináři na mši sv. p. praefekta.“⁵²

Šest ročníků (gramatikální parva, principie, gramatika, syntax a humanitní poesie a rhetorika) uteklo jako voda. Studenti ještě absolvovali závěrečnou slavnost a vydali se do svých domovů.

Pravda ve svých vzpomínkách ale poukazuje na mnohé nedostatky studia. „Však to nejhlavnější nám chybělo, my jsme přece byli jen chudáci, nevěděli, necítili jsme to, my jsme nebyli – Češi.“⁵³

Pravda se o mnoho let později ve svých pamětech zamýšlel nad řadou událostí jeho dospívání a litoval, že v dětském věku ho nenapadlo, že by to mohlo být jinak. Mrzela jej například německá poděkovací řeč učitele na konci gymnazijního studia, jež byla směřována nejen žákům samotným, ale i jejich rodičům, kteří jí povětšinou nerozuměli.

Vadilo mu, že se v Hradci vyučovalo pouze v němčině. Nikdo je nepřivedl k lásce k vlasti a k vědomí češství. Ne všichni měli šanci ho během dalšího života nabýt.

Dobře si ale pamatoval, že jeho starší spolužáci vedení profesorem Hrubým, vlastenecké podněty suplentovou výukou získali. Do třídy k suplentovi Hrubému chodil např. i známý novinář a buditel Václav Filípek, který ještě po letech oceňoval jeho tvůrčí styl výuky. Hrubý využíval zájmu žáků o poezii a literaturu, dával jim číst díla českých spisovatelů, vodil je do přírody, kde jim ukazoval okolní krásy, aby v nich probudil lásku k vlasti.⁵⁴

„Hrubý nebyl našim profesorem, on nebyl již v Hradci, když my jsme tam na gymnasium přibyli, a Dubský ničím nepřispěl ku probuzení a vzkříšení našemu.

Soudím, že právě tenkrát stal se na gymnasiu v Hradci obrat Čechům nepříznivý. Hrubý ze studentů svých vychovával uvědomělé Čechy. To asi se mu na vyšších

⁵²F. PRAVDA, *Vzpomínky Františka Pravdy (Vojtěcha Hlinky) na studie gymnasijní* s. 36.

⁵³TAMTÉŽ, s. 40.

⁵⁴ Jan MACH, *Václav Filípek (1811 – 1863): ze života českého novináře v první polovině 19. století: diplomová práce, České Budějovice 1998, s. 20.*

místech kladlo za vinu a bezpochyby bylo příčinou, že byl odstraněn a nestal se skutečným profesorem...

Třídu jeho, v níž byl Tupý, převzal profesor Dubský. Měli ji za nejhorší, snad aby dokázali, že ji Hrubý pokazil, a aby přání svých představených vyhověli, a Dubský byl nucen trestati je špatnými známkami.⁵⁵ Přesto si Hlinka myslil, že Dubský tajně českým snahám přál, ale bál se je projevovat, a to i mimo školu, kde se s ním Hlinka často potkával.

O prospěchu studentů vypovídají gymnazijní katalogy žáků, ve kterých je uvedeno jméno, bydliště, ročník žáka a jeho známky z jednotlivých předmětů a chování. Vojtěch si hlavně ve vyšších ročnících z vyučovaných předmětů (např. náboženství, latina, aritmetika, geografie, geografie a historie, řečtina) odnášel povětšinou ty nejlepší. Ve třídě byl úspěšnější jen jeden z jeho spolužáků.⁵⁶

Jak vypadal Jindřichův Hradec za dob studia Vojtěcha Hlinky? V tomto poddanském městě se tehdy setkávaly dvě společenské skupiny. Ve městě sídlilo panské úřednictvo, ke kterému měla velmi blízko důstojnická společnost. Vedle nich zde koexistovala početná vrstva měšťanstva, čili řemeslníků, nižších úředníků a obchodníků. Ta byla ještě doplňována lidmi přistěhovalými z venkova, která později silně podpořila buditelské snahy.⁵⁷

František Pravda si udělal na hradecké gymnázium, ba přímo na celé město, velmi striktní názor. Pravdův poněkud pokřivený pohled se dostává do konfrontace s pohledem Ferdinanda Strejčka. „Odchod prof. Hrubého, o němž se zmiňuje Fr. Pravda ještě na jiném místě, spadá do konce školního roku 1829-30 a souvisí patrně se jmenováním nového místního ředitele hradeckého gymnasia (P., Ignác Sekoušek byl t. zv. Prefektem, kdežto ředitelem býval do r. 1849 krajský hejtman kraje táborského; v prosinci 1830 byl Sekoušek zvolen opatem kláštera premonstrátského v Želivě, do 10. září 1832 spravoval ústav prozatímně profesor Dubský, načež převzal prefekturu Hubert Hudec, jenž po reorganisaci školství rakouského obdržel titul skutečného ředitele

⁵⁵ F. PRAVDA, *Vzpomínky Františka Pravdy (Vojtěcha Hlinky) na studie gymnasijní*, s. 41.

⁵⁶ SOkA Jindřichův Hradec, KHA, inv. č. 2, kart. 3, fol. 5 – 7, katalog žáků; všechny katalogy SOkA Jindřichův Hradec, Archiv gymnázia, inv. č. 99 - 105, sign. IB 95 – 101 katalog žáků; některá Hlinkova vysvědčení a doklady o zkouškách rovněž v Muzeu Šumavy Sušice, Pozůstalost Františka Pravdy, složka P 55.

⁵⁷ Jan MUK (ed.), *Památka oslavy 150. výročí obnovení jindřichohradeckého gymnázia*, Jindřichův Hradec 1957, s. 9 -10.

gymnasijního dne 28. dubna a zůstal jím až po rok 1862) jímž se stal dosavadní guberniální sekretář Lukas Piller, pravý předbřeznový burokrat, jen asi jako nové koště důkladně zametal a každé vlastenecké úsilí zakázal a v duchu vídeňských vlád stíhal.

Proto cítil i Pravda tajemný chlad v ovzduší hradeckého gymnasia v letech 1830-36, neboť příznivý obrat nastal opět teprve r. 1836.⁵⁸ Od tohoto roku zásluhou dobrých vztahů prefekta Hudce a probošta Juhna zažívalo gymnázium nebývalý rozkvět.⁵⁹

Ale zpět k Pravdovi, který se ve svých vzpomínkách nevyhýbal ani kritice do vlastních řad. „My ubozí Češi neučili a nenaučili jsme se v Hradci vážit si své řeči a své národnosti. My, bídáci, své řeči jsme dobře ani neznali a v ní psát neuměli. Když jsme byli v poesii, začal k nám docházeti a v češtině nás cvičiti kaplan Slavíček, ale než nějaký základ položil, přetrhlo se to a již nikdo se nás neujal.“⁶⁰

Nutno se podívat na Pravdovo tvrzení opět z jiné strany, a to jak jinak než zrakem Ferdinanda Strejčka. „O obětavé učitele češtiny na hradeckém gymnasiu nebyvalo nouze, třebaže František Pravda, vlastním jménem Vojtěch Hlinka, na rozdíl od jiných pamětníků soudí o té věci ve svých zajímavých „Vzpomínkách na studie gymnasijní v Hradci Jindřichově r. 1830 – 1836 dosti nepříznivě a skepticky.“⁶¹

Mimo školu mohli chlapci hovořit, jak se jim zachtělo. Kombinovali češtinu s němčinou. Pokud se náhodou při výuce zapomněli a promluvili v češtině, nikdo z toho problémy nedělal, jak tomu bylo na jiných gymnásijích, kde se jména těchto nešťastníků zapisovala do zápisníku (signum). I ve výběru četby měli hoši volnou ruku. Oni však často sahli spíše po knihách německých.⁶²

František Pravda ve svých vzpomínkách poukazuje i na fakt, že se jména i bydliště studentů psala německy.⁶³ Ferdinand Strejček na tuto Hlinkovu úvahu reagoval takto: „Za pravopis, jakým byla psána jména jednotlivých žáků a jejich rodiště, nemohli ani čeští studenti, ani jejich čeští profesori. Úřední řeč byla německá, a i dokud byly psány katalogy latinsky (na „latinských školách“, jak se říkávalo gymnasiím), bylo nařizeno

⁵⁸ Ferdinand STREJČEK, *Jak se probouzel Jindřichův Hradec*, Jindřichův Hradec 1930, s. 49.

⁵⁹ Gustav HEŠ, *Stručné životopisné črty prefektů do r. 1848 a od r. 1848 ředitelů ústavu*, Jindřichův Hradec 1902, s. 4 – 6.

⁶⁰ F. PRAVDA, *Vzpomínky Františka Pravdy (Vojtěcha Hlinky) na studie gymnasijní*, s. 42.

⁶¹ F. STREJČEK, *Jak se probouzel Jindřichův Hradec*, s. 47.

⁶² F. PRAVDA, *Vzpomínky Františka Pravdy (Vojtěcha Hlinky) na studie gymnasijní*, s. 42.

⁶³ TAMTÉŽ, s. 44.

užívat „úředního“ pravopisu, ovšem německého. Že se psávalo v dobách předbřeznových au místo ou, g místo j, cz místo č, nebylo nic zvlášť nečeského.“⁶⁴

„A s tou „lhostejností k české řeči“, o níž se Pravda zmiňuje, nebylo to patrně tak zlé, neboť týž autor sám zdůrazňuje několik řádků předtím, jak rád chodil na české kázání probošta Juhna, „kteréž vždy měl poslední den v roce a kteréž, že bylo české, vždy až do srdce mi proniklo.“ Bylo tedy jen třeba rozdmýchat jiskru, která plápolala utajena v nitru mladého Hlinky, což se stalo teprve později, když se dostal r. 1838 po studiích filosofických, které vykonal v Praze, až do Vídně, kde se stal ze Šavla Pavlem.“⁶⁵

Ani u F. Strejčka, ale ani u V. Hlinky nepadl ještě jeden pohled na rozebíranou problematiku. Hlinka veškerou vinu, že ve studentech nikdo neprobudil lásku k češství, ve svých Vzpomínkách svaluje pouze na tehdejší školství. Zcela zde opomíjí hledisko, že výchova člověka není vázána jen na školy. Duše dítěte je formována především v rodinném prostředí. Ano, tehdejších vyšších škol bývalo pomálu. Studenti tedy museli v brzkém věku opustit své první vzory. Přece jen se ale do svých domovů k rodičům vraceli na prázdniny, tudíž rodiče nemohli na své děti zcela ztratit vliv. Hlinka mohl z domova načerpat jistě mnoho českých podnětů. Vždyť pocházel z venkovského prostředí, kde všichni mluvili česky, a když rodiče potřebovali přeložit synovo vysvědčení, museli poprosit až kaplana z Jarošova. Navíc Hlinkův otec měl zálibu ve čtení české kroniky. Hlinka se bohužel nezmiňuje, jak se rodiče dívali na jeho postupný příklon k němectví, kterého si určitě museli všimnout, když student přijel domů na prázdniny. Zda to považovali za klad a známku jeho vzdělanosti, či právě naopak, je dnes těžké určit. I když se Hlinka ve svých Vzpomínkách zmiňuje, že ne na všem se v dobách jeho studia s otcem ve svých rozhovorech během práce na statku shodli. V čem se konkrétně jejich názory lišily, už Hlinka neuvádí.

V Hlinkově tvorbě se ale podobné náměty, kdy rodič přivádí dítě „zkažené“ německou školou zpět k lásce k jazyku a češství, vyskytují často. Zejména povídka Štěpánův Vít se učí na kněze je velmi autobiografická, některé pasáže jako by byly překopírovány z Hlinkových Vzpomínek na studie gymnasijní a filozofické. V povídce o prázdninách rodiče silně apelují na studentovo češství potírané německými a latinskými školami. Otce hlavního hrdiny zlobilo také to, že ačkoliv syn tak dlouho

⁶⁴ F. STREJČEK, *Jak se probouzel Jindřichův Hradec*, s. 54.

⁶⁵ Tamtéž, s. 55.

studoval, nikdy to v pro něj běžném selském životě nemohl upotřebit. Zda to skutečně takto chodilo i u Hlinků nebo se jen jednalo o fantazii autora, už dnes bohužel není o co opřít.⁶⁶

Česká a slovanská idea během gymnaziálních studií probleskla v okolí Vojtěchově pouze jednou. V letech 1831 a 1832 městem projížděli Poláci, kteří se po revoluci stěhovali povětšinou do Francie. Náhle si začali studenti nasazovat modré čepice s červenými páskami. Brzy po nich ale nezůstalo ani památky. Mladší ročníky, do nichž patřil i Vojtěch, vlastně ani význam celé akce nepochopily.

V pozdější době bylo jindřichohradecké gymnázium vnímáno jako jedno z center národněobrozenských snah. Profesori zde působili v českém duchu. Hradečtí se chlubili tím, že zde vystudovalo několik významných buditelů - Jablonský, Tupý, Pravda, dr Procházka a další.⁶⁷ Přímo pro Jindřichův Hradec měl velký význam buditel dr Procházka. U něj pobýval jeho dobrý přítel Josef Kajetán Tyl, který se ve městě zasloužil o vstup českého divadla na scénu.⁶⁸

3.3. Studium filozofie v Praze

Během posledního ročníku na gymnáziu se Vojtěch rozhodoval, kam nastoupí na studia filozofická. Rodiče by syna nejraději viděli na studiích na filozofické fakultě v Českých Budějovicích. Vojtěch naproti tomu toužil kvůli příležitostem a svobodě odejít do Prahy. Zdá se, že v jeho rozhodnutí figurovala i malá kapka marnivosti. Neboť jak sám psal, koho přijali do Prahy, pro něj to byla chloubka a vyprávělo se o jeho úspěchu po celém okolí. Rodiče mu v jeho rozhodnutí nebránili, ačkoliv se obávali, aby se povaha syna ve velkoměstě nepokřivila.⁶⁹

Prázdniny před nástupem do Prahy si Vojtěch náležitě užil. Chodila za ním mládež ze vsi, on jim hrál a oni tancovali, zahrál si divadlo, navštěvoval svou již provdanou sestru a přítele z gymnázia Hrdličku. S otcem chodíval na ryby a dělali různé bednářské

⁶⁶ PRAVDA František, *Povídky z kraje – Štěpánův Vít se učí na kněze*, Praha 1852. V další části povídky Hlinka nejspíše vzpomíná na svou lásku z mládí, které se ale ve skutečnosti kvůli studiu teologie musel vzdát, do šťastného konce mladý spisovatel dovedl alespoň svou povídku.

⁶⁷ J. MUK (ed.), *Památník oslavy*, s. 10.

⁶⁸ TÝŽ, *Přátelství Josefa Kajetána Tyla s dr. J. Procházkou a probuzení Jindřichova Hradce*, České Budějovice 1965, s. 2.

⁶⁹ František PRAVDA, *Vzpomínky Františka Pravdy (Vojtěcha Hlinky) na studie filozofické v Praze r. 1836-38*, *Vlast* 7, č. 2, 1890-1, s. 1.

a kolářské práce a při nich si povídali. Ne vždy se ale shodli. S matkou často vařil anebo si zakouřili, společnost jim dělala i nevlastní babička, která se vyžívala v pověrách a lidových zvycích.⁷⁰

Když už se volno chýlilo ke konci, vydal se s přítelem filosofem Morávkem z Hradce pěšky do hlavního města. Do Stověžaté Matičky se dalo cestovat i dostavníkem či poštou. Obě společnosti dle mínění hochů nasazovaly přílišné ceny. Zbytek věcí si chlapci nechali přivést.

Do Prahy dorazili po Ferdinandově korunovaci na českého krále, tudíž Hlinku město, které dosud nikdy neviděl, uvítalo v plné nádheře. Ubytování měli mladí muži zajištěné u ševce nedaleko dnešního Václavského náměstí.⁷¹

V prvním ročníku – logice se sešel velký počet studentů. Hlinka později opět na svá studia vzpomíná s jistou dávkou kritiky: „Češi, Němci byli pohromadě. Však mluvili k nám, jednali s námi jen německy, my ubozí přivykli jsme tomu již na gymnasiích a, běda, nic jsme se nad tím nepozastavovali.“⁷² Opět se ale ukázalo, že nic není černobílé. Protože sám chvíli na to na druhou stranu uznával, že někteří z profesorů fakulty patřili k dobrým Čechům.

Vojtěch si plánoval, že si během studií bude opět přivydělávat doučováním studentů. Obrovská konkurence mu jeho záměry nabourala. Během dvouletého pobytu v Praze musel žít Hlinka velice skromně.

3.4. Prohlédnutí, aneb studium teologie ve Vídni a návrat do Čech

I přes několik varování profesorů z filozofické fakulty, aby Vojtěch zůstal studovat teologii v Praze, si podal Hlinka přihlášku ke studiu ve Vídni.⁷³ Předpokládal, že už se do Čech nevrátí a zůstane zde.⁷⁴ Ke studiu teologie přijímali ve Vídni hodně cizinců, jelikož měli nedostatek rodilých zájemců. Zejména domácí studenti však pohlíželi na cizince s nedůvěrou. Ovšem Němci se dokázali snáze přemoci nežli Češi a často se s rakouskými Němci proti Čechům spolčovali.

⁷⁰ K. MATĚJKA, *František Pravda*, s. 418 - 419.

⁷¹ F. PRAVDA, *Vzpomínky Františka Pravdy (Vojtěcha Hlinky) na studie filozofické*, *Vlast'* 7, č. 2, 1890-1, s. 1-3.

⁷² TAMTÉŽ, s. 7.

⁷³ F. PRAVDA, *Vzpomínky Františka Pravdy (Vojtěcha Hlinky) na studie theologické ve Vídni a v Praze r. 1838 – 1842*, *Vlast'* 7, 1890-1, č. 3, s. 169 - 171.

⁷⁴ Josef MARTÍNEK, *František Pravda. Jeho život a dílo*, Sušice 1925, s. 9.

Hlinka se cítil daleko od domova velice osamocený a stával se zádumčivým. Z jeho rodiště do Vídně nebylo žádné spojení, jen tu a tam dostal od rodičů dopis. Bydlel společně s dvanácti spolužáky plus s jedním sluhou, který jim byl přidělen. Každý student dostal svou uniformu. Hlinka ji nesnášel. Měla být vyrobena z nepříjemného a těžkého materiálu a pomyslnou třešničku tvořil neprakticky velký klobouk.

Při svých studiích se setkával nejen s českými i rakouskými Němci, ale například i s bujarými Maďary či Poláky. Poláky si Hlinka oblíbil ze jmenovaných národů nejvíce. Oni ačkoliv měli rovněž německé vzdělání a studovali ve Vídni, byli nadšenými vlastenci a hned po studiích se do své vlasti hodlali vrátit. Snažili se pochopit, proč Hlinka a ostatní čeští studenti odcházeli ze své vlasti a především proč tady chtěli zůstat. Poukazovali na fakt, že si jich zde nikdo nevážil, museli zapírat vlastní jazyk, a ať udělali cokoli, vždy sklidili pouze posměch. Nabádali je, že by se měli také vrátit do Čech ke svým blízkým a díky vystudovaným školám přispět národu a vlasti.

Hlinka se jejich řečem bránil, ale už tehdy dobře věděl, že mají pravdu. V cizím prostředí se necítil dobře. Ani učivo ho nedokázalo zaujmout a učil se jen pro známky.⁷⁵

„Němci mnou pohrdali, Slované, zvláště Poláci, s nimiž jsem studoval, se mi divili, mne litovali, mi domlouvali. Šupiny mi spadly s očí. Já prohlídl, pocítil, že jsem Čech, se na sebe rozzlobil, se zastyděl, nespokojeným cítil, po roce do Prahy se vrátil a tam v teologii pokračoval.“⁷⁶

Přestup z Vídně do Prahy se neobešel bez problémů a starostí. Hlinka se ve své zoufalé situaci nejprve obrátil na doktora Padlesaka, kterého znal z dob svého pobytu na filozofii. Právě on mu ze své vlastní zkušenosti prorokoval, že bude ve Vídni nespokojený. Bývalý profesor se Hlinkovi opravdu snažil pomoci. Poradil mu, aby si poslal do Prahy žádost, vyzvedl si vysvědčení a před odjezdem na prázdniny si odvezl s sebou všechny věci. Hlinkovi svítla nová naděje, ze špatné studijní atmosféry už si nic nedělal a konečně si užíval svého pobytu ve velkoměstě a snažil se poznat jeho krásy.

První zádrhel se objevil při sdělování školních výsledků. Studentům totiž nebylo ani po vyžádání předáno vysvědčení. Hlinka ještě nechtěl prozrazovat, že do dalšího ročníku ve Vídni už možná nenastoupí, protože z Prahy nedostal dosud žádné informace. Na prázdniny musel odjet bez vysvědčení. Ani rodičům své záměry

⁷⁵ F. PRAVDA, *Vzpomínky Františka Pravdy (Vojtěcha Hlinky) na studie theologické*, Vlast' 7, 1890-1, č. 3, s. 172 – 175.

⁷⁶ TÝŽ, *Vzpomínky Františka Pravdy (Vojtěcha Hlinky) na studie gymnasijsní*, s. 46.

neprozradil. Už to vypadalo, že se bude muset vrátit do Vídně. Až v půlce září mu konečně přišel vytoužený dopis, že je přijat do Prahy. Ve Vídni mu dělali ještě trochu potíže, ale nakonec mu poslali propuštění a jeho vysvědčení.

Hlinka odjel do Prahy, kde ho překvapilo zjištění, že nebyl jediný, kdo z Vídně přestoupil. Podobný příběh si prožili ještě další tři jeho kolegové. Hlinka měl z přestupu obrovskou radost, ale rodiče z jeho náhlého kroku nadšení nebyli. Mysleli si, že syna z Vídně možná vyhodili, či že se rozhodl studovat jiný obor. Až známí rodičů, kteří Vojtěcha navštívili v semináři, jejich obavy rozehnali.

Pobyt ve Vídni byl pro Hlinku trpkou zkušeností, ale jen díky němu pochopil, že jen život v Čechách mu přinášel štěstí.⁷⁷ Ferdinand Strejček si pokládal otázku, proč Vojtěch došel k poznání právě ve Vídni. „V Hradci byl Hlinka mezi Čechy, třeba se na gymnasiu přednášelo a zkoušelo německy, proto ještě nepocítil rozdíl prostředí, proto si ještě neuvědomil českého původu, kdežto ve Vídni se cítil cizincem, a tam se mu teprve zastesklo po domově – po vlasti.“⁷⁸ Toto tvrzení vybízí ke krátkému zastavení, popřípadě doplnění. Z textu Hlinkových vzpomínek vyplývá, že k stesku po vlasti ho přivedl především nepřátelský postoj rakouských Němců. Právě oni jim dávali impulsy, že sem nepatřili. Zda by se Hlinkův život vyvíjel stejně, pokud by jejich chování bylo jen o trochu lepší, dnes zůstává nezodpovězenou otázkou. Poté už stačily pobídky Poláků, aby si Hlinka a ještě několik jeho krajanů uvědomilo, jak je důležitá láska k vlasti a národu.

Své neblahé vzpomínky na Vídeň zúročil např. při psaní povídky Češi ve Vídni. Osudy hrdinů sice dovedl až do poněkud extrémních konců, ale přesto z povídky vystupuje celá řada autobiografických momentů. Všem se vedlo špatně, byli nuceni zapírat svůj jazyk a původ. I kdyby pracovali lépe než ostatní, nikdo to neoceníl. Zakoušeli často výsměch. Jeho hrdinové stejně jako on nevěděli nic o svém národu a jeho minulosti. Naproti tomu Maďaři, Poláci a Vlaši si svého původu vážili, dávali to najevo a nikdo jimi nepohrdal. Vídeň ve své povídce Hlinka přirovnal k obřímu jícnu, který každoročně spolykal tisíce Čechů. A dobrovolníky, kteří se přidávali k Němcům, označil za spoluutlačovatele českých práv. „Tenkrát bylo hůř než nyní, Čech se neznal,

⁷⁷ F. PRAVDA, *Vzpomínky Františka Pravdy (Vojtěcha Hlinky) na studie theologické*, Vlast' 7, 1890-1, č. 3, s. 175 – 178.

⁷⁸ F. STREJČEK, *Jak se probouzel Jindřichův Hradec*, s. 54-5.

si nedůvěřoval, se ani sám nectil. Nyní je již probuzen, má sebevědomí, zůstává Čechem i ve Vídni, nedá sebou pohrdat.⁷⁹

V Praze si Hlinka porozuměl s Čechy i Němci. Pro svou povahu si vysloužil přezdívku „tichá duše“ nebo rovněž „tichý dům“.⁸⁰ S některými kolegy se Hlinka přátelil až do své smrti a vídal se s nimi na pravidelných schůzích. Ve vlídném prostředí se mohl Vojtěch opět pustit s vervou do studia. Podmínky života v semináři byly hodně skromné, ale studenti si je vynahrazovali rozmanitými zábavami.⁸¹ Hlinka se rovněž rozhodl vzdělávat i mimo školu, a to v oblastech české literatury a dějin, které dosud zanedbal. Během svého studia se mladí muži i přes nelibost rektora seznámili s filozofií Bernarda Bolzana, která ze všech studentů zaujala nejvíce právě Vojtěcha Hlinku.⁸² Několik českých studentů si založilo spolek, kde probírali aktuální náboženské otázky. Později řada z nich raději vystoupila z obavy, že budou pronásledováni. Hlinka zde vytrval, ale v semináři, ačkoliv měl výborný prospěch i chování, mu nesvěřovali žádné významné úřady. Bolzanismus se pro Hlinku „stal ideologií jeho života a plně se odrazil ve výchovném zaměření literární tvorby.“⁸³

3.5. Působení v Kvílicích u Slaného a v Klarově ústavu slepců

Po vysvěcení a tiché primici v Chrámu na Karlově Hlinka nedostal místo, a tak odjel do rodného Nekrasína. Téměř rok čekal na pracovní příležitost a alespoň vypomáhal v nedalekém Jarošově.⁸⁴ Hned v neděli po příjezdu vedl velkou mši, kde udělil požehnání hrdým rodičům a ostatním příbuzným.⁸⁵

Z Jarošova se dostal do Kvílic u Slaného. Zde převzal místo kaplana po Václavu Štulcovi, se kterým se znal ještě ze semináře. Štulec se zasloužil o velký rozkvět osady, který již započal jeho předchůdce. Byl velice horlivý a obětavý, bohužel onemocněl

⁷⁹ F. PRAVDA, *Češi ve Vídni. Obraz dle života od Františka Pravdy*, Kalendář, 1889, s. 108.

⁸⁰ K. MATĚJKA, *František Pravda*, s. 421.

⁸¹ F. PRAVDA, *Vzpomínky Františka Pravdy (Vojtěcha Hlinky) na studie theologické*, *Vlast'* 7, 1890-1, č. 5, s. 337 – 342.

⁸² Anna BRABCOVÁ, *Z Nekrasína do Hrádku. Životní cesta kněze a vychovatele Vojtěcha Hlinky, spisovatele a vlastence Františka Pravdy*, Jarošov nad Nežárkou 2004, s. 8.

⁸³ Radka MUŽÍKOVÁ, *Literární tradice Sušicka: diplomová práce*, České Budějovice 1989, s. 22.

⁸⁴ Muzeum Šumavy Sušice, *Pozůstalost Františka Pravdy*, složka P 55, *Vlastní životopis Vojtěcha Hlinky* (převzato z pozůstalosti Fr. Bačkovského, rukopis uložen v LA PNP v Praze).

⁸⁵ F. PRAVDA, *Vzpomínky Františka Pravdy (Vojtěcha Hlinky) na studie theologické*, *Vlast'* 7, 1890-1, č. 5, s. 343.

chronickým zánětem hrtanu a lékaři mu nedoporučovali návrat k namáhavému zaměstnání v Kvílicích. Proto zůstal v Praze a roku 1843 nastoupil do Klarova ústavu slepců.⁸⁶ Hlinka si pochvaloval, že za něj Štulc udělal tu nejhorší práci a že jeho působení zde bude snazší. Na druhou stranu si musel po oblíbeném kaplanovi získat náklonnost lidí a to jistě už tak jednoduché nebylo. Po roce, když zemřel zdejší farář, povýšil na farního administrátora. Spolu s knězem Karlem Eugenem Tupým (básníkem Boleslavem Jablonským) sbírali inspiraci u faráře a patriota Daneše v Peruci.⁸⁷ Daneš se neomezoval v Peruci jen na sféru kazatelskou, ale uvědomoval si význam školy a výchovy vůbec. Velmi rád pročítal spisy Karla Slavoje Amerlinga, podle něj ve škole dělal přednášky o oblasti hospodářské či kurzy ručních prací. Velkou lásku choval rovněž k národní historii a dětem se snažil vštěpovat zejména zájem o dějiny regionální. Za jeho působení představovala Peruc jedno z center obrozenského života v kraji. Rovněž farář Daneš měl blízko k humanitním názorům myslitele Bernarda Bolzana, který propagoval nezištnou činnost ve prospěch společnosti. Tím se povětšinou inspirovali vlastenečtí kněží. Navíc na perucké faře mohli čerpat z množství pedagogické literatury.⁸⁸ Proto Daneš, Hlinka a Jablonský zaváděli křesťanská cvičení v kostele, opakovací hodiny ve škole, obřady konali převážně v češtině, zapůjčovali knihy a vymýšleli hry pro děti.⁸⁹ O dalších významných činnostech, které Hlinka konal v Kvílicích, bude obšírnější zmínka v jedné z následujících kapitol věnované Hlinkově vychovatelství a pedagogické činnosti.

„Po třech létech působení svého ve Kvílicích vrátil se Pravda do Prahy. Doporučen přítelem svým Štulcem jmenován byl duchovním správcem v ústavě pražském pro dospělé slepce.“⁹⁰ Štulc jej navrhl, protože chtěl odejít roku 1846 do ústavu pro chorobomyslné při kostele sv. Kateřiny na Novém Městě.⁹¹ Tuto práci už po něm Hlinka nepřevzal.

⁸⁶ Daniela VYŽRÁLKOVÁ, *Václav Svatopluk Štulc – život a dílo českého katolického kněze (1814 – 1887)*: diplomová práce, České Budějovice 1994, s. 19.

⁸⁷ F. PRAVDA, *Vzpomínky Františka Pravdy (Vojtěcha Hlinky) na první léta kněžství v Jarošově, Kvílicích a Praze r. 1842 – 1847*, *Vlast* 7, 1890-1, č. 7, s. 497.

⁸⁸ Srov. Michaela NEUDERTOVÁ, *Peruc a okolí v proměnách času*, Ústí nad Labem 1998, s. 110 – 118. Jan UHLÍK, *F. J. Řezáč – reformátor vězeňství a školství 19. století*, Praha 1997, s. 16 – 17.

⁸⁹ F. PRAVDA, *Vzpomínky Františka Pravdy (Vojtěcha Hlinky) na první léta kněžství*, *Vlast* 7, 1890-1, č. 7, s. 497 – 505.

⁹⁰ J. MARTÍNEK, *František Pravda*, s. 11 – 12.

⁹¹ D. VYŽRÁLKOVÁ, *Václav Svatopluk Štulc*, s. 20.

Zakladatelem ústavu pro slepé na Klárově byl profesor na Karlo-Ferdinandově univerzitě a bývalý ředitel Soukromého ústavu pro výchovu a léčení slepců v Čechách v Praze pan Aloys Klar, který kvůli neshodám odešel roku 1832 z Hradčanského ústavu. Pozemek na dnešním Klárově mu daroval sám císař František I. Základní kámen budovy s kaplí archanděla Rafaela byl položen až po jeho smrti roku 1836. Celou otcovu myšlenku převzal a rozvinul jeho syn Pavel Alois Klar. Cílem rodiny Klarových bylo naučit dospělé slepce nějaké činnosti, díky které by si zajistili příjem, jelikož tehdy ještě nefungoval sociální systém. Na jejich odkaz v současné době navázala Střední škola Aloyse Klara, která se zabývá vzděláváním středoškoláků především se zrakovým, ale i jiným handicapem.⁹²

V ústavu pro slepé se Hlinka snažil jeho obyvatelům ulehčit jejich nelehký život. Byl k nim velmi přívětivý a trpělivě se jim snažil pomoci. Dbal na dobré vztahy s ostatními zaměstnanci, věděl, že jedině tak jim mohli být nápomocní. Se slepci dokázal soucítit a věděl jak k nim přistupovat jistě i z důvodu, že jeho otec zhruba o rok dříve, než Hlinka do ústavu nastoupil, ztratil zrak. Tehdy mladý kněz ještě nemohl tušit, že jej jednou čeká podobný osud.

Jakkoli byla práce psychicky náročná, přesto si Hlinka své působení v Praze užíval. V Praze měl totiž mnoho známých, se kterými se často vídal. Chodil s nimi sportovat, udělal si například i zkoušku z plavání, což se mu v jeho dalším povolání hodilo. Přítel Antonín Frencl mu dokonce každý měsíc pomáhal při zповědi v ústavu slepců.⁹³

Ani ne rok po nástupu do Klarova ústavu pod Bruskou do kaple sv. Rafaela dostal Hlinka vzkaz od svého idolu Bernarda Bolzana, kterého již silně zmáhal jeho zápas s tuberkulózou. Filozof mu nabídl zaměstnání vychovatele u jemu blízké hraběcí rodiny.⁹⁴ Ovšem profesor Schneider, žák a přítel Bolzana, který se svým učitelem zůstal až do konce jeho dní,⁹⁵ Hlinku informoval o poměrech, které vládly v této šlechtické rodině. Proto Hlinka nabídku raději odmítl, čímž si Bolzana právě nespřátelil. Schneider omlouval Bolzana, že měl kvůli své ušlechtilé povaze sklon si idealizovat lidi, a proto

⁹² <http://www.spsaklara.cz/historie/> (staženo 25. 3. 2012). Srov., L. MONATOVÁ, *Pojetí speciální pedagogiky*, s. 21 – 22.

⁹³ Julius KOŠNÁR, *Dr. Innocenc Antonín Frencl, kněz a spisovatel. Nástin životopisný*, Časopis katolického duchovenstva 1902, č. 5, s. 295.

⁹⁴ F. PRAVDA, *Vzpomínky Františka Pravdy (Vojtěcha Hlinky) na první léta kněžství*, *Vlast* 7, 1890-1, č. 7, s. 658.

⁹⁵ E. WINTER, *Bernard Bolzano*, s. 118.

mu tuto nevděčnou práci nabídl. Schneider, kterého Hlinka znal již z dob svých studií, se Hlinkovi snažil i poradit, jak by se měl zachovat a jaké by měl mít požadavky, pokud by se skutečně někdy stal vychovatelem, s čímž mladý kněz vůbec nepočítal. Hlinka si Schneidera oblíbil snad více, než Bolzana, protože Schneider byl, oproti aristokratickému Bolzanovi, muž velmi racionální, který znal jak šlechtu, tak i prostý lid.

Za krátký čas Vojtěchovi předložila podobnou nabídku manželka ředitele ústavu hraběnka Klarová rozená Vratislavová z Mitrovic. Hraběnka Klarová se během svého pobytu u přátel v Hlavňovicích seznámila s rodinou barona Sturmfedera, jenž hledal vychovatele pro své děti, zejména pro svého slabomyslného syna, s nímž si současný učitel zcela nevěděl rady. S hraběnkou měl Hlinka výborné vztahy. Hraběnka si jej vážila a často jej zvala na pořádané sešlosti. Poměrně dobře tedy znala Hlinkovu povahu a schopnosti a napadlo ji, že právě on by mohl slabomyslnému chlapci pomoci. Hlinka na její doporučení rodinu navštívil a vyzkoušel si před zraky rodičů výuku jejich syna. Hned jeho první výstup musel být působivý, jelikož baron i jeho rodina si velice přáli, aby u nich kněz nastoupil. Aby jej motivovali k přijetí nabídky, mohl si i navrhnout vyšší platu. Hlinka si ale nebyl jistý, zda náročné místo v ústraní jihozápadních Čech vzít. Nechal si tedy čas na rozmyšlenou.

Hlinka dlouze rozvažoval a v červnu téhož roku se definitivně rozhodl. Doporučil na své místo v ústavu přítele Františka Josefa Řezáče, který dosud působil jako kaplan v Peruci, Hostouni a krátce v Drážd'anech. V pozdější době se Řezáč zajímal o dvě oblasti: vězeňství a školství. Psal například pro Národní listy, vydával Kalendář historický a Národní školu. S Hlinkou se seznámili již během studia v semináři. Potkávali se rovněž v Peruci. V pozdějších letech Hlinka často přispíval do Řezáčových časopisů. I po zahájení Řezáčovi politické kariéry udržovali Hlinka s Řezáčem korespondenci. Psali si ve velmi přátelském duchu bez oficialit a Hlinka nejspíše jako jediný z nejbližších přátel mu stále tykal.⁹⁶

Na podzim po překlenutí své těžké nemoci, kdy jej bez varování postihly vysoké horečky, nastoupil Hlinka do svého nového zaměstnání. Přijal nabídku barona Sturmfedera a odjel do Hrádku u Sušice, původně zde plánoval pobýt maximálně šest let, nakonec jich zde strávil padesát sedm.

⁹⁶ J. UHLÍK, *F. J. Řezáč*, s. 14 – 19.

4. ŽIVOT VOJTĚCHA HLINKY V HRÁDKU

4.1. Vojtěch Hlinka jako vychovatel u německé baronské rodiny Sturmfederů

V současné době v Čechách ne příliš známý aristokratický rod Sturmfederů se ve vlasti usadil zhruba v době, kdy se malému Vojtěchovi přiblížila doba nástupu do školy.

Starý německý šlechtický rod Sturmfederů von Oppenweiler měl svá původní sídla v Porýní a Švábsku.⁹⁷ Důležité informace o významném představiteli rodu Karlu Theodoru Sturmfederovi (1795 – 1867) a jeho rodině podává životopis Karlovy dcery Ottilie Hennebergové, rozené Sturmfederové. Sepsala jej Ottiliina nejstarší dcera Antonie Hertlingová na popud svého bratra Bohumila, aby její děti měly alespoň nějakou památku na babičku, již nikdy nepoznaly.

Karel Theodor přišel o rodiče v raném dětství. Několik let strávil jako páže na dvoře ve Stuttgartu. Následně jeho kroky směřovaly k vojsku a rozhodl se pro studium lesní vědy. Svůj skromný majetek rozšířil díky prvnímu sňatku se svou sestřenicí Františkou Romanou Desfoursovou roku 1822. Spolu odešli na zámek do Hrádku u Sušice v Čechách.⁹⁸ Mimo jiné jim patřilo i panství Velhartice (v rukou německé šlechty od roku 1813).⁹⁹

Rok 1826 přinesl Karlovi samé pohromy. Při porodu mu zemřela žena i dcera a o něco později i jeho prvorozený syn Bedřich. Jedinou možností, jak vyřešit nastalou situaci, byl nový sňatek. Mazaný Karel Theodor tedy několikrát kvůli majetku požádal o ruku manželčinu sestru, švagrovou Adelaidu (Adélu). Ale neuspěl. Třiatvacetiletá dívka již prožívala platonickou lásku k básníkovi a vědci Janu Evangelistu Purkyňovi, kterého sice celý život milovala, ale nikdy se za něj nemohla provdat. Karel Theodor tedy musel velmi nerad Adelaidu a její matku Antonii Desfoursovou rozenou Kageneckovou vyplatit.

⁹⁷ Petr MAŠEK, *Modrá krev. Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích*, Praha 1999, s. 101. Srov. Milan MYSLIVEČEK, *Erbovník, aneb, Kniha o znacích i osudech rodů žijících v Čechách a na Moravě podle starých pramenů a dávných ne vždy věrných svědectví*, Praha 1993, s. 234.

⁹⁸ SOA Plzeň, pob. Klášter u Nepomuku (dále pob. KuN), Rodinný archiv (dále RA) Henneberg – Spiegelů, kart. 5, Životopis Ottilie Hennebergové, rozené Sturmfederové.

⁹⁹ M. MYSLIVEČEK, *Erbovník*, s. 234. Srov. P. MAŠEK., *Modrá krev*, s. 101.

„Členové tohoto rodu si velmi často hledali životní partnery v kruzích nejužšího příbuzenstva, až to občas zavánělo incestem.“¹⁰⁰ Šlechtou často praktikovaný jev se baronovi nevyplatil. Jednatřicetiletý vdovec Karel Theodor Sturmfeder rodinný zvyk dodržel nejen při svém prvním sňatku. Roku 1830 se podruhé oženil dokonce s dcerou své vlastní sestry Augusty. Otec novomanželky Marie Horneckové Adam Fridrich zastával úřad komořího arcibiskupa mohučského. Z vysokého postavení svého tchána dokázal Karel Theodor vytěžit upevnění svých pozic v Čechách, rovněž obdržel inkolát.

Neteř Marie Anna Hornecková z Weinheimu (1804 – 1842) porodila manželovi syna Ottokara Josefa Václava. Velké nadšení z narození dědice brzy vystřídalo obrovské zklamání, když se ukázalo, že hoch trpěl řadou potíží. Chlapcův odlišný vývoj se projevil zdeformovanou lebkou a křečemi. Později se ukázalo, že hoch byl slabomyslný.

Roku 1835 s obavami očekávali manželé narození druhého potomka – dcery Ottilie. Na děvčátku se naštěstí příbuzenství rodičů nepodepsalo. Křehká Marie Anna porodila manželovi hned dalšího roku dceru Lotti (Karolínu), která se dožila pouhých deseti let. Další dvě děti zemřely záhy po porodu. Narození posledního potomka zaplatila životem i matka Marie Anna.¹⁰¹

Karel Theodor tedy ve svých 47 letech přišel o další manželku. Tentokrát se musel ale postarat o tři děti. Chtěl zajistit pro své potomky náhradní matku. Opět si za nevěstu vyvolil svou příbuznou, mladší sestru jeho druhé ženy, čili svou švagrovou a zároveň neteř Antonii. S ní se dohodl v domě své sestry Jeanette Dalbergové, kam se s dětmi uchýlil po smrti manželky, že se mu postará o děti. O 14 let mladší Antonie, v rodině oslovovaná Nette, později svolila kvůli dětem i k sňatku. U sourozenců velmi dbala na jejich správnou výchovu. Oporou v péči o děti se jí staly právě Jeanette a její neprovdaná sestra Nani.

Ačkoliv Nette k výchově a vzdělávání dětí přistupovala neobyčejně důsledně a pečlivě, časem si musela připustit, že s handicapovaným Ottokarem si neví rady. Přesto si uvědomovala, že chlapec má určité předpoklady, které by se mohly se správným vedením rozvíjet. Začala s hledáním vhodného vychovatele.

¹⁰⁰ František KUBŮ, *Osudy pošumavských zámečků od Bílé hory do současnosti – Hrádek u Sušice*, Zlatá stezka 6, 1999, s. 125.

¹⁰¹ SOA Plzeň, pob. KuN, RA Henneberg – Spiegelů, kart. 3, Rodokmen Sturmfederů. Pro snazší pochopení rodinných vztahů.

První učitel dětí, pan Ondřej Šváb, byl vázán rovněž v místní škole, která byla postavena i díky baronovým financím. Tento muž nedokázal naplnit zcela Antoniina očekávání.¹⁰² Nette ve svém hledání přesto vytrvala. Po delší době narazila sice na mladého, ale výborného pedagoga, jenž měl řadu zkušeností. Na základě baronského pozvání přijel na hrádecký zámek Vojtěch Hlinka.¹⁰³

Baron Sturmfeder se dohodl s páterem Hlinkou na výchově čtrnáctiletého slabomyslného syna Ottokara. Smlouvu uzavřeli v srpnu roku 1847 na dobu šesti let. Z toho první rok byl vyhrazen jako zkušební.¹⁰⁴

Hlinka přijel do Hrádku plnit své závazky v říjnu roku 1847. Bylo mu tehdy 30 let. První týdny v novém zaměstnání pro mladého kněze jistě nebyly jednoduché. Na Hlinkových bedrech leželo vzdělání dvou dítek, nejmladší Lotti zemřela těsně před vychovatelovým příjezdem. Práce s mladým postiženým hochem představovala pro Vojtěcha značnou zátěž. „Byl jsem dán do velkého pokoje k žákovi svému, v tom jsme také spali a lokaj spal vedle nás v malém pokojíku. I ve dne měl jsem mladého barona skoro pořád na krku. Vše se dělo určitě dle hodin: dopoledne chodil on na hodinu k jedné tetě a já u druhé tety vyučoval jeho sestru; odpoledne jsme chodili na procházku, sami anebo víc nás; pak přišel učitel a pobyl u něho do svačiny; po svačině jsem ho měl zase, a večer společná hra se odbývala. Postavení moje nebylo lehké, nebylo příjemné a utěšené a zdálo se mi, že tu dlouho nevydržím.“¹⁰⁵

Situaci ve službách německé šlechtické rodiny mu ale nezatěžovalo nejvíce jeho vlastenectví, jak by se mohlo zdát, nýbrž rozmary ženského osazenstva rodiny. „Sestry baronovy tu zase byly, jedna vdova, baronka Dalbergová, Johanna čili Žani, dvě svobodné, baronky Sturmfederové, staré panny, Anna a Vilémína, nebo Nani a Mimi, jak jim říkali.“¹⁰⁶ Z toho každé patřilo vlastní služebnictvo. Nejvíce ho trápily panské povahy jinak hodných a šlechtných dam.

Hlinka měl nejraději ze všech nejstarší baronku Johannu Dalbergovou. Oceňoval její upřímnost, štedrost a dobrotu, která přerůstala občas až v naivitu.

¹⁰² A. BRABCOVÁ, *Z Nekrasína*, s. 11.

¹⁰³ SOA Plzeň, pob. KuN, RA Henneberg – Spiegelů, kart. 5, Životopis Ottilie Hennebergové, rozené Sturmfederové.

¹⁰⁴ A. BRABCOVÁ, *Z Nekrasína*, s. 12.

¹⁰⁵ F. PRAVDA, *Vzpomínky Fr. Pravdy (Vojtěcha Hlinky) ze života v Hrádku od roku 1847. až do roku 1891*, *Vlast* 7, 1890, č. 10, s. 742.

¹⁰⁶ TAMTÉŽ, s. 743.

Méně si rozuměl s neprovdanou Annou Sturmfederovou. Vzdělaná šlechtična si vždy dokázala prosadit svou, často na úkor okolí. Vše ale prováděla s dokonalou diplomacií a klidem, z něhož ji nedokázal vyvést nikdo. Hlinka ji v soukromí přezdíval „Metternichem“.

Roku 1848 baron získal z Říma dispenzi a díky tomu se mohl oženit s baronkou Antonií. Nová matka se o děti starala, jak nejlépe dovedla, přesto po nahlédnutí do Ottiliina životopisu či Hlinkových vzpomínek je patrné, že pro děti byl její režim příliš přísný. Po svatbě své požadavky ještě přitvrdila.

Ona sama vyrůstala jako sirotek u své tety a nikdy se nesetkala s mateřskou vřelostí. K dětem se chovala odměřeně, přesně jak se dočetla v literatuře. Chyběla jí samostatnost a neustále se obracela na svou tetu baronku Dalbergovou a baronku Sturmfederovou.¹⁰⁷

Nejméně sympatií sdílel Hlinka se svobodnou baronkou Mimi. Bezdětná dáma se velmi upnula na Ottokara a neustále se pletla do jeho výchovy. Snažila se chlapcem manipulovat, ale do jeho výchovy si Hlinka od ní mluvit nenechal.

Jistou oporu nacházel páter v baronu Sturmfederovi. „Baron otec se do ničeho nemíchal, nechal dámy vládnouti, trpěl, abych si pomáhal sám, ale když jsem si posteskl, byl při mně a zastal se mne důrazně a krátce.“¹⁰⁸

Baron dokázal ocenit Hlinkovu práci a vážil si jej jako člověka. Již po několika měsících vychovatelova působení byly znát u chlapce jisté pokroky. Každého čtvrt roku vykonával Ottokar zkoušku před rodinou, aby si udělala obrázek o jeho zlepšení.

V čem spočívaly schopnosti Hlinky, že právě on dokázal odhalit žákovy potřeby a dovedl rozvinout jeho skryté vlohy? Jak již bylo napsáno, Hlinka získal první zkušenosti práce s dětmi již v Jindřichově Hradci díky doučování slabších žáků a studentů. Po zahájení církevní kariéry bylo jasné, že jedním z jeho úkolů bude i výchova dětí a mládeže. Kněží byli téměř vždy nositeli vzdělanosti a nejinak tomu bylo v 19. století. Řadu neobyčejných podnětů, rad a zkušeností si osvojil během svého působení v Kvílicích. Přejímal reformní myšlenky faráře Daneše, které byly pro starší generace duchovních přímo kontroverzní. Uvědomovali si, že se dětem musí věnovat nejen v oblasti náboženství. Akceptovali Komenského myšlenku školy hrou. Pro děti

¹⁰⁷F. PRAVDA, *Vzpomínky Fr. Pravdy (Vojtěcha Hlinky) ze života v Hrádku*, *Vlast* 7, 1890 - 1, č. 10, s. 742-3.

¹⁰⁸TÝŽ, *Vzpomínky Fr. Pravdy (Vojtěcha Hlinky) ze života v Hrádku*, *Vlast* 7, 1890 - 1, č. 11, s. 820.

chystali rozličné zábavy, masopustní maškarní reje, brali je na výlety, pořizovali jim hračky, Hlinka sám se občas k jejich hře připojil. V ústavu pro slepé v Praze, ale i ve své rodině a okruhu přátel, se naučil, jak přistupovat k lidem s postižením, a rozvinula se u něj nejspíše i stránka empatická. Jeho zaměstnání, aniž mohl tušit, že se stane vychovatelem, jej na tuto roli dobře připravila. K baronově úlevě měl pro výuku slabomyslného chlapce neuvěřitelný cit. Pochopil Ottokarovy potřeby a podle nich volil vhodné vyučovací metody, které usnadňovaly chlapcův vývoj.¹⁰⁹

Ačkoliv každý člověk s mentální retardací, stejně jako všichni ostatní lidé, má své individuální a jedinečné vlastnosti, přesto se u slabomyslných vyskytuje několik společných znaků v jejich chování a způsobu prožívání. Jedná se především o zvýšenou závislost na vychovávajícím a rodině, infantilnost, impulzivnost, zvýšený sklon k úzkosti, poruchu mezilidských vztahů, sníženou přizpůsobivost k sociálním, společenským a školním požadavkům, sníženou logickou paměť, zpomalenou chápavost, těkavou pozornost a poruchy pohybové koordinace. Při jejich výuce se musí počítat s několika omezeními. Slabomyslný žák si může osvojit vše jednoduché, ale nikdy nedosáhne vyšší úrovně zobecnění a také abstrakce. „Jeho vývoj je determinován na základě aktuální úrovně jeho rozumových schopností na celý život.“ Přesto jejich vývoj silně souvisí s výchovou a vzděláváním.¹¹⁰

Ottokar byl rozporuplným žákem. Paměť měl dobrou, ale scházela mu soudnost. Několik dní po Hlinkově nástupu se choval vzorně, ale když si na něj zvykl, zkoušel na nového vychovatele vzpurnost, v domnění, že dosáhne svého, jak tomu u služebnictva a ženské části rodiny chodilo. Neodpovídal, hrozil mu, až se Hlinka obával, aby jej fyzicky nenapadl. Vychovatel si uvědomoval, že pokud by se mu nepodařilo žáka zvládnout při prvním konfliktu, v budoucnu by se mu to podařilo už jen stěží. Své obavy ale Hlinka před chlapcem úspěšně skrýval a po přísném napomenutí a drobné výhružce, že zavolá otce, se hoch zklidnil. Hlinka mu ukázal, kdo je zde pánem, a že nehodlá trpět jeho vzdorné chování. Časem si Ottokar nového vychovatele oblíbil, ačkoliv se jej pořád mírně bál.

Hlinka během prvních hodin zjistil, že hoch neovládá ani základní trivium. Záhy pochopil, že i s největší trpělivostí Ottokara nelze naučit počítat. Díky tomu se mladý baron nevyznal ani v penězích. Čtení a psaní si po nějaké době spíše mechanicky

¹⁰⁹ TAMTÉŽ, s. 821 – 823.

¹¹⁰ V. IRA, *Speciální pedagogika. Psychopedie*, s. 6.

osvojit. Potíže přinášela výuka dějepisu, Ottokar nechápal posloupnost času. Na druhou stranu miloval Hlinkovo vyprávění o význačných historických osobnostech. Skvělá paměť mu umožňovala zapamatovat si letopočty či jména svatých v kalendáři. Kladný vztah si vytvořil hoch k přírodopisu, dokázal rozeznat rozličné druhy živočichů či rostlin. Možná i proto, že řadu věcí mu ukazoval vychovatel během každodenních vycházek. Společně chytali motýly a vytvářeli rozmanité sbírky. Oba dva si zamilovali fyziku. Její výuku si zpestřovali řadou pokusů. V zeměpisu si Hlinka pochvaloval především nepočetné množství pomůcek, map, atlasů, ale i krojů a jiných zvláštností, které dostal od barona k dispozici.

Jak je patrné, Hlinka své vyučování postavil především na názornosti. Ottokarova fyzická zdatnost byla oslabena, často stonal a všeho se bál. Po domluvě s baronem se pro děti zařídila tělocvična, kde pro ně byla přichystána koza, žebřiny, hrazda, bradla, provazy či chůdy. V zimě chodili bruslit a v létě se koupat. Vychovatel se zaměřil i na posilování chlapcova nejistého těla a ruky. V pracovním vyučování přičichl chlapec k truhlářině, řezbařině a dalším řemeslům. Hlinka zde využíval svou zručnost a praktičnost, které podědil po svém otci. Dámy se snažily mladíka motivovat koupí jeho výrobků. Za utržené peníze si nakoupili nové náradí a materiál. K dispozici jim byla i malá tiskárna.¹¹¹

V druhé polovině 19. století se Evropou šířila vlna reforem školství. Z různých států přicházely nové podněty, jak pracovat s žáky, aby dosáhli všestranného rozvoje. Jejich společným znakem byla kritika dosud preferovaného herbartismu, který nevyhovoval ani potřebám zcela zdravých žáků, natož dětem s postižením. Dá se říci, že Hlinka svým přístupem předběhl dobu. Pokud dáme do komparace jeho vyučovací metody a metody školských evropských reformátorů, nalezneme zde jistou podobnost. Otázky, jak pracovat, ale i vyučovat děti s handicapem, si pokládala především italská lékařka Marie Montessoriová, která už se tehdy nezaobírala pouze lékařským hlediskem, jako její předchůdci. V historii první italská lékařka propagovala názor, že psychicky opožděné děti potřebují pohybovou a manuální aktivitu. Velmi působivá byla i škála jejích didaktických pomůcek. Dosahovala velmi dobrých výsledků. Její metody jsou dodnes živé a využívané ve školách typu Montessori s alternativní výukou. Odlišný přístup k mentálně postiženým prosazoval Ovide Decroly. Jeho hlavní metodou, která

¹¹¹ F. PRAVDA, *Vzpomínky Fr. Pravdy (Vojtěcha Hlinky) ze života v Hrádku*, Vlast', číslo 11, s. 821 – 823.

skutečně nesla ovoce, byly výchovné hry jako terapeutický a didaktický prostředek. Jeho činnost už ale spadá do 20. století. U nás, jak již bylo uvedeno dříve, šlo především o působení Karla Slavoje Amerlinga v Ernestinu (založeno 1871), který dbal u mentálně postižených hlavně na řemeslné práce, potažmo jako Montessoriová manuální činnost. Díky této činnosti nasbíral četný materiál. Hlavní zásadou jeho práce byla zásada názornosti. Díky svým výzkumům vytvořil klasifikaci dle stupňů vzdělatelnosti žáků a podle ní děti s handicapem vyučoval.¹¹²

Z předcházejících řádků vyplývá důkaz, který potvrzuje jednu z hlavních hypotéz diplomové práce, že Hlinka byl skutečně mimořádně talentovaným pedagogem v oblasti psychopedie. Svou pedagogickou činnost započal mnohem dříve, než zmínění pedagogičtí reformátoři, již roku 1847. Stejně jako oni se Hlinka snažil rozvíjet u svého svěřence nejen vědomostní složku. Za pomoci sportu zpevňoval chlapcovo nejisté a neobratné tělo a posiloval s ním narušenou rovnovážní soustavu. Otužování mu mělo pomoci od častého stonání. Dalším společným bodem Hlinkovy výuky s reformátorskou byla činnost pracovní – řemeslná, pro niž měl Hlinka od dětství nadání. Stejně jako Decroly si Hlinka a jeho svěřenec oblíbili rozličné didaktické hry. S Karlem Slavojem Amerlingem měl Hlinka společnou alkálii, a to zásadu názornosti, kterou oba opírali o četné didaktické pomůcky. Oproti Amerlingovi však Hlinka svého žáka nepřetěžoval. Ačkoliv měl Hlinka oproti vzorovým reformátorům snazší práci ve smyslu, že vychovával pouze jednoho žáka, přesto lze jeho metody bez pochyb označit za účinné a nadčasové.

Kromě Ottokara učil „duchovní pán“ (der geistliche Herr), jak německá rodina oslovovala Hlinku, i mladičkou baronku Ottilii.¹¹³ Oběma společné hodiny činily radost. Vychovatel děvče shledával nadaným, pilným a pozorným. Vykládal jí náboženství, dějepis, přírodopis a zeměpis.¹¹⁴

Ostatní výuku budoucí dědičky obstarávala sama baronka Antonie. Ottiliina dcera do matčina životopisu napsala, že pro malou baronku byla tetou nastolená pravidla nesnesitelná. Neúprosná Nette rozvrhla děvčeti téměř každou minutu dne. Ottilii předměty vyučované nevlastní matkou bez jakéhokoli zpestření nezajímaly, proto si látku i hůře osvojovala. Mladá šlechtična zbožňovala přírodu, ale i během procházek po

¹¹² L. MONATOVÁ, *Pojetí*, s. 46 – 48. Srov. E. HOFFMANNOVÁ, *Karel Slavoj Amerling*, s. 133 – 145.

¹¹³ SOA Plzeň, pob. KuN, RA Henneberg – Spiegelů, kart. 5, Životopis Ottilie Hennebergové, rozené Sturmfederové.

¹¹⁴ F. PRAVDA, *Vzpomínky Fr. Pravdy (Vojtěcha Hlinky) ze života v Hrádku*, *Vlast*, číslo 11, s. 824.

zámeckém parku musela plnit tetiny příkazy, práskat bičem, aby ji teta slyšela, chodit jen po určitých cestičkách, aby byla na dohled a dokonce vkládat do misek fazole, aby si nevlastní matka mohla překontrolovat trasu své svěřenkyně.

Dědičce, jež ztratila matku a před nedávnem milovanou sestru, přinášely útěchu alespoň Hlinkovy hodiny. Ráda pozorovala vyučování svého bratra, těšila se na společné předměty a hry. Zpočátku se přidávala k jejich hodinám tělocviku, později ale zůstávala i na další vyučování. Dívka kvůli své izolovanosti neměla téměř žádné přátele, často se tedy svěřovala a povídala si s bratrovým vychovatelem. Učitel se snažil žačku podpořit a pomoci jí.¹¹⁵ Tu a tam Hlinka diskutoval s nevlastní matkou dětí o jejich výchově, jejich názory se ale v dané oblasti rozcházely. Baronka Antonie vždy odmítla slevit ze svých požadavků.¹¹⁶ Žačka někdy slyšela, jak se jí Hlinka před baronkou zastával, jak jí upozorňoval, že není vhodné dítěti naplánovat každou čtvrt hodinu dne. Otilie tedy věděla, že v něm má oporu a často si mu stěžovala, proč toho musela ve svém životě tolik vytrpět. Dokonce přišla i s myšlenkou, že už dříve měla utéci. Jak bylo Hlinkovým zvykem, děvče rozveselil a ona na svůj bláznivý nápad zapomněla.¹¹⁷

Po roce od vychovatelova nástupu, jak bylo ujednáno, měli Hlinka i baron možnost vypovědět smlouvu. Hlinka pro tuto příležitost sepsal pro chlapcovi rodiče promemoria, v nichž přesně informoval, v jakých oblastech hoch bude činit i nadále pokroky a naopak v jakých sférách se nikdy nezdokonalí. Ani jedna strana tento krok nečinila. S každým dalším odpracovaným rokem se zvyšovala Hlinkova penze.¹¹⁸ Předvídavý baron si tímto způsobem pojistil Hlinkovy další služby.

4.2. Český vlastenec pod jednou střechou s Němci

Jednalo se o poněkud bizarní situaci, když český vlastenec přijal nabídku pracovat pro německou šlechtu. Zpočátku se vztahy mezi Hlinkou a baronem nevyvíjely zle. Hlinka o baronovi napsal: „Byl Němec, Šváb, rád mluvil švábsky, česky uměl málo, ale

¹¹⁵ SOA Plzeň, pob. KuN, RA Henneberg – Spiegelů, kart. 5, Životopis Otilie Hennebergové, rozené Sturmfederové.

¹¹⁶ F. PRAVDA, *Vzpomínky Fr. Pravdy (Vojtěcha Hlinky) ze života v Hrádku*, Vlast' 7, 1890 - 1, č. 10, s. 743.

¹¹⁷ SOA Plzeň, pob. KuN, RA Henneberg – Spiegelů, kart. 5, Životopis Otilie Hennebergové, rozené Sturmfederové.

¹¹⁸ F. KUBŮ, *Osudy pošumavských zámečků*, s. 128.

Čechům přál, národu českému se obdivoval, slavným mužům českým chválu vzdával a proto také synu svému při křtu svatém dal jméno Ottokar.¹¹⁹

Ale ani ne půl roku po příjezdu Hlinky do Hrádku přišel revoluční rok 1848 a baron obrátil. Přidal se ke straně německé liberální šlechty. Záhy došlo k menšímu incidentu. Baronovi němečtí hosté spílali Čechům a přáli Riegrovi a Palackému šibenici. Hlinka beze slova opustil jídelnu a druhý den informoval barona, že pokud by došlo k podobné situaci, odstoupil by od smlouvy. Baron pochopil Hlinkův pohled na věc a skutečně v jeho přítomnosti se protičeské rozhovory už nikdy nevedly.¹²⁰

I přes Sturmfederovo vstřícné gesto se vlna revolucí, která postihla takřka celou Evropu, postavila proti dřívějšímu souladu obou mužů. Baron odmítal snahy Čechů, aby měli rovné právo s Němci. Dámy se českého živlu obávaly.

Před Velikonoci se baronky dohadovaly, jaké svátky budou, zda zelené, bílé, blátivé či sněhové. Po Hlinkově nevinné poznámce, že Velikonoce budou červené (podle nabarvených vajíček), dámy téměř strachy nespaly a čekaly obrovské krveprolití. Po Hlinkově vysvětlení se uklidnily, ale raději si ověřovaly, zda by se jich Hlinka v případě potřeby zastal.

I na Sturmfederově panství během neklidného roku došlo k několika menším výtržnostem. Baron tyto události poměrně klidně přešel. U obyvatel panství byl oblíbený, často jim pomáhal a snažil se přistupovat k nim spravedlivě. Navíc si vedl úspěšně i v otázkách hospodaření. K pozitivnímu hodnocení barona přispíval i fakt, že zaměstnával v okolí váženého českého kněze a vlastence.

Po čase si všichni na nové pořádky zvykli a znovu se ustálily i poměry na zámku. Baron byl schopen opět akceptovat Hlinkovy české zájmy, snad i díky faktu, že v jiných oblastech se jejich názory shodovaly. Ovšem co se týkalo politiky, nechávali si oba muži své mínění jen pro sebe, o daném ožehavém tématu spolu nehovořili. Věděli, že by politicky laděný rozhovor nemohl skončit jinak než sporem, a nejspíše i následným Hlinkovým odchodem z baronových služeb. Naopak oba muže, ale rovněž i baronky, spojovala vášeň pro čtení knih. Dohromady založili s okolními velkostatkáři čtenářský spolek. Z chování německých velkostatkářů vůči své osobě Hlinka vycítil, že jej trpěli jen kvůli baronově přízni. Necítil se dobře ve společnosti šlechty, zejména té nejnižší, která si z něj tropila žerty či se schovávala za špatně skrývanou přetvářku. Hrdý Hlinka

¹¹⁹ F. PRAVDA, *Vzpomínky Fr. Pravdy (Vojtěcha Hlinky) ze života v Hrádku*, Vlast', č. 11, s. 820.

¹²⁰ TAMTÉŽ, s. 821.

se nadále odmítal účastnit spolu s šlechtickou rodinou návštěv blízkých velkostatků. Pokud hosté dorazili na hrádecký zámek, zdržel se s nimi po dobu nejnmutnější.

Snad ještě těžším úkolem pro něj bylo získat si respekt služebnictva. Hlinka nepatřil ke šlechtě, ale na druhou stranu z pozice kněze stál výše nežli lokajové. Největší potíže mu způsobovali sluhové, kteří se starali o Ottokara.¹²¹

Zpočátku se Hlinka nemohl dočkat, až uplyne sjednaných 6 let, a on i se svou odměnou a zaslouženou penzí odjede. Jak běžel čas, tak mu šlechtická rodina i okolí Hrádku přirůstalo k srdci. Špatné zážitky byly kompenzovány hezkými. Jedním z nich se staly první Hlinkovy Vánoce strávené se zámeckou rodinou. Tehdy poprvé v životě viděl vánoční stromek, pod který mu baronky nadělily jeho největší přání – Jungmannův slovník.

„Nastal večer, děti byly u mne, povídal jsem jim o narození Páně, rozjímali, modlili jsme se a čekali jsme, až sluha zatroubí pod okny, a až baron zazvoní za dveřmi. To baron vždy dělal sám, my pak ubírali jsme se do sálu, a já div neběžel – tak jako děti.

Sál byl jako v plameni: vše se třpytilo, lesklo. Na stolech stály tři stromky vánoční: jeden velký a dva menší. Na stromech hořelo nesčíslné množství voskových svíček, viselo ozdobené cukroví všeho druhu a vzácné ovoce i z jižních krajín, a pod stromy ležely dary, hojnost jich, a děti hned uhodly a poznaly, co pro ně je tu přichystáno.

Já byl zaražen, překvapen, ohlížel se, jako bych něco hledal, a ještě dnes cítím, že nemotorně jsem si počínal. Dámy mne odvedly k darům, které tu na zvláštním stolečku složeny byly pro mne, podíval jsem se na ně, poděkoval se za ně a sebral a vzpamatoval se.“¹²²

Po uplynutí šestého roku působení u Sturmfederových si Hlinka uvědomil, že se mu odejít nechce. Baron prodloužil jejich spolupráci o další čtyři roky a zadoufal, že s nimi vychovatel zůstane i po sjednané lhůtě. Během smluvených let se na Hrádku událo několik změn. Oblíbená Hlinkova žačka mladá baronka Ottilie se provdala a odešla. Také zemřely dvě baronovy sestry Anna a Johanna Dalbergová. Hlinka se dočkal vlastního pokoje, kde měl více času na své zájmy.¹²³

¹²¹ F. PRAVDA, *Vzpomínky Fr. Pravdy (Vojtěcha Hlinky) ze života v Hrádku*, *Vlast'* 7, 1890 - 1, č. 11, s. 825 - 831.

¹²² F. PRAVDA, *Vzpomínky Fr. Pravdy (Vojtěcha Hlinky) ze života v Hrádku*, *Vlast'* 7, 1890 - 1, č. 12, s. 924.

¹²³ TAMTÉŽ, s. 922.

Po čtyřech letech už bylo jasné, že Hlinka zůstane v Hrádku natrvalo. Počet členů rodiny žijících na hrádeckém zámku sice klesal, ale baron stále pořádal hony a jiné zábavy. Hlinka zatoužil po klidnějším prostředí a se svým přáním se Karlu Theodoru Sturmfederovi svěřil.¹²⁴ Šlechtic usoudil, že by si dlouholetý vychovatel jeho syna zasloužil vlastní bydlení, zejména když Hlinka zabrnkal na jeho šetrivou strunu. Jeho nárok roku 1864 zakotvil do dříve sepsané smlouvy.¹²⁵

Baronka Antonie zdělila jmění po zemřelé manželově sestře Johanně Dalbergové. Rozhodla se přispět na financování domu pro Hlinku.¹²⁶ Baron, odpůrce tvrdého alkoholu, zvolil pro místo stavby domu bývalou vyhořelou vinopalnu odkoupenou od žida. „Pro Fr. Pravdu se zde pak postavil jednopatrový dům čp. 85. Dnes je zde poštovní úřad.“¹²⁷ Jeho dům byl často nazýván jako Tusculum.¹²⁸ Název byl brán spíše z pohledu pohodlí a místa pro odpočinek, na druhou stranu jistá podobnost s J. L. Zieglerovým Tusculum zde existovala, i za Hlinkou sem jezdila vlastenecká společnost. Hlinka zde měl k dispozici šest pokojů, kuchyni, sklep, spižírnu a zahradu. Ale do zámku téměř denně docházel.¹²⁹ Ve vybavení domu převažovaly regály a knihovny s nespočetným množstvím knih, vše s pečlivostí poskládané. Řadu z nich zdědil po baronce. I v pokročilém stáří si Hlinka tuto vášeň uchoval a neustále si pořizoval nová díla a časopisy. Ta se po jeho smrti stala základem pro hrádeckou knihovnu. Kromě knih měl Hlinka vystaveny busty Riegra, Palackého a Havlíčka a řadu fotografií, či obrazů se znaky českých zemí. Z dob vychovatelství si ponechal mnoho zeměpisných a fyzikálních pomůcek, glóbulů, dalekohledů, tellurium, vývěvu, kompas, drobnohledy, elektrický strojek, dále sbírky motýlů a brouků. V Hlinkově domácnosti nemohlo chybět ani řemeslné nářadí a malá dílnička.¹³⁰ Truhlářství, řezbařství a práce na zahradě mu činily radost, dokud mu oblíbené činnosti nepřekazily neduhy stáří.

¹²⁴ Václav ZÍBAR, *Dějiny Hrádku u Sušice*, Hrádek 1985, s. 185.

¹²⁵ F. KUBŮ, *Osudy pošumavských zámečků*, s. 128.

¹²⁶ F. PRAVDA, *Vzpomínky Fr. Pravdy (Vojtěcha Hlinky) ze života v Hrádku*, *Vlast'* 8, 1891 - 2, č. 1, s. 9.

¹²⁷ V. ZÍBAR, *Dějiny*, s. 185.

¹²⁸ Muzeum Šumavy Sušice, *Pozůstalost Františka Pravdy*, složka P 55. Vlastní životopis Vojtěcha Hlinky (převzato z pozůstalosti Fr. Bačkovského, rukopis uložen v LA PNP v Praze).

¹²⁹ F. PRAVDA, *Vzpomínky Fr. Pravdy (Vojtěcha Hlinky) ze života v Hrádku od roku 1847*, *Vlast'* 8, 1891 - 2, č. 1, s. 10.

¹³⁰ Jaroslav KVAPIL, *O čem vím. Sto kapitol o lidech a dějích z mého života*, Praha 1937, s. 299 – 304. Srov. Karel Václav RAIS, *František Pravda. Lístek k osmdesátým narozeninám a k půlstaleté činnosti literární*, *Světobzor* 31, 1897, č. 23, s. 265 - 266. Karel MATĚJKA, *František Pravda*, s. 424 – 425.

4.3. Vojtěch Hlinka a Henneberg - Spiegelové

Ottokarův zdravotní a především psychický stav neumožňoval, aby se stal baronovým následovníkem. Budoucí dědička a Hlinkova drahá svěřenkyně osmnáctiletá Ottilie se roku 1853 vymanila ze spárů tvrdé výchovy své tety a odjela na rok ke své sestřenci Marii Freybergové. Při pobytu v Německu se konečně po letech přísné disciplíny cítila spokojená.

Nedlouho po návratu do Čech se seznámila díky nešťastné náhodě se svým budoucím ženichem. Hejtman rakouské armády baron Karel Henneberg – Spiegel přispěchal Ottilii pomoci, když se převrhl kvůli silnému sněžení její kočár. Netrvalo dlouho a pár se zasnoubil. Vzali se v červnu roku 1856 v zámecké kapli v Hrádku. Záhy s manželem odjela na jeho statek ležící na Chebsku.¹³¹

Původní předci Karla Henna von Henneberg – Spiegela (1821 – 1884) pocházeli ze Slezska.¹³² „Rod se dělil na pruskoslezskou a českou větev, která roku 1835 přijala jméno spřízněného vymřelého rodu Spiegel.“¹³³ Rodová sídla se rozkládala především na Opavsku a Novojičínsku. Díky Spiegelům byly připojeny statky na Chebsku a Sokolovsku.

Karel Henneberg – Spiegel vystudoval vojenskou akademii a vedl si úspěšně během tažení rakouské armády v Uhrách. Nejspíše kvůli svatbě s Ottilií nedokončil studium lesnictví. Místo toho si pronajal statek Hrzín na Chebsku, kam se s manželkou po svatbě přestěhoval.¹³⁴

Zatímco baron Henn měl z vojenské akademie téměř spartánskou výchovu, Ottilii sice vedla nevlastní matka ve studiu a výchově poměrně tvrdě, v jiných oblastech však dívka měla mezery. Barončina dcera později v matčině životopise charakterizovala Ottilii tímto popisem: „Moje matka byla od přírody křehká a doma byla velmi hýčkaná.

Poeticky na Hlinkovo bydlení v Hrádku vzpomínal i Václav Svatopluk ŠTULC, *Pomněnky na cestách života*, Praha, s. 190.

¹³¹ SOA Plzeň, pob. KuN, RA Henneberg – Spiegelů, kart. 5, Životopis Ottilie Hennebergové, rozené Sturmfederové.

¹³² P. MAŠEK., *Modrá krev*, s. 101.

¹³³ M. MYSLIVEČEK, *Erbovník*, s. 238 – 9.

¹³⁴ F. KUBŮ, *Osudy pošumavských zámečků*, s. 133.

Sama si nezapnula knoflíček.¹³⁵ Náhle se jednadvacetiletá žena měla postarat o celé hospodářství a během osmi let se jí narodilo pět dětí. Při posledním porodu došlo k úmrtí dítěte a Ottilie se velmi trápila. Ani po šestinedělí se devětadvacetiletá baronka nezotavila, trpěla velkými bolestmi a smrt pro ni znamenala vysvobození. Zanechala po sobě čtyři děti, jednoho syna Gottlieba (Bohumila) a tři dcery – Antonii, Marii a Hedviku.

Hlinka o smutné události zapsal: „Přivezli mrtvolu ubohé baronky, již spolu jsem byl vychoval, k nám do Hrádku, aby zde ve Zbynicích do panské krypty byla uložena.¹³⁶ Otec byl dojat, sklíčen, nikdy jsem ho neviděl tak malomyslného jako tenkrát. Byla to nejtěžší rána, jež ho zasáhla a nesmírnou bolest mu způsobila. Tu zase vzal si útočiště ke mně a prosil, abych syna jeho nikdy neopustil. Spoléhal posud také na dceru, že se mnou ho bude mít na starosti, a když jí už není, musím prý o něj starati se já, až otce a matky také již nebude.“¹³⁷

Baron Sturfeder zabezpečil syna Ottokara doživotní finanční rentou. Rovněž namísto dcery ustavil dědici svá čtyři vnoučata. Zeť Karel Henneberg – Spiegel se tedy rozhodl s dětmi přestěhovat do Hrádku.¹³⁸ V 11. bodě ve své závěti z roku 1865 zaopatřil baron i dlouholetého rodinného vychovatele Hlinku doživotní penzí.¹³⁹

Na Karla Theodora doléhal smutek z odchodu dcery, starost o Ottokara a dotkla se jej i porážka ve válce s Prusy. Náhle se mu udělalo zle a bylo jasné, že se již blíží jeho konec. Chtěli poslat pro faráře do Zbynic či do Sušice. Baronovým posledním přáním však bylo, aby jej zaopatřil kněz Hlinka. Tím prokázal páterovi svou úctu a dal najevo, že mu za dlouhá léta v jeho službách přirostl k srdci.¹⁴⁰

Na hrádeckém zámku nyní zůstala jen baronka Nette se synem Ottakarem a barončina švagrová Mimi. Smutné dny jim zpestřovala alespoň barončina nevlastní

¹³⁵ SOA Plzeň, pob. KuN, RA Henneberg – Spiegelů, kart. 5, Životopis Ottilie Hennebergové, rozené Sturfederové.

¹³⁶ Úmrtní oznámení baronky Ottilie v Muzeu Šumavy Sušice, Pozůstalost Františka Pravdy, složka P 55.

¹³⁷ F. PRAVDA, *Vzpomínky Fr. Pravdy (Vojtěcha Hlinky) ze života v Hrádku*, Vlast' 8, 1891 - 2, č. 1, s. 11.

¹³⁸ F. KUBŮ, *Osudy*, s. 132.

¹³⁹ SOA Plzeň, pob. KuN, RA Henneberg – Spiegelů, kart. 3, Závěť barona Karla Theodora Sturfedera z roku 1865.

¹⁴⁰ Úmrtní oznámení Karla Theodora uloženo v Muzeu Šumavy Sušice, Pozůstalost Františka Pravdy, složka P 55.

vnučata. I Hlinka si děti své bývalé žáčky velmi oblíbil. Často je navštěvoval a vyučoval je náboženství.

Nejstarší baronova vnučka Antonie do matčina životopisu částečně zahrnula i své a sourozenecké zážitky z dětství v Hrádku. Ještě za života matky byla rodina Henneberg – Spiegelů v Hrádku pravidelnými návštěvníky. Po smrti Ottilie se zde otec s dětmi zdržovali ještě častěji, až se na hrádecké panství přestěhovali. Náklonnost, kterou Hlinka cítil k dětem, mu malí dědicové hojně opláceli. Antonie s vděčností vzpomínala, jak jim šikovný Hlinka vyrobil loutkové divadlo, jesličky a další hračky. Nejraději však děti poslouchaly vyprávění o své matce. Ty nejmladší už si na ní moc nepamatovaly. Ale i Antonie přiznala, že toho o své matce věděla jen velmi málo. Hlinka dětem vykládal s nebývalou trpělivostí. Antonie uvedla, že na tohoto muže si v paměti uchovala po celý život láskyplné vzpomínky.¹⁴¹

Děvčata však brzy byla poslána na osm let na výchovu do kláštera v Bavorsku. Gottlieb měl nejprve svého vychovatele a později studoval hospodářství.

Svobodná baronka Mimi i ve stáří bezmezně milovala jako vlastního syna Ottokara. Slabomyslný muž, již mu bylo přes třicet let, jí dělal samé naschvály. V 75 letech se rozestonala. Tehdy se ukázalo, že i Ottokar baronku Mimi velice miloval. Po její smrti značně truchlil a do 2 týdnů zemřel i on.¹⁴² Hrádečtí lidé jeho smrt oplakávali. Ottokar miloval děti, a protože neznal hodnotu peněz, byl k nim nesmírně štědrý.¹⁴³ Hlinku samozřejmě smrt svého svěřence také silně zasáhla, svou lítost a podporu mu projevila jeho rodina.¹⁴⁴

Hlinkovi Ottokarovou smrtí skončily mnohaleté závazky v Hrádku. Přesto se zde kněz rozhodl zůstat jako zámecký kaplan, ačkoliv mu z této činnosti neplynul žádný plat. Spokojil se pouze s doživotní rentou. Zamiloval si zdejší prostředí, lidi, měl zde svůj dům a především to bylo přání pozůstalé baronky Nette. Antonie už od smrti

¹⁴¹ SOA Plzeň, pob. KuN, RA Henneberg – Spiegelů, kart. 5, Životopis Ottilie Hennebergové, rozené Sturmfederové.

¹⁴² Úmrtní oznámení Ottokara Sturmfedera uloženo v Muzeu Šumavy Sušice, Pozůstalost Františka Pravdy, složka P 55.

¹⁴³ F. PRAVDA, *Vzpomínky Fr. Pravdy (Vojtěcha Hlinky) ze života v Hrádku*, Vlast' 8, 1891 - 2, č. 1, s. 13.

¹⁴⁴ Muzeum Šumavy Sušice, Pozůstalost Františka Pravdy, složka P 55, Kondolenční dopis od synovce.

manžela vedla nesmírně zbožný život. Už tehdy se jí Hlinka stal oporou a poradcem¹⁴⁵. Prosila ho, aby zde zůstal, alespoň dokud ona nezemře. Docházel za ní každý den. Pokud náhodou nepřišel, už jej starostlivě vyhlížela. Baronka, snad kvůli Hlinkovu vlastenectví a své lásce k četbě, projevila zájem seznámit se s českou literaturou. Sama však uměla česky jen velmi špatně, a tak jí kněz předčítal a zároveň překládal česká díla do němčiny.¹⁴⁶

Každoročně jezdil Hlinka na schůzi s kolegy ze semináře, roku 1873 se schůze konala v Hrádku.¹⁴⁷ Hlinka své kolegy přivedl na návštěvu k baronce, která měla z jejich příjezdu radost téměř jako Hlinka. Baronka Hlinku před kolegy zahrnula vděčnou chválou a poděkovala mu před nimi, Hlinka na tento okamžik ještě dlouho dobu s dojetím vzpomínal.¹⁴⁸

Po osmi letech studia v bavorském klášteře roku 1879 se přestěhovala ke své babičce na Hrádek její nejstarší vnučka Antonie. Dámy si spolu rozuměly a užívaly si společný život. Antonii vydržel i krásný vztah, který si již vybudovala v dětství, k bývalému vychovateli své matky.¹⁴⁹ Hlinka, který byl na zámku téměř každodenním návštěvníkem, dívku naučil česky. Uměla nejen mluvit, ale i psát a číst.

Osamocenou baronku Antonii Sturmfederovou rozenou Horneckovou stále častěji navštěvovali příbuzní z Bavorska. V Hrádku mnohdy pobývala jejich nejstarší dcera, jež se přátelila s mladičkou Antonií. Z jejich příjezdu se těšil i sám Hlinka. „Býval jsem mnoho v jejich společnosti a opravdu jsem je naklonil ku svým názorům vlasteneckým a politickým.“¹⁵⁰ Pokud dámy zaslechly nějaké urážky ze stran Němců, tak se Hlinky a rovněž českého národa zastaly. Zda německé baronky porozuměly českým zájmům díky Hlinkovým pádným argumentům, či jejich pochopení souviselo s jejich mládím

¹⁴⁵ SOA Plzeň, pob. KuN, RA Henneberg – Spiegelů, kart. 5, Životopis Ottilie Hennebergové, rozené Sturmfederové.

¹⁴⁶ F. PRAVDA, *Vzpomínky Fr. Pravdy (Vojtěcha Hlinky) ze života v Hrádku*, *Vlast'* 8, 1891 - 2, č. 1, s. 14.

¹⁴⁷ Průběh schůzi Hlinka uveřejňoval v Blahověstu.

¹⁴⁸ F. PRAVDA, *Vzpomínky Fr. Pravdy (Vojtěcha Hlinky) ze života v Hrádku*, *Vlast'* 8, 1891 - 2, č. 1, s. 15.

¹⁴⁹ SOA Plzeň, pob. KuN, RA Henneberg – Spiegelů, kart. 5, Životopis Ottilie Hennebergové, rozené Sturmfederové.

¹⁵⁰ F. PRAVDA, *Vzpomínky Fr. Pravdy (Vojtěcha Hlinky) ze života v Hrádku*, *Vlast'* 8, 1891 - 2, č. 2, s. 82.

a názory dosud neovlivněnými všeobecným konzervatismem, se dnes zjistí asi jen těžko.

V květnu roku 1880 onemocněla zápallem plic baronka Nette. Vnučka Antonie přijela z Vídně babičku ošetřovat.¹⁵¹ V srpnu se zdálo, že má baronka to nejhorší za sebou. Brzy se jí opět přitížilo. I jejím přáním bylo, aby ji zaopatřil její dlouholetý přítel páter Hlinka. Rovněž ho ustanovila společně s hrabětem Boos-Waldeckem vykonavatelem své poslední vůle. Po barončině pohřbu chodily Hlinkovi děkované dopisy od příslušníků rodiny, kde mu děkovali za služby, které prokázal celé rodině Sturmfederů.

Na Hrádku zůstala už jen nejstarší dědička Antonie Hennebergerová. Každý den se vídala s Hlinkou a on ji opět učil česky.¹⁵² Oba se vydali na cestu, Hlinka odjel do Říma¹⁵³ a baronka do Bavor, kde se zasnoubila za barona Hertlinga. Jediný syn Karla Henneberga Gottlieb III. (Bohumil) se oženil s českou šlechtičnou Annou Marií Harrachovou na zámku v Hrádku. Novomanželé poté bydleli nedaleko odtud. Marie (Sofie) byla provdána za plukovníka Viktora barona Kopala a nejmladší Hedvika si vzala Josefa hraběte Wallise.¹⁵⁴

Mladí dědicové přímo na hrádeckém zámku povětšinou nesídlili, ale často se přijížděli na svůj majetek a za Hlinkou podívat. „Nemohu než chlubit se, že všickni tito páni – a dorůstá a množí se již čtvrté pokolení – jsou mi upřímně nakloněni, si mne váží, lásku a vděčnost mi dokazují a svědomitě všeho šetří, nač právo mi bylo pojištěno.“¹⁵⁵

Nejen ve svých vzpomínkách, ale i v korespondenci stárnoucí Hlinka psával o svém působení u Sturmfederů a Henneberg – Spiegelů. Za svého pobytu v Hrádku zažil již

¹⁵¹ SOA Plzeň, pob. KuN, RA Henneberg – Spiegelů, kart. 5, Životopis Ottilie Hennebergové, rozené Sturmfederové.

¹⁵² F. PRAVDA, *Vzpomínky Fr. Pravdy (Vojtěcha Hlinky) ze života v Hrádku*, *Vlast'* 8, 1891 – 2, č. 2, s. 85 - 86.

¹⁵³ Hlinka si rád na svých cestách psal v bodech poznámky, zmiňoval se stručně o všem, co ho zaujalo, kdo se cesty účastnil, co se mu líbilo či naopak nelíbilo. Některé jeho vzpomínky na cesty byly rovněž vydány (Pouť na Velehrad, Cesta do Bavor v Blahověstu). Hlinkovy zápisky z cest po Itálii uloženy v SOkA Klatovy, Pozůstalost Františka Pravdy, kart. 2, fol. 5.

¹⁵⁴ F. KUBŮ, *Osudy*, s. 134.

¹⁵⁵ F. PRAVDA, *Vzpomínky Fr. Pravdy (Vojtěcha Hlinky) ze života v Hrádku*, *Vlast'* 8, 1891 - 2, č. 3, s. 161.

čtyři generace rodu Sturmfederů.¹⁵⁶ Ovšem dokázal si získat srdce všech. Čím to bylo způsobeno? Předně jen těžko by našel další německou šlechtickou rodinu, která by měla pochopení a projevovala podporu v jeho vlasteneckém úsilí. Velkou roli zde jistě hrál i fakt, že u většiny dětí v rodině se podílel na jejich výchově a mohl tedy značně ovlivnit jejich názor na českou otázku. Rovněž jak běžel čas, Češi si krok za krokem vydobývali lepší postavení v rámci monarchie. Dá se však předpokládat, že nejdůležitější ze všeho byl vlastní Hlinkův charakter. František Pravda je díky vykreslování postav ve svých povídkách označován za spisovatele – psychologa. A podle všeho byl Hlinka psychologem i ve skutečném, nejen literárním světě.

Z Hlinkových sepsaných pamětí, ale především ze vzpomínek lidí, kteří se s knězem setkali, vyvstává obraz muže, který už po krátkém setkání odhadl povahu člověka. Díky tomu páter snadněji pochopil, jakým způsobem má s dotyčným člověkem jednat. Starý baron Karel Sturmfeder jej respektoval za jeho vzdělanost a um pracovat s jeho synem, oba muže dále spojovaly podobné záliby. V silně nábožensky založených baronkách respekt vzbuzovalo už jeho kněžské roucho. Hlinka uměl být hodně hrdý, pevný ve svých zásadách a neústupný. Zmiňované vlastnosti mu přinesly úctu a váženost. Na druhou stranu se páter dokázal řádně rozčílit, což mu baronky všech generací vždy vytýkaly a nabádaly jej ke klidnému jednání. Nejvíce si ale uměl získat lásku dětí, a to svou kreativitou, nadšením a trpělivostí.

Během éry Henneberg – Spiegelů na Hrádku Hlinka nejraději psával přátelům o nejstarší dědičce Antonii a jejích 5 dětech: „Je mi zajisté ze všech nejmilejší, umí česky, naučila se tomu ode mne, když zde jednou déle byla u babičky, muž je Němec, česky se chce naučit přes zimu a horlivě se do toho pouští, mám je rád a vážím si jich, oni mne též, předcházejí si mne a vyznamenávají mne, ale přece mi tu ruší pokoj a klid, na který jsem již přivykl, baronka si ve všem ke mně bere útočiště, tuze se jí líbí u mne, a já vždy musím být připraven, že přijde a v ničem se nesmím zanedbat, což arcit' překáží mi v pohodlí, třebas bych se před nimi nic neostýchal.“¹⁵⁷

Rovněž Antonie měla ze všech hrádeckých dědiců k Hlinkovi nejbližší, vždyť také ze všech dětí s ním strávila nejvíce času, zejména před a po smrti Nettině. V matčině životopisu popsala jeho příchod do Hrádku a oceňovala, že vyměnil své pěkné působení v Klarově ústavě za vychovatelskou činnost. Kladně hodnotila, jak se ve svém mladém

¹⁵⁶ K. V. RAIS, *František Pravda*, Světozor 31, 1897, č. 24, s. 283.

¹⁵⁷ J. MUK, *Z korespondence*, s. 11.

věku bravurně zhostil role pedagoga. Sympatie projevovala i k jeho literární tvorbě. Věděla, že zpočátku mu psaní pomáhalo zvládnout duševní přepětí z práce s Ottokarem, ale později se mu stalo vášní. Z jejího popisu je patrné, že alespoň několik jeho prací četla. Sice stručně, ale poměrně výstižně dokázala zhodnotit žánr jeho venkovských a výchovných povídek a novel, lásku k českému lidu a především snahu probudit a oživit u lidu národní vědomí. Tyto pasáže v Ottiliině životopisu dokazují, že Antonie Čechům skutečně přála a podporovala jejich vzrůstající vlastenectví.¹⁵⁸

V červenci roku 1892 oslavil Hlinka své druhotiny kněžské. Pro stárnoucího a ne úplně zdravého spisovatele to byly velmi dojemné a sentimentální chvíle, měl velkou radost, kolik lidí si na něj vzpomnělo. Pro oslavu svých druhotin si vybral Zbynice, trochu i proto, že zbynickým farářem byl v té době jeho synovec Tomáš Houška. Hlinka během slavnosti myslel hlavně na své blízké, kteří už se s ním z této chvíle nemohli radovat. Vždyť na zdejší hřbitově odpočívala Hlinkova sestra¹⁵⁹ a byla zde i rodinná hrobka zámecké rodiny.

„Pod hlavním oltářem ve Zbynicích je krypta pánů a patronů v Hrádku usedlých, u nichž jsem již 45 let a z nichž již několik do té krypty jsem uvedl a uložil. Jsou v ní pradědeček a prababička zvláštní příznivci moji, syn a dcera jejich, moji žáci a vychovanci, a tři sestry pradědečkovy.

Se všemi jsem žil, dobré a zlé snášel, všem jsem se zachoval, a oni zachovali se mně a o mne se starali. Tudíž arciť vzpomínal jsem i na ně při své sekundici, již přítomni byli také jejich potomci: jeden baron a jedna baronka s mužem a se třemi dětmi.

Tyto děti patří již do čtvrtého pokolení: jejich prababičce jsem nejdéle sloužil, jejich babičku jsem učil, vzdělával a konečně oddával, a jejich matce jsem byl spolupěstounem, rádcem, dlouho stálým společníkem, a s dobrým prospěchem vycvičil jsem ji v řeči české. Všech je šest, jednomu jsem kmotrem a dvě nejstarší, holčičku a chlapečka, připravil jsem již k první svatě zpovědi, ačkoliv jsou v Bavořích, v Mnichově chodí do školy a sem jenom na prázdniny přijíždějí.

¹⁵⁸ SOA Plzeň, pob. Klášter u Nepomuku, RA Henneberg – Spiegelů, kart. 5, Životopis Ottilie Hennebergové, rozené Sturmfederové.

¹⁵⁹ Hlinkova sestra se do Zbynic přestěhovala s manželem, když zde získal roku 1885 její synovec Tomáš Houška místo faráře, aby mu pomáhal s hospodářstvím. Hlinka byl velmi šťastný, protože se sestrou mohl často navštěvovat. Nedlouho po svém příjezdu ale onemocněla a brzy zemřela, záhy jí následoval její manžel.

Také to mi je činí milé, že ke mně mají důvěru a lásku, a proto z plna srdce i jim jsem žehnal, jako všem jiným miláčkům, dětem, třem ve Zbynicích a třem menším druhý den v Hrádku, kde jsem ještě měl mši svatou, po níž jsem udělil požehnání, že si to přáli, kdož ve Zbynicích nebyli.¹⁶⁰

Dvě další baronky, které se na Hlinkovy druhotiny nemohly dostat – baronka Marie Kopalová z Hartenbergu a baronessa Hedvika Hennebergová z Františkových Lázní, poslaly Hlinkovy alespoň blahopřejný telegram.¹⁶¹

Na sklonku života se už téměř slepý Hlinka cítil opuštěný a byl vděčný všem třem baronkám za jejich návštěvy a chystaná překvapení.¹⁶²

Z předcházejících kapitol je zřejmé, že se mezi Hlinkou a oběma šlechtickými rodinami vytvořily blízké a velmi přátelské vztahy. Spojil s nimi většinu svého života. Ale ačkoliv mu dávaly najevo svou přízeň a úctu, kolikrát mu daly přednost před ostatní šlechtou, přesto se nikdy nezbavil v jejich společnosti pocitu, že k nim zkrátka nepatří. A čím více šlechticů bylo pohromadě, tím více byl tento nepříjemný pocit intenzivnější.

Nejen ze sepsaných Hlinkových vzpomínek si lze udělat představu, jak nahlížel na šlechtu. Obraz jeho postojů osvětlují i některé z jeho povídek, které čerpaly inspiraci z jeho životních zkušeností. V nich povětšinou s jistou dávkou ironie šlechtu kritizoval, a to pro jejich nadutost, pýchu a sobeckost. V negativním světle popisoval rovněž služebnictvo, které si myslelo, že když pracovalo pro vyšší společenské kruhy, že je proto něco více. Ačkoliv se často jednalo o Čechy, češtinu nepovažovalo hodnou své úrovně.

Méně ostrou kritiku šlechty František Pravda přinesl v zidealizované povídce Hrabě a žebrák, ve které, zdá se, vychází ze zkušeností právě s hrádeckou aristokracií. V povídce se rozhodne německá zámecká rodina postarat o manželku zemřelého nemocného chudáka. Jeho smrt si trochu dávala za vinu, protože neuměla česky a nemohla se s českými lidmi domluvit, komu je potřeba pomoci. Dala si závazek, že se naučí česky. „Ani to jim více nepřekáželo, že byli Němci. Bůh nehledí na jazyk, nýbrž na srdce; nehledí na řeč, nýbrž na skutky.“¹⁶³

¹⁶⁰ F. PRAVDA, *Vzpomínky Vojtěcha Hlinky (Fr. Pravdy) na druhotiny kněžské v Hrádku dne 31. Července 1892*, *Vlast* 9, 1892 – 3, č. 9, s. 710 – 712.

¹⁶¹ Tomáš HOUŠKA, *Druhotiny Fr. Pravdy (Vojtěcha Hlinky), kons. rady na Hrádku u Sušice*, *Vlast* 8, 1891 – 2, č. 11, s. 887.

¹⁶² J. MUK, *Z korespondence*, s. 35.

¹⁶³ F. PRAVDA, *Sebrané povídky pro lid – Hrabě a žebrák. Obraz ze života*, Praha 1882, s. 505.

Roku 1901 se jediným vlastníkem hrádeckého panství, které po smrti Karla Henna spravoval již velmi zkušený čtyřicetiletý manžel baronky Antonie Karel z Hertlingu, stal baron Bohumil s rodinou, který od sester odkoupil jejich dědické podíly. Panství spravoval až do své smrti roku 1934. K Hlinkově nelibosti začal baron Bohumil s velkou přestavbou a modernizací celé vesnice. Ta dle Vojtěcha Hlinky člověku nepřinášela užitek, ale spíše jen škodu, starost a mrzutost. Ačkoliv Hlinka jako mladík fandil a nadšeně zaváděl novoty a zato snášel kritiku z řad starších farářů, sám k stáru již těžko přijímal vymoženosti nové doby.

Nejvíce ho ale děsil fakt, že jeho milovaná baronka s rodinou se po odprodeji dědického podílu natrvalo usídlila v Mnichově. Společnost celé její rodiny postrádal. Na zámek Hlinka po jejich odjezdu nechodil, ve své korespondenci si stěžoval, že Bohumil, který se oženil s bohatou hraběnkou, žil příliš panský život a na zámku se střídali neustále další a další hosté. Noví majitelé naopak poměrně často docházeli za Hlinkou do jeho domku. Z návštěv bezdětného páru, hraběnka Anna Marie se za Bohumila provdala až ve svých čtyřiceti letech, se však Hlinka tolik netěšil, jako když k němu zavítaly Bohumilovy sestry s ratolestmi. Ani mše pro zámecké Hlinka již nesloužil, bylo to nad jeho síly, našli si tedy jiného kněze. Pořídili mu ale nový a velmi pohodlný domácí oltář, mohl tedy sloužit mše doma. Ačkoliv se staříčkému knězi nová vrchnost nezamlouvala, byl rád, že se Bohumil oženil s českou šlechtičnou. Hraběnka Anna Marie vedla ke spokojenosti letitého kněze svou domácnost v duchu českých tradic.¹⁶⁴

5. LITERÁRNÍ ČINNOST

Během svého působení v Kvílicích si Hlinka ve společnosti sečtělého faráře Daneše, spisovatele Tupého (Jablonského) a dalších vzdělaných mužů musel připustit, že jeho znalosti zejména o české literatuře byly nevalné. Raději svým kolegům naslouchal a doma se snažil své vědomosti prohlubovat. Aby mohl přistoupit k Matici české, nezbylo mu než si vypůjčit peníze.¹⁶⁵ Ale i přes velkou snahu dohonit, co zameškal, cítil Hlinka, že měl ve svých vědomostech ještě hodně mezer. „Skoro všechn můj příjem pohltily

¹⁶⁴ J. MUK, *Z korespondence*, s. 30 - 39.

¹⁶⁵ Hlinka do Matice české přistoupil roku 1847, Výtah z oučtů Musea království českého týkajících se příjmů a vydání Matice české roku 1857, 1959, roč. 33, s. 34.

knihy, a já přece za tři léta ve Kvílicích tak nepokročil, tak česky se nenaučil, aby mi bylo připadlo, že bych mohl někdy státi se českým spisovatelem.“¹⁶⁶

Hlinka si často psával dopisy s Václavem Štulcem, po kterém převzal v Kvílicích místo. Štulce měli zdejší lidé velmi rádi a i on na ně s láskou vzpomínal. Proto mu Hlinka v jednom ze svých dopisů sděloval novinky ze života ve vsi. Štulce jeho vyprávění okamžitě zaujalo a ukázal jej svému známému hraběti Lvovi Thunovi. Oba dva se shodli, že by z Hlinky mohl být nadaný povídkář.

S prvními spíše ještě dětskými literárními pokusy začal Hlinka už na gymnáziu.¹⁶⁷ K opravdovému psaní se dostal kněz Hlinka až ve svých třiceti letech po návratu do Prahy. Přítel Štulec, který začal vydávat časopis *Blahověst*, Vojtěcha pobízel, aby napsal nějaké povídky pro lid. Hlinka začal pomalu. Nejprve mu jen překládal povídky z němčiny.¹⁶⁸ Poté ho ale zlákala vidina, napsat si povídku vlastní. Jeho první literární pokus nesl název *Dvě svatby najednou*. Novelu rozepsal už během pobytu v Praze, dokončení se Štulec dočkal kvůli Hlinkově nemoci až po několika měsících po příjezdu do Hrádku. Při psaní se Hlinka zpočátku neobešel bez německo - českého slovníku. V povídce líčí kaplan František Pravda události ze dvou svateb.¹⁶⁹ V dalším roce povídka vyšla v *Blahověstu* a Václav Štulec autora označil jako Františka Pravdu. Tímto uměleckým jménem Hlinka později podepisoval většinu své tvorby. „Ale prvním pseudonymem, který Vojtěch Hlinka užíval, bylo jméno Pavla Janušová nebo značka V. H.“¹⁷⁰

První roky Hlinkova působení v Hrádku pro něj byly velmi obtížné. „Však věru nebyl bych tu vydržel šest let, ba ani rok, a nebyl bych dokonce na vždy vytrval v Hrádku, kdybych se byl nestal – spisovatelem.“¹⁷¹ Hlinka mohl být vděčný příteli Štulcovi, že jej přivedl k jeho největšímu koníčku, který mu přinášel odreagování od psychicky náročného zaměstnání. „Vyznávám, že spisovatelství mi život v Hrádku

¹⁶⁶ F. PRAVDA, *Vzpomínky Františka Pravdy (Vojtěcha Hlinky) na první léta kněžství*, *Vlast* 7, 1890-1, č. 7, s. 499.

¹⁶⁷ Zdeněk PAPEŠ, Miluše ŠMÍDOVÁ, *Hrádek 1298 – 1998*, Hrádek 1998, s. 41.

¹⁶⁸ Přeložené povídky: *Služba za službu, Odměna dobročinnosti*, Sv. Basilius a Řehoř Nazianzenský v mládenectví.

¹⁶⁹ F. PRAVDA, *Vzpomínky Fr. Pravdy (Vojtěcha Hlinky) ze života v Hrádku*, *Vlast* 7, 1890 - 1, č. 12, s. 913.

¹⁷⁰ A. BRABCOVÁ, *Z Nekrasína*, s. 15.

¹⁷¹ F. PRAVDA, *Vzpomínky Fr. Pravdy (Vojtěcha Hlinky) ze života v Hrádku*, *Vlast* 7, 1890 - 1, č. 11, s. 831.

možným a snesitelným učinilo a posléze, když život v Hrádku i milým a příjemným mi již byl, mne na Hrádek upoutalo.“¹⁷²

Zpočátku Hlinkovi nezbývalo na psaní moc času. Kromě povinností, které mu plynuly z práce vychovatele, jej úkolovaly i baronky. Začínající spisovatel si ale své potřeby dokázal prosadit.¹⁷³ Hlinka nebyl z těch, kdo by se rád účastnil zábav a plesů. Při těchto příležitostech se raději věnoval psaní. Rok od roku jeho svoboda rostla. Značnou úlevu mu přinesla vlastní komnata na zámku. Nejvíce volnosti však nabyl, když se přestěhoval do baronem opraveného domku.

František Pravda byl na sebe, zejména co se týkalo jeho spisovatelství, dost přísný. Každé ráno si rozvrhl práci, kterou chtěl během dne udělat, a nešel spát, dokud svůj závazek skutečně nesplnil.

Okolí vesnice Hrádku obklopují kopce s lesy, které Hlinka kdysi tak miloval. Při svých procházkách se jimi toulal a jedinými společníky mu bývali jeho psi, kterých za svého života v Hrádku měl několik. Při návratu do vsi často čerpal inspiraci k psaní. „Potkáváme lidi, s každým si postojím, si pohovořím, pes čeká vedle, všelicos slyším, se dovím, porokujeme si o tom, zajímají mne různé mínění a povahy, způsoby a zvyky a často dosti vtípné řeči, jež pak mi zůstávají v paměti.“¹⁷⁴ A z paměti je Hlinka přenášel na papír. Čtenář si nemůže uvědomit, jak moc autor čerpal z vlastních životních zkušeností, dokud si k Pravdovým povídkám nepřečte ještě autobiografické Vzpomínky z jednotlivých etap jeho života. Ačkoliv jména osob a obcí František Pravda měnil, ti, kdo se s ním vídali, se mohli v některé z jeho novel najít.

S bohatou inspirací začaly vznikat nové a nové povídky. Realista František Pravda situoval povídky až na pár výjimek do své současnosti.¹⁷⁵ Dle Františka Holečka „charakterisuje celé dílo Pravdovo jistá jednotnost a neměnnost, hraničící až na jednotvárnost. Celé dílo to jest epické, poučné a moralisující.“ To považoval za znak jeho vyzrálosti.¹⁷⁶ To vše dokázal František Pravda spojit s katolickou tendencí nábožensko-společenskou. U svých postav vykresloval jejich charakter a dokázal

¹⁷² F. PRAVDA, *Fr. Pravdy (Vojtěcha Hlinky) ze života v Hrádku*, Vlast' 7, 1890 - 1, č. 12, s. 913.

¹⁷³ TAMTÉŽ, č. 10, s. 742.

¹⁷⁴ TAMTÉŽ, č. 3, s. 166.

¹⁷⁵ J. V. NOVÁK, A. NOVÁK, *Přehledné dějiny*, s. 413. Srov. Jiří OPELÍK a kol., *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*, Praha 2000, s. 1058.

¹⁷⁶ F. HOLEČEK, *František Pravda*, s. 23.

vystihnout svébytnost venkovského lidu.¹⁷⁷ „Postavy jeho povídek (sedláci, chalupníci, čeledě, řemeslníci, představitelé měšťanstva, dělníci, učitelé, kněží, šlechta a továrníci) jsou koncipovány tak, aby ilustrovaly vzorové nebo výstražné příklady jednání.“¹⁷⁸ Svár dobra a zla, ctnosti a nemravnosti představuje společný znak povídek. Nejvíce svodů číhá na hlavní hrdiny ve městech, kde snadno podléhají módním novinkám, marnotratnosti a naopak zapomínají na svou víru a sebevzdělání.¹⁷⁹

K povahovým vlastnostem Františka Pravdy neodmyslitelně už od jeho mládí patřila skromnost a pokora. Snažil se vyhýbat veřejnému uznání a chvále. Sám si byl dobře vědom, zejména co se týkalo jeho spisovatelství, kde má své hranice. Jeho pokusy, pozměnit náboženské povídky ve světské, dopadly neslavně. Odsud z velké pravděpodobnosti pramení neměnnost jeho díla. Na druhou stranu rád, prakticky až do své smrti, četl nově vycházející díla a sledoval proměny, jakými česká literatura procházela. Na jednu stranu měl radost, jak se nová česká literatura rozvíjela, na druhou stranu ho mrzelo, že nová mladá generace nestavěla na základech, které pro ně připravila jejich generace.

Pociťoval hrdost, že do české literatury přispěl novou linií, na níž navázali velikáni jako Božena Němcová, Karel Václav Rais, později Karolína Světlá či Vítězslav Hálek, kteří ale svým literárním umem jeho tvorbu zastínili. „Povídky z kraje, totiž z lidu, daly podnět k novému směru literárnímu, byly první toho druhu, a to snad si smím vyložit za zásluhu, třebaš mnoho k dokonalosti jim scházelo. Ze byly z lidu, lid jim rozuměl, je rád četl, měl co čísti a naučil se čísti, a když se rozšiřovaly v kalendářích, i tam se dostaly, kam jiné knihy ještě se nezanášely.“¹⁸⁰ Jeho venkovská povídka navazovala na starší žánr, který už v Evropě přestavil např. B. Aerbach.¹⁸¹

Jeho povídky nelze považovat za vrchol literárního umění. Nebyly ani směřovány pro vysoké vzdělance, nýbrž jak sám psal, byly určeny lidu. Podle toho Pravda volil, dá se říci spíše jednodušší, vyprávěcí styl. Textem se spisovatel snažil předat čtenáři svá

¹⁷⁷ J. V. NOVÁK, A. NOVÁK, *Přehledné dějiny*, s. 438 – 9.

¹⁷⁸ J. OPELÍK a kol., *Lexikon*, s. 1059.

¹⁷⁹ R. MUŽÍKOVÁ, *Literární tradice*, s. 22. Srov. F. STREJČEK, *Český lid v díle Františka Pravdy*, Vlastivědné zprávy Horního Pootaví, 1960 – 1, s. 14.

¹⁸⁰ F. PRAVDA, *Fr. Pravdy (Vojtěcha Hlinky) ze života v Hrádku*, *Vlast* 7, 1890 - 1č. 12, s. 916. Srov. Oldřich ŠÍMA, *Významné osobnosti Novovělnicka*, Nová Včelnice 1995, s. 4 – 6.

¹⁸¹ J. OPELÍK a kol., *Lexikon*, s. 1058. Srov. J. V. NOVÁK, A. NOVÁK, *Přehledné dějiny*, s. 439.

poselství morálky, víry, píle, vlastenectví ale i důležitosti vzdělání. Naznačoval, že i chalupník či řemeslník by se měl zajímat o politiku.

Ferdinand Strojček dílo Františka Pravdy přirovnal a nacházel v něm podobné znaky jako u Ignáta Hermanna. Zatímco Pravda se zabíral českými typy na venkově a menším městě, Hermann se snažil postihnout náladu v Praze. Zásadní odlišnost poté viděl v Hlinkově hledání mravního významu děje i osudů, oproti tomu Hermann podobně jako Neruda čtenáře poučuje humorem a zábavou.¹⁸²

Po zahájení Hlinkovy spisovatelské kariéry věděli opravdu jen nejbližší přátelé a lidé z jeho okolí, že za uměleckým jménem František Pravda se ukrývá kněz Vojtěch Hlinka. Novopečený spisovatel se tu a tam setkal s náhodnou kritikou svého díla, aniž by kritik tušil, že hovoří právě o přítomném Hlinkovi. Občas si vyslechl kritiku příznivou, občas byla jeho próza posouzena negativně.

Větší váhu, nežli posuzování Hlinkovy práce z řad známých, měla stanoviska odborných recenzentů. Dobová kritika oceňovala v díle Františka Pravdy, že se autor vymanil z ustálených schémat a zaměřil se na popis reálného venkovského a maloměstského prostředí a jeho obyvatel. Kladně hodnotila i fakt, že František Pravda dokázal postihnout jejich proměnu, kterou přinesla druhá polovina 19. století. Proto má jeho tvorba význam i pro oblast kulturní historie.¹⁸³ Inspirací se mu mohl stát samotný Hrádek, který během 57 let, kdy zde Hlinka pobýval, značně proměnil svou tvář. Počet obyvatel vesnice v době Hlinkova příchodu do Hrádku se pohyboval kolem 600 osob. Během druhé poloviny 19. století se počet obyvatel neustále navyšoval a v roce 1890 zde žilo již téměř 900 lidí. Většina z nich pracovala v zemědělství či docházela pracovat do slavné sušické továrny na zápalky. Velký přínos pro obec měla železnice, jejíž výstavba byla dokončena roku 1888. Významnou událostí bylo otevření nové obecní školy, o něž se Hlinka přičinil, na pozemku velkostatku dříve využívaného jako jízdárna pro zámecké panstvo.¹⁸⁴

Katolický kněz František Pravda se během své spisovatelské činnosti nedokázal zcela odprostit od povolání duchovního. Tato inklinace se značně podepsala na autorově tvorbě. Negativní kritice podléhaly spisovatelovy nadbytečné snahy o vychovávání a přílišné moralizování.

¹⁸² F. STROJČEK, *Humorem a ironií k vítězství národa*, Praha 1937, s. 70 – 71.

¹⁸³ J. OPELÍK a kol., *Lexikon*, s. 1058.

¹⁸⁴ *100 let požárního sboru 1890 – 1990*, Hrádek u Sušice 1990, s. 8. Srov. Z. PAPEŠ, M. ŠMÍDOVÁ, *Hrádek*, s. 2.

Povídkář si méně pozitivními ohlasy hlavu nelámá. Ze své zkušenosti věděl, že se nelze zavděčit každému. Štulc pro Blahověst a kalendář Poutník požadoval povídky s náboženskou tematikou, později Františku Pravdovi vydával povídky Jaroslav Pospíšil. Pro něj povídky, které Štulc odmítl pro nedostatečnou nábožnost, byly naopak stále ještě přehnaně nábožné.¹⁸⁵ U Pospíšila bylo vydáno pět svazků povídek. Svazky nazvali jako Povídky z kraje. Souborně vyšla část Pravdových povídek ještě u J. L. Kobery pod názvy Sebrané spisy Františka Pravdy a Sebrané povídky pro lid.

Pravdovy povídky a jeho další příspěvky se krom Blahověstu objevovaly např. ještě v Boleslavanu, Budivoji, Hlasu národa, Lumíru, Hlídce literární, Katolických novinách, Muzeu, Národu, Světozoru, Vlasti, Poutníku od Otavy. Dále přispíval do almanachů: Krakonoš, Kytice, Perly české; či do kalendářů: K. katolický na rok 1854, Moravan, Pečírkvův Národní k., k. Posel z Prahy, k. Poutník, Kalendář učitelský, k. Zábavník učitelský atd.¹⁸⁶

Několik Hlinkových povídek se stalo opravdu proslulými. Díky tomu byly přeloženy do cizích jazyků a vyšly v zahraničních časopisech. Sám Hlinka se o této počtě dočetl až v novinách. S jistotou věděl, že jeho spisy byly přeloženy do slovinštiny, slovenštiny, němčiny, dánštiny, rumunštiny, maďarštiny a lužické srbštiny.¹⁸⁷

F. Pravda během prvních 25 let své spisovatelské kariéry psal velmi neúnavně. Ovšem od roku 1870 už nevytvářel nové povídky, jen ty staré opravoval, což mu činilo mnohem více práce než napsat novelu novou.¹⁸⁸

František Pravda nesměřoval své spisy jen dospělým. Jako kněz nemohl mít své vlastní potomky, ale po přečtení Pravdových Vzpomínek je jasné, že děti miloval. Tak jako vychovával Ottokara a Ottilii, snažil se svým dílem vštípit malým a dospívajícím čtenářům lásku k Bohu, českému národu, jazyku, Slovanům a úctu ke starým lidem. Zvláštní pozornost věnoval mladým lidem na prahu dospělosti. Uvědomoval si, že právě

¹⁸⁵ F. PRAVDA, *Vzpomínky Fr. Pravdy (Vojtěcha Hlinky) ze života v Hrádku*, *Vlast'* 7, 1890 - 1, č. 12, s. 915.

¹⁸⁶ SOkA Klatovy, *Pozůstalost Františka Pravdy*, kart. 1, Vlastnoručně psaný seznam všech povídek s datem a místem vydání.

¹⁸⁷ Muzeum Šumavy Sušice, *Pozůstalost Františka Pravdy*, složka P 55, Dopis pro vydavatele Slovníku naučného z 12. března 1889.

¹⁸⁸ F. PRAVDA, *Vzpomínky Fr. Pravdy (Vojtěcha Hlinky) ze života v Hrádku*, *Vlast'* 7, 1890 - 1, č. 12, s. 917 – 918.

u nich hrozilo největší riziko poddání se nemravnosti.¹⁸⁹ Na studenty apeloval, aby i přes vliv německých škol nezanevřeli na svůj rodný jazyk. Proto jsou německé školy a jejich špatný vliv na děti a dospívající opakujícím se tématem v jeho povídkách, při nichž zúročoval své vlastní zkušenosti. Například v povídce *Odrodilec* se otec Malíček diví, jak jeho syn, který je chytrý a pobožný, může zlobit a krást. Dospěje k názoru, že si jeho syn nemůže odnést z německy vyučovaného katechismu nic, když cizím slovům zcela nerozumí. Svého syna zachránit ale nedokáže.¹⁹⁰ Podobně v povídce *Statek Drahybyly* otec lituje, že dal syna do vyšších škol, „kde v náboženství se stal vlašným, o víru se připravil. Německé učení mu pomátlo hlavu, německá filosofie ho zaslepila, a tu ubožák přenesl na českou půdu.“¹⁹¹

Hlinka později oceňoval nové úpravy školství ve prospěch české řeči: „Blaze nynější studující mládeži: vychová, vzdělá se po česku, a láska k řeči, národu a vlasti vštípí se jí do srdce hned od počátku.“¹⁹²

Pro děti vytvářel zdařilé divadelní hry, které děti hrávaly při slavnostních příležitostech pod jeho dohledem v Sušici. Náhodně zhlédl své drama i při návštěvě Prahy. Koncem 19. století se i v Hrádku začalo hrát ochotnické divadlo. Představení se odehrávala v *salla terreně* v přízemí zámku. Řadu představení sehrály i školní děti. Pravdovu hru ale nacvičily až několik let po jeho smrti k příležitosti zasazení pamětní desky.

Spisy určené dětem vyšly v Koberově Kytici, dále v Dědictví maličkových, Zlatých lístcích a Zlatých klasech. Povídky věnované dívkám podepisoval již zmíněným ženským pseudonymem Pavla Janušová.¹⁹³

„Františkem Pravdou vrcholí české písemnictví dětské, řízené mravoučnou snahou katolicky zabarvenou; bylo to ovoce živé účasti kněžstva ve školství.“¹⁹⁴

V současné době je význam Františka Pravdy vnímán spíše regionálně. O jeho život a tvorbu se zajímají především milovníci literatury na Sušicku a Jindřichohradecku. Dodnes však má jeho dílo význam i na Opavsku, kam přispíval na žádost Antonína

¹⁸⁹ R. MUŽÍKOVÁ, *Literární tradice*, s. 23.

¹⁹⁰ F. PRAVDA, *Sebrané spisy - Odrodilec*, sv. 1, Praha 1882, s. 260 – 265.

¹⁹¹ TÝŽ, *Sebrané spisy – Statek Drahybyly*, sv. 1, Praha 1882, s. 492 – 493.

¹⁹² K. V. RAIS, *František Pravda*, Světozor 31, 1897, č. 25, s. 296.

¹⁹³ TAMTÉŽ, , s. 307.

¹⁹⁴ J. V. NOVÁK, A. NOVÁK, *Přehledné dějiny*, s. 604.

Vaška do nově vzniklého Opavského besedníku, později rovněž do Opavského týdeníku.¹⁹⁵

6. DALŠÍ ČINNOST, ZÁJMY A ZNÁMOSTI FRANTIŠKA PRAVDY

Jak již bylo naznačeno v úvodu, svět Františka Pravdy se neomezoval pouze na jeho činnost církevní, spisovatelskou a vychovatelskou. Přiblížit několik z jeho četných více či méně známých zájmů bude úkolem této kapitoly.

Vojtěch Hlinka, jakožto český vlastenec se i v ústraní v Hrádku vždy hojně zaobíral politikou. Nikdy ale neaspiroval k zahájení vlastní politické kariéry. Obrat nastal roku 1874, během své zpáteční cesty ze schůze s kolegy ze semináře se Hlinka dozvěděl, že byl bez svého vědomí navrhnut na kandidáta do sněmu za venkovské obce okresů Sušice a Horažďovice. Vysvětlení mu přišlo záhy od Dra. Františka Ladislava Riegra. „Jelikož p. Dr. Gabriel se vyslovil, že nepřijímá kandidatury, obrátil se sbor důvěrníkův k některým důvěry hodným mužům v okolí Vašem se žádostí, aby nám udali, koho by si okres tamní za kandidata do sněmu přál a kdo tam požívá zvláštní důvěry: ze dvou stran nám byla doporučena kandidatura Vaše a my ji ochotně přijali, majíce k Vám v každém ohledu plnou důvěru. Že se ohlášení listiny kandidátův déle odkládat nedalo, dovolili jsme si oznámiti Vás dnes za kandidata do sněmu, ač jsme k tomu Vašeho svolení neměli. Doufáme, že nám toho nezazlíte a že kandidaturu tu přijmouti ráčíte, a prosím Vás o to jménem důvěrníkův.“¹⁹⁶

Ač Hlinka zprvu kandidovat nechtěl, po přečtení Riegrova prosebného dopisu, čehož později litoval, nabídku přijal. Ono na jiné rozhodnutí tehdy již bylo pozdě.¹⁹⁷ Prvním jeho úkolem bylo zajistit si zvolení. Obrátil se tedy na svého zkušenějšího přítele Josefa Ambrože Gabriela. Právník, bývalý říšský poslanec, člen Svatováclavského výboru a Lípy slovanské se po nástupu Bachova neoabsolutismu stáhl a usadil se v Sušici. Zde byl roku 1861 zvolen starostou a poslancem za sušický a kašperskohorský okres. Stejně

¹⁹⁵ Viktor FICEK, *František Pravda mezi slezskými buditeli*, Vlastivědné zprávy Horního Pootaví, 1964 – 1965, s. 34 – 36.

¹⁹⁶ F. PRAVDA, *Vzpomínky Fr. Pravdy (Vojtěcha Hlinky) ze života v Hrádku*, Vlast' 8, 1891 - 2, č. 1, s. 15. Citovaný dopis se bohužel v Pravdově pozůstalosti nenachází.

¹⁹⁷ Kandidátní listina, Budivoj ze dne 25. 6. 1874.

jako Hlinka, byl i J. A. Gabriel literárně činný a miloval okolí Sušice, proto se z mužů stali dobří přátelé.¹⁹⁸ Když Hlinka přišel za Gabrielem, aby ho poprosil o radu, jak docílit svého zvolení, tehdy ještě netušil, že se Gabriel přidal k mladočechům. Ti se právě roku 1874 po letech neshod od staročechů odtrhli. Gabriel od kandidatury odstoupil právě proto, aby měl šanci na vítězství mladočeský kandidát Emanuel Tonner.¹⁹⁹ To se Hlinka dozvěděl až od jiných přátel. Kandidát Národní strany svobodomyšlné měl hodně silnou podporu nejen od sušického, ale i od horažďovického okresního starosty. Snažili se všemožně, jen aby Hlinku ve volbách porazili. Nakonec z obou okresů získal více hlasů (62) trochu překvapivě a především velmi těsně konzervativní kandidát Hlinka, prof. Tonner získal pouze o 9 hlasů méně.²⁰⁰ Oba starostové mu při dalších volbách prorokovali porážku. Proto se Hlinka spolu se svou „čestnou gardou“, kterou tvořili páni Karel Uhl, Ondřej Tichý, katecheta Dušek a další, snažili, aby v dalších volbách sušický okresní starosta nevyhrál.²⁰¹

Hlinka se snažil svědomitě plnit, co mu bylo ukládáno, psal do novin a účastnil se schůzí, ale ze své politické kariéry žádnou radost neměl. Často se musel rozčilovat a starostí mu jen přibývalo. Nejhorší však pro něj bylo vědomí, že lidé, které dříve považoval za nejlepší přátele a ke kterým měl důvěru, ho zradili. Proto se také při dalších volbách své kandidatury vzdal. Doporučil jednoho ze svých kolegů – Karla Uhla, který skutečně po něm poslanecký mandát vyhrál. Hlinka se stáhl do ústraní, jež mu poskytoval jeho hrádecký domek, a se svými bývalými přáteli už se nestýkal.²⁰² Z hlediska pracovního sice úspěšně, ale z hlediska vztahového velmi neslavně skončila Hlinkova politická kariéra.

Pro politiku Hlinka zkrátka nebyl zrozený, mnohem blíže měl k činnosti spolkové. Roku 1867 byl vydán spolkový a shromažďovací zákon, který zajistil občanům celou řadu nových práv a svobod. Na jeho základě se mohly začít zakládat četné vlastenecké

¹⁹⁸ Osobnosti J. A. Gabriela se ve své práci věnovala FIALOVÁ Libuše, *Josef Ambrož Gabriel (příspěvek k dějinám Sušicka v druhé polovině 19. století)*: diplomová práce, České Budějovice 1994.

¹⁹⁹ Kandidátní listina, *Národní listy* ze dne 3. 7. 1874.

²⁰⁰ *Národní listy* ze dne 4. 7. 1874. V těchto volbách ještě zcela suverénně zvítězili staročeši nad mladočechy – zhodnocení voleb viz *Budovoj* ze dne 5. 7. 1874.

²⁰¹ F. PRAVDA, *Vzpomínky Fr. Pravdy (Vojtěcha Hlinky) ze života v Hrádku*, *Vlast* 8, 1891 - 2, č. 1, s. 16.

²⁰² F. PRAVDA, *Vzpomínky Fr. Pravdy (Vojtěcha Hlinky) ze života v Hrádku*, *Vlast* 8, 1891 - 2, č. 2, s. 81.

spolky, které Hlinka velmi rád, ať už finančně či jinak, podporoval. Za jeho přízeň od jednotlivých spolků, besed či jednot obdržel čestná členství a spolky mu rovněž připravovaly krásné programy pro jeho důležitá životní jubilea.²⁰³ Nejvyšší hodnost mu udělil zpěvácký spolek Sv. Václav v Sušici, který jej jmenoval svým protektorem.²⁰⁴

V září roku 1889 byl v Hrádku u Sušice ustaven Řád hasební. Ke zřízení hasičského sboru došlo v říjnu dalšího roku. Hlinka byl čestným členem už řady spolků v Sušici. Ovšem sbor dobrovolných hasičů se stal vůbec prvním spolkem ve vsi.²⁰⁵ Hlinkovi tehdy již bylo přes 80 let, přesto nadále podobné návrhy oceňoval a podporoval.

Hrádečtí přivítali nový spolek s velkým nadšením. Do sboru se přihlásilo 6 zakládajících členů, do jejich čela se nemohl postavit nikdo jiný než právě Hlinka. K dalším zakládajícím členům patřila baronka Hedvika Henneberg-Spieglová, Emanuel Henebeg-Spiegel, baron Kopal, baron Hartling a hrádecký sládek. Hlinka ale nebyl jen členem zakládajícím, je veden rovněž mezi členy přispívajícími. Titul čestného člena byl Hlinkovi udělen roku 1893.²⁰⁶

Hlinka se v Hrádku těšil očividné váženosti. V pamětní knize je uveden jako první čestný člen sboru. „Veledůstojný pan Páter Vojtěch Hlinka, konsistoriální rada, čestný občan hrádecký a j., protektor zpěváckého spolku „Sv. Václav“ v Sušici, úd mnohých spolků a.t.d. znamenitý spisovatel český pod jménem : „František Pravda“, narozený v Nekrasíně roku 1817, proslul povídkami a novelami, jejichž obsah většinou vzat ze života venkovského, mimo to složil velmi pěkné naučné povídky pro mládež. Vyučoval syna barona Sturmfedera a nyní zde na odpočinku žije, je zakládajícím i přispívajícím členem, jakož i častým hmotným podporovatelem spolku našeho, proto na počest a na upomínku Jeho, přikládáme zde jeho navštívenku, též bychom se mohli pochlubit, že tak slavný muž mezi námi žil a byl členem našeho spolku. K němu nejen Hrádek, ale celé okolí hlubokou úctou chová.“²⁰⁷

²⁰³ SOKA Klatovy, Pozůstalost Františka Pravdy, kart. 2, K Hlinkovým 70. a 80. narozeninám, Hlinkovo jubileum.

²⁰⁴ Muzeum Šumavy Sušice, Pozůstalost Františka Pravdy, složka P 55, Vlastní životopis Vojtěcha Hlinky.

²⁰⁵ *100 let požárního sboru 1890 – 1990*, Hrádek u Sušice 1990, s. 24 – 25.

²⁰⁶ Archiv požárního sboru Hrádek u Sušice, Matrika členů Sboru dobrovolných hasičů Hrádek od 1890 do 1928. V současné má matriku na starost jednatelka sboru paní Vlasta Faustová.

²⁰⁷ Tamtéž, Pamětní kniha sboru Hrádek od roku 1890 do roku 1935; zápis proveden na konci roku 1892 či na počátku roku 1893.

Hlinkovi se během jeho působení v Hrádku naskytla řada nabídek zaměstnání. Když onemocněl Hlinkův přítel Antonín Frencl, při němž Hlinka už od teologických studií věrně stál v těch nejtěžších chvílích života, a nakonec jej i pochoval, Hlinkovi bylo nabídnuto místo katechety na Staroměstském gymnáziu, kde by mohl po vzoru Frencla u žáků prohlubovat lásku k vlasti. To Hlinka s poděkováním odmítl a rovněž se vzdal nabídky stát se farářem ve Velharticích.²⁰⁸ Stačilo mu jeho kaplanování v zámecké kapli svaté Valburgy a jeho spisovatelství. Jiné pracovní ambice neměl.

František Pravda se během svého života, a to především za svou obrozenskou literární činnost, dočkal řady čestných titulů. Jednak byl jmenován čestným měšťanem královského města Sušice²⁰⁹, čestné občanství mu bylo uděleno i v obcích Nekrasín, Jarošov, Velký Bednárec, Hostějov a Rosička u Jindřicha Hradce.²¹⁰

Při příležitosti Hlinkových 70. narozenin ho budějovický biskup Dr. Říha jmenoval čestným konsistorním radou arcidiecése pražské, konzistoř pražská uznala jeho zásluhy o školu v Kvílicích a ocenila jej dvěma dekrety a pochvalou. Dále byl jmenován čestným konsistorním radou i diecése budějovické a králové-hradecké. Za svou bohatou literární činnost a ostatní zásluhy obdržel již dříve další čestné tituly. Byl od roku 1860 biskupským notářem Budějovickým, od roku 1861 biskupským notářem Královéhradeckým a na přání kardinála Schwarzenberka arcibiskupským notářem Pražským.²¹¹

Jedné z největších poct se Hlinka dočkal v květnu roku 1904, čili pár měsíců před jeho smrtí. Pražská kněžská deputace mu předala dekret papeže Pia X. Hlinka jím byl ustaven tajným papežským komořím.²¹²

Hlinka se nejen díky jeho obrozenské činnosti během svého života setkal, přátelil či alespoň byl v kontaktu s mnoha významnými lidmi. Hlinkovy známosti se Sychrou,

²⁰⁸ Srov. J. KOŠNÁR, Dr. *Innocenc Antonín Frencl*, s. 294 – 301.

²⁰⁹ Muzeum Šumavy Sušice, Pozůstalost Františka Pravdy, složka P 55, Dopis od Rady královského města Sušice z 16. Dubna 1887.

²¹⁰ SOKA Jindřichův Hradec, Kulturně historický archiv, František Pravda, inv. č. 2, kart. 3, fol. 2, Úmrtní oznámení.

²¹¹ Muzeum Šumavy Sušice, Pozůstalost Františka Pravdy, složka P 55, Vlastní životopis Vojtěcha Hlinky.

²¹² TAMTÉŽ, Bula papeže Pia X.

Danešem, Jablonským, Štulcem, Řezáčem, Bolzanem, Schneiderem, Gabrielem²¹³ či Riegerem již byli v textu diplomové práce rozvedeny. Nelze však opomenout další významné Hlinkovy kontakty.

Během svých teologických studií v Praze se Hlinka krátce setkal s Karlem Havlíčkem, který ale po roce odešel, protože si uvědomil, že studium teologie nebylo pro něj. Už tehdy však Havlíček psal vtipné epigramy na vyučující, kterými se později proslavil.²¹⁴ V Hlinkově pozůstalosti se nachází například i dopis od Vítězslava Háalka.²¹⁵ U příležitosti Pravdových 70. narozenin mu Adolf Heyduk složil báseň.²¹⁶ Na setkání s Hlinkou uchovali čtenářům vzpomínku například i Karel Václav Rais²¹⁷, Jaroslav Kvapil²¹⁸ či Alois Jirásek²¹⁹, kteří mu k osmdesátým narozeninám přivezli jako zástupci pražské obce literární pozdrav Máje - dopis s pamětní knihou s četnými podpisy.²²⁰ Hlinka se radoval nejen z nečekané návštěvy, ale i z podpisu Vrchlického v předávané adrese. K 80. narozeninám mu rovněž pogratuloval Josef Svatopluk Machar.²²¹ Pochvalné články na adresu Františka Pravdy sepsali i další dva významní čeští spisovatelé Jan Neruda²²² a Svatopluk Čech²²³. Hlinkových obdivovatelů kdysi oproti dnešním dnům bývalo mnoho. V Hlinkově pozůstalosti se dochovala celá kniha s fotografiemi jeho ctitelů.²²⁴

²¹³ O přátelství Hlinky s Gabrielem zmínky i v Soka Klatovy, Pozůstalost Josefa Ambrože Gabriela, kart. 1, Dopis Marie Gabrielové dceři Anně ze dne 3. 6. 1869; Hlinka se s Gabrielem často setkával na Vodolence, Muzeum Šumavy Sušice, Pozůstalost Josefa Ambrože Gabriela, složka P 49, Vodolenka.

²¹⁴ F. PRAVDA, *Vzpomínky Františka Pravdy (Vojtěcha Hlinky) na studie theologické*, Vlast' 7, 1890-1, č. 2, s. 266.

²¹⁵ Muzeum Šumavy Sušice, Pozůstalost Františka Pravdy, složka P 55, Dopis Vítězslava Háalka o vzniku beletristického časopisu Květy.

²¹⁶ SOKA Klatovy, Pozůstalost Františka Pravdy, kart. 2, Báseň od Adolfa Heyduka.

²¹⁷ K. V. RAIS, *František Pravda*, Světozor 31, 1897, č. 23, s. 265 – 266.

²¹⁸ J. KVAPIL, *O čem vím*, s. 299 – 304.

²¹⁹ Alois JIRÁSEK, *Pravdovo jubileum*, Lumír, 1897.

²²⁰ SOKA Klatovy, Pozůstalost Františka Pravdy, kart. 2, Pamětní kniha Máje.

²²¹ SOKA Jindřichův Hradec, KHA, *František Pravda*, inv. č. 2, kart. 3, fol. 53, novinové výstřižky 1875 – 1979 (název periodika na výstřižku neuveden).

²²² Jan NERUDA, *František Pravda*, Humoristické listy, 1882, roč. 22, č. 43, s. 838.

²²³ Svatopluk ČECH, *František Pravda*, Lumír (na novinovém výstřižky bližší určení chybělo, bohužel se mi článek nepodařilo dohledat; Převzato ze SOKA Jindřichův Hradec, KHA, Svatopluk Čech, inv. č. 299, kar. 72, Novinové výstřižky).

²²⁴ SOKA Klatovy, Pozůstalost Františka Pravdy, kart. 1, Kniha s fotografiemi Hlinkových ctitelů.

7. PODZIM HLINKOVA ŽIVOTA A POCTY PO JEHO SMRTI

Po svých 80. narozeninách se Hlinka necítil dobře. Velké oslavy ho už zmáhaly. Jeho problémy se zrakem a sluchem se zhoršovaly, ruce a paměť už měl nejistou. Navíc mu zemřela po mnoha letech posluhovačka a nedlouho po ní hospodyně. Nová hospodyně ho šidila a okrádala, tudíž baronka musela na celou situaci dohlédnout, protože synovec farář Tomáš Houška nemohl svého strýce kvůli pracovním povinnostem tak často navštěvovat, a navíc jeho stížnosti na nepoctivost hospodyně připisoval vrtochům starého muže. Svého milého Hlinku baronka navštěvovala dvakrát denně, posílala mu svou kuchařku, ale v Hrádku nemohla zůstat natrvalo. Starosti mu přidělávaly špatné hmotné poměry jeho příbuzných, kterým se snažil přilepšovat. Obával se, jak si povedou po jeho smrti. Vykonavatelem své poslední vůle, který po jeho smrti měl majetek rozdělit příbuzným, určil svého přítele Šimona Staffala. Jako své hlavní dědice Hlinka určil faráře Tomáše Houšku a Marii Tyšerovou. Jistý obnos odkázal příbuzným Bláhovým z Bednárc, Houškovým a Matějkovým z Vlčetína, Amchovým z Nového Etyнку a Brlíkům ze Zbynic. V své závěti odkázal všechny vyučovací pomůcky a přístroje, které po léta schraňoval, hrádecké škole.²²⁵

Hlinka se na svou smrt připravoval velmi poctivě. Nejprve věnoval dlužní úpis a hotovost farnímu chrámu Páně ve Zbynicích. Za tyto peníze si předplatil svůj tichý pohřeb, hrob s pomníkem a jeho udržování.²²⁶ Poplatky za pohřební místo vyřídil u patronátního úřadu. Chtěl se vyhnout situaci, že by se na jeho pohřeb musely sbírat peníze.²²⁷

Na podzim roku 1904 slabý kněz onemocněl. S nemocí se netrápil dlouho, krátce po jejím propuknutí Hlinka ve svých 87 letech zemřel. Byl pohřben, jak si přál, na hřbitově u kostela svatého Vavřince na Zdouni, a to i přes žádost města Sušice, které ho chtělo pochovat právě v Sušici.²²⁸ Samotný smuteční ceremoniál, který zařídil jeho synovec zbynický farář Houška, se odehrál 12. prosince od 10 hodin. Po vykrojení tělesných ostatků v Hlinkově domě se průvod vydal na cestu k hřbitovu. Zádušní mše byla

²²⁵ J. MUK, *Z korespondence*, s. 30 - 40.

²²⁶ SOkA Jindřichův Hradec, KHA, František Pravda, inv. č. 2, kart. 3, fol. 3, Opis věnovací listiny.

²²⁷ TAMTÉŽ, inv. č. 2, kart. 3, fol. 8, Dopis patronátnímu úřadu.

²²⁸ Srov. V. ZÍBAR, *Dějiny*, s. 133. *Za Františkem Pravdou*, Ohlas od Nežárky 24, č. 51, 1904, s. 533.

odsloužena ve zdouňském kostele.²²⁹ Ačkoliv si Hlinka přál tichý pohřeb, účast byla velká. Přišlo se s ním rozloučit mnoho významných, ale i obyčejných lidí, kterým Hlinka celý život věnoval svou přízeň. Hlinku na poslední cestě přišla doprovodit samozřejmě i šlechtická hrádecká zámecká rodina a přijeli též zbývající členové této rodiny, kteří v Hrádku nežili. Pohřbu se dále zúčastnily všechny hrádecké a sušické spolky. Přijela též delegace ze Spolku českých spisovatelů a významní kněžští hodnostáři. Vypráví se, že počátek smutečního průvodu se již blížil k zhruba 1,5 kilometru vzdálenému zdouňskému hřbitovu a konec průvodu byl ještě ve vsi.

Na Hlinku se hojně vzpomínalo i několik let po jeho smrti. U příležitosti některých jeho výročí probíhaly pietní vzpomínky, slavnostní večery²³⁰ a výstavy.²³¹ V roce 1906 se rozhodla Měšťanská beseda v Sušici nechat vyrobit pamětní desku, kterou při slavnosti umístila na Hlinkův dům.²³² Pamětní deska je dodnes také zavěšena na Hlinkově rodném domě v Nekrasíně.²³³

V současné době, jak již bylo nastíněno v úvodu, se opět osobnost Františka Pravdy dostává do povědomí lidí, díky Muzeu pojmenovaném po něm. Expozice na hrádeckém nově zrekonstruovaném zámku je vytvořena z Hlinkovy pozůstalosti zapůjčené z Muzea Šumavy v Sušici. „Hlavním bodem výstavy je Pravdův psací stůl a knihovna. Stůl je celodřevěný, zavírací s několika zásuvkami na psací potřeby. Je zdoben drobnou intarzií a typově zapadá do nábytkového slohu poloviny 19. století. Na stole jsou instalovány předměty související s Pravdovou spisovatelskou činností. Jsou to: kalamář na inkoust, porcelánový svícen, dobový výtisk jedné z jeho povídkových knih („Učitel z Milešovic“) a zejména originální Pravdův děkonný rukopis věnovaný obci Hrádku za jmenování čestným občanem obce. Na horní polici stolu se nachází originální dřevěné stolní hodiny s namalovaným rodným domem spisovatele na ciferníku. Odkládací místo ve stole je vyplněno několika dobovými výtisky původních vydání Pravdovo knih.

²²⁹ SOKA Jindřichův Hradec, KHA, František Pravda, inv. č. 2, kart. 3, fol. 2, Úmrtní oznámení.

²³⁰ SOKA Klatovy, Univerzální spisy, fond Archiv města Sušice, sign. IX 4A 252, Pozvání k slavnostnímu večeru Vlasti 1906; Pietní vzpomínka 8. 12. 1929.

²³¹ SOKA Jindřichův Hradec, KHA, František Pravda, inv. č. 2, kart. 3, fol. 21, Zahájení výstavy ke 150. výročí narození Františka Pravdy připadající na den 19. 3. 1967; fol. 22, Zahájení výstavy – Hradecké kulturní výročí připadající na den 13. 1. 1974.

²³² J. MARTÍNEK, *František Pravda*, s. 9. Srov. *Odhalení pamětní desky na rodném domě*, *Ohlas od Nežárky* 36, 1906, s. 301.

²³³ <http://www.vcelnice.cz/old/osobnosti/pravda.html> (staženo 30. 3. 2012)

Ostatní dochované knihy jsou vystaveny v zasklené knihovně vedle stolu. V knihovně můžeme rovněž vidět některé dobové církevní textilie a originální fotografie ze spisovatelova pohřbu. V jedné z vitrín je vystaven soubor portrétních fotografií ukazujících podobu spisovatele v několika životních etapách.²³⁴

V Jarošově nad Nežárkou pro milovníky cyklistiky a pěších túr připravili Pravdovu stezku. „Vyjedeme z Jarošova nad Nežárkou kolem benzínky směrem na Hostějves, zhruba po kilometru na první odbočce zahneme doleva na lesní cestu, po které pokračujeme stále až k rybníku Vojta, potom přes jeho hráz lesem a polní cestou až do Nekrasína. Zde můžeme spatřit dvoje boží muka (na každém konci vesnice jedny – 1699 a 1732), zvoničku z roku 1934 a Pravdův rodný dům. Z Nekrasína pokračujeme na Hostějves, tam projedeme přes Žirovničku až do malé osady Rosička, která za prohlídku určitě stojí. Pak se vrátíme opět do Hostějvse. Pod kopcem můžeme spatřit zbytek elektrárny z roku 1921 a transformátor z roku 1928. Na rozcestí se dáme doleva, projedeme okolo bývalé zájezdní hospody, hájovny a malé kapličky do polí směrem na Jarošov nad Nežárkou. Zastavit se můžeme v chráněné LIPINĚ a u Fejtova mlýna, mineme dvoje boží muka, z nichž jedna jsou trojhranná (údajně proto, že stávala na rozcestí) a vrátíme se do Jarošova nad Nežárkou.“²³⁵

²³⁴ <http://www.zamekhradek.cz/zamekhradek/muzeum.asp> (staženo 3. 4. 2012)

²³⁵ <http://www.jarosov.cz/turinfo.php#vylety> (staženo 3. 4. 2012)

ZÁVĚR

V úvodu své diplomové práce jsem si předsevzala cíl, představit nikoliv známého spisovatele Františka Pravdu, o kterém bylo již napsáno mnohé, nýbrž celkovou osobnost Vojtěcha Hlinky, a to nejlépe ve všech jejích životních rolích.

V první kapitole jsem se pokusila vykreslit dobu, ve které Hlinka žil a která jej silně ovlivnila. Zahrnula jsem do svého líčení oblast kultury, která byla blízká jeho spisovatelské duši, ale i oblast politickou, o níž se Hlinka zajímal, a sám se na krátký čas do politického dění zapojil.

V druhé kapitole jsem se snažila stručně postihnout proměny školství v 19. století. Jmenovala jsem několik významných představitelů doby, kteří se zasloužili o jeho rozvoj díky novým nápadům, demokratičtějším přístupům k dětem a kvalitnějším výchovným a výukovým metodám. Kapitulu jsem zařadila proto, že Hlinka se sám později stal pedagogem. Jedním z mých dílčích cílů bylo nalézt odpověď na otázku, kde Hlinka rozvinul své tvůrčí pedagogické schopnosti. Po přečtení Hlinkových Vzpomínek jsem zcela jasno ještě neměla. Teprve po nastudování literatury k dějinám pedagogického myšlení v 19. století jsem mohla ocenit význam několika Hlinkových přátel a známých. Hlinka se k mému překvapení stýkal s řadou školských reformátorů – Bolzanem, Danešem, Řezáčem, Frenclem a dalšími.

Třetí kapitola práce zaujímá prvních 30 let Hlinkova života. Doba Vojtěchova dětství a studií již byla částečně zpracována, přesto se mi podařilo najít několik informací, které doposud nikde uvedeny nebyly. Například fakta o jeho narození, které jsem vyčetla z korespondence uložené v Hlinkově pozůstalosti. Dobu jeho studií jsem se pokusila interpretovat jiným způsobem, než jakým byla zpracována doposud. K tomu mi napomohly i některé literární tituly, které se věnovaly Jindřichohradeckému gymnáziu či podobě města během Hlinkových studií. Konfrontovala jsem například Hlinkův pohled na jeho studie v Jindřichově Hradci s pohledem Ferdinanda Strejčka a vnesla jsem do nich stanovisko, které ani jeden z těchto mužů nezmínil. Zastavila jsem se také u Hlinkovo teologického studia ve Vídni. V této části jsem se snažila vystihnout všechny momenty, které donutily Hlinku k obratu a přivedly jej na vlasteneckou dráhu. Musel zapojit obrovské úsilí, aby mohl něčím národu přispět. A trvalo ještě mnoho let, než dokázal dohonit, co ve vztahu k českému jazyku a dějinám zameškal. Poměrně zevrubně jsem nastínila i první léta po jeho vysvěcení na kněze, které strávil v Kvílicích

u Slaného a prošel pedagogickou a vlasteneckou „školou“ peruckého faráře Daneše. Mohla jsem porovnat Hlinkovy náhledy na dobu peruckého rozkvětu s literaturou o Řezáčovi, samotném Danešovi či Štulcovi. Další životní zkušenosti načerpal jako duchovní správce v Klarově ústavu pro dospělé slepce. V této části jsem usilovala přiblížit nejen jeho působení v kapli svatého Rafaela, ale i jeho volné chvíle strávené mimo ni.

V další kapitole nazvané Život Vojtěcha Hlinky v Hrádku jsem rozpracovávala dvě větší a pro mou diplomovou práci nejdůležitější témata, kterými se doposud nikdo detailněji nezabýval. Jedním z nich bylo Hlinkovo vychovatelské působení. Snažila jsem se upozornit na Hlinkův mimořádný talent ve výchově slabomyslného šlechtického syna. Ačkoliv se Hlinka během svého třicetiletého života setkal s řadou výtečných pedagogů, od kterých načerpal mnoho poznatků, nebylo by mu to nic platné, kdyby mu pro tuto práci scházel cit. Jako důkaz jeho nadání jsem využila komparaci výukových a výchovných metod samotného Hlinky s metodami obvykle využívanými jednak v českých zemích a jednak v jiných evropských státech. Zajímavé by mohlo být i porovnání Hlinky s jiným soukromým učitelem, který by rovněž vychovával podobně znevýhodněné šlechtické dítě. Pustit se do nastíněného úkolu už jsem si ale netroufla, protože vypátrat takového pedagoga a především dohledat jeho výukové postupy by bylo velmi obtížné a časově náročné.

V druhém hlavním tematickém okruhu jsem věnovala pozornost vztahům mezi českým vlasteneckým knězem a německou šlechtickou rodinou. Práce na této části byla o to zajímavější, že Hlinka přišel do styku se čtyřmi generacemi rodiny. Hlinkův pohled jsem mohla zrekonstruovat díky jeho korespondenci a vzpomínkám. Najít však dostatek pramenů k pohledu šlechty na Hlinku, ačkoliv se to zpočátku nezdálo, bylo poměrně problematické. Naštěstí tuto komplikaci se podařilo překlenout. I ze skrovných pramenů, jaké poskytovala závěť Karla Sturmfedera a životopis Ottilie Henneberg – Spiegelové, sepsaný její dcerou Antonii, kam byly promítnuty vzpomínky na prarodiče, matku Ottilii, ale i Antoniiny sourozence, umožnilo najít odpovědi na otázky a přistoupit ke komparaci. Kromě vztahů Hlinky se šlechtickou rodinou jsem se pokusila nastínit, i jak Hlinka vycházel se služebnictvem a návštěvami baronské rodiny.

Na základě předchozích kapitol jsem se mohla pustit do rekonstrukce Hlinkovy povahové charakteristiky. Chtěla jsem poukázat, jak jeho povahové rysy korespondovaly s vykonávanými zaměstnáními – kněz a vychovatel. Snažila jsem se

odstranit nálepku přísného mravokárce, kterou si vysloužil od literárních kritiků. A naopak zviditelnit jeho lidskou a nejen důstojnou kněžskou tvář.

V kapitole, která shrnuje jeho spisovatelskou činnost, jsem se záměrně vyhýbala hodnocení jeho literárních děl, ke kterému nejsem kompetentní osobou. Pravdovy povídky mi ale naopak posloužily jako pramen nového poznání o něm, jeho životě a jeho názorech na určitou problematiku. Nejvíce mne překvapilo, jak se muž, který se teprve během posledních let svých studií, ale hlavně až na začátku své pracovní kariéry začal seznamovat s českou literaturou a psanou podobou českého jazyka, mohl stát uznávaným spisovatelem. Z pramenů je patrné, že jeho spisovatelská činnost pro něj zpočátku představovala spíše odreagování od náročného povolání, a teprve v pozdějších letech se z ní stala láska na celý život.

Do své diplomové práce jsem zahrнула také méně známou Hlinkovu politickou činnost, kterou ale nevykonával ze své vlastní vůle. Jeho navrnutí na kandidáta do sněmu za venkovské obce okresů Sušice a Horažďovice, mi přineslo překvapivé zjištění, že Hlinka hned po Josefu Ambroži Gabrielovi byl považován za druhého nejvýznamnějšího muže Sušicka.

Rovněž jsem nazírala na Hlinkovu spolkovou činnost. Ze všech spolků, jichž byl Hlinka podporovatelem a čestným členem, jsem se zaměřila na jeho účast ve vůbec prvním spolku v Hrádku, a to spolku dobrovolných hasičů, kde byl osmdesátiletý Hlinka spolu se zámeckou rodinou jeden ze zakládajících členů.

V literatuře o Františku Pravdovi jsem často narážela na jména slavných mužů, se kterými se Hlinka měl údajně přátelit či s nimi hojně korespondovat. Po důkladném prostudování pramenů jsem se snažila tato ne vždy pravdivá tvrzení uvést na pravou míru.

Svou diplomovou práci jsem uzavřela kapitolou, která vypovídala o posledních letech Hlinkova života. S pomocí Hlinkovy korespondence jsem i bez jeho závěti mohla vystopovat, komu kněz odkázal svou pozůstalost. Připomněla jsem také okolnosti Hlinkova pohřbu a velké účasti na něm.

Během psaní své práce jsem zjistila, že zejména mladí lidé v mém okolí, když se řekne jméno František Pravda, nemají tušení, o koho jde. Přitom prakticky denně procházejí Pravdovou ulicí, projíždějí okolo bývalého Hlinkova domu s pamětní deskou nebo slýchají o nově otevřeném Pravdově muzeu v hrádeckém zámku. Svou prací jsem se snažila přiblížit zajímavou osobnost kněze, spisovatele, vlastence, výtečného

vychovatele, kulturního mecenáše, politika a především moudrého a pokorného člověka.

PRAMENY A LITERATURA

ARCHIVNÍ PRAMENY

Státní oblastní archiv Plzeň, pob. Klášter u Nepomuku

Rodinný archiv Henneberg – Spiegelů

Životopis Ottilie Hennebergové, rozené Sturmfederové, kart. 5.

Závěť barona Karla Theodora Sturmfedera z roku 1865, kart. 3.

Rodokmen Sturmfederů, kart. 3.

Státní okresní archiv Klatovy

Pozůstalost Františka Pravdy.

Pozůstalost Josefa Ambrože Gabriela.

Univerzální spisy, fond Archiv města Sušice, sign. IX 4A 252.

Státní okresní archiv Jindřichův Hradec

Kulturně historický archiv

František Pravda, inv. č. 2, kart. 3.

Svatopluk Čech, inv. č. 299, kart. 72.

Archiv gymnázia

Katalog žáků, inv. č. 99 - 105, sign. IB 95 – 101.

Muzeum Jindřichohradecka

MUK Jan, *Z korespondence a života spisovatele Františka Pravdy*, Jindřichův Hradec 1941.

Muzeum Šumavy Sušice

Pozůstalost Františka Pravdy.

Pozůstalost Josefa Ambrože Gabriela.

Archiv požárního sboru Hrádek u Sušice (jednatelka Vlasta Faustová)

Pamětní kniha sboru Hrádek od roku 1890 do roku 1935.

Matrika členů Sboru dobrovolných hasičů Hrádek od 1890 do 1928.

PUBLIKOVANÉ PRAMENY

Memoáry

KVAPIL Jaroslav, *O čem vím. Sto kapitol o lidech a dějích z mého života*, Praha 1937.

PRAVDA František, *Z mého mládí na Moravě*, in: *Sebrané spisy*, sv. 12, Praha 1898.

PRAVDA František, *Vzpomínky Františka Pravdy (Vojtěcha Hlinky) na studii gymnasiální v Hradci Jindřichově r. 1830 – 1836*, Praha 1925

PRAVDA František, *Vzpomínky Františka Pravdy (Vojtěcha Hlinky) na první léta kněžství v Jarošově, Kvilicích a Praze r. 1842 – 1847*, *Vlast* 7, 1890-1.

PRAVDA František, *Vzpomínky Františka Pravdy (Vojtěcha Hlinky) na studii filosofické v Praze r. 1836-38*, *Vlast* 7, 1890-1.

PRAVDA František, *Vzpomínky Františka Pravdy (Vojtěcha Hlinky) na studii theologické ve Vídni a v Praze r. 1838 – 1842*, *Vlast* 7, 1890-1.

PRAVDA František, *Vzpomínky Fr. Pravdy (Vojtěcha Hlinky) ze života v Hrádku od roku 1847. Až do roku 1891*, *Vlast* 7, 1890-1.

Periodika

Blahověst

Budivoj

Časopis Musea Království Českého

Kalendář

Lumír

Národní listy

Ohlas od Nežárky

Vlast

Dílo Františka Pravdy

PRAVDA František, *Češi ve Vídni. Obraz dle života od Františka Pravdy*, Kalendář, 1889.

PRAVDA František, *Povídky z kraje – Štěpánův Vít se učí na kněze*, Praha 1852.

PRAVDA František, *Sebrané povídky pro lid – Hrabě a žebrák. Obraz ze života*, sv. 1, Praha 1882.

F. PRAVDA, *Sebrané spisy - Odrodilec*, sv. 1, Praha 1882.

PRAVDA František, *Sebrané spisy – Sládek a jeho schovanec*, sv. 1, Praha 1882.

PRAVDA František, *Sebrané spisy – Statek Drahožbyly*, sv. 1, Praha 1882.

LITERATURA

BALÁTOVÁ Kristýna, *Speciálně pedagogické metody užívané u osob s mentálním postižením: diplomová práce*, Brno 2007.

BLŮMLOVÁ Dagmar - JIROUŠEK Bohumil, *Čas pádu Rukopisů: studia a materiály*, České Budějovice 2004.

BRABCOVÁ Anna, *Z Nekrasína do Hrádku. Životní cesta kněze a vychovatele Vojtěcha Hlinky, spisovatele a vlastence Františka Pravdy*, Jarošov nad Nežárkou 2004.

EISOVÁ Alena, *Kapitoly z dějin psychopedie*, Praha 1983.

FIALOVÁ Libuše, *Josef Ambrož Gabriel (příspěvek k dějinám Sušicka v druhé polovině 19. století): diplomová práce*, České Budějovice 1994.

FICEK Viktor, *František Pravda mezi slezskými buditeli*, Vlastivědné zprávy Horního Pootaví, 1964 – 1965, s. 34 – 35.

HAMANNOVÁ Brigitte (ed.), *Habsburkové. Životopisná encyklopedie*, Praha 2010.

HEJL Ondřej, *František Ladislav Vorlíček (1828 - 1865), učitel a spisovatel český: diplomová práce*, České Budějovice 2004.

HEŠ Gustav, *Stručné životopisné črty prefektů do r. 1848 a od r. 1848 ředitelů ústavu*, Jindřichův Hradec 1902.

HOFFMANNOVÁ Eva, *Karel Slavoj Amerling*, Brandýs nad Orlicí 2003.

HOLEČEK František, *František Pravda (Vojtěch Hlinka): Obraz jeho literární činnosti*, Brno 1906.

HROCH Miroslav, *Evropská národní hnutí v 19. Století. Společné předpoklady vzniku novodobých národů*, Praha 1986.

HROCH Miroslav, *Na prahu národní existence*, Praha 1999.

IRA Vladimír, *Speciální pedagogika psychopedie*, České Budějovice 2006

JIRÁT Vojtěch, *Portréty a studie*, Praha 1978.

JŮVA Vladimír sen., JŮVA Vladimír jun., *Stručné dějiny pedagogiky*, Brno 2007.

KANÁK Miloslav, *Josef Franta Šumavský*, Praha 1975.

KOČÍ Josef, *České národní obrození*, Praha 1978.

KOŘALKA Jiří, *Co je národ?*, Praha 1969.

- KOŘALKA Jiří, *Češi v habsburské říši a v Evropě 1815 – 1914. Sociálněhistorické souvislosti vytváření novodobého národa a národnostní otázky v českých zemích*, Praha 1996.
- KOŠNÁR Julius, *Dr. Innocenc Antonín Frencl, kněz a spisovatel. Nástin životopisný*, Časopis katolického duchovenstva 1902, č. 5.
- KRYŠPÍN Vojtěch, *Matěje Josefa Sychry život a spisy vybrané*, Praha 1877.
- KUBŮ František, *Osudy pošumavských zámečků od Bílé hory do současnosti – Hrádek u Sušice*, Zlatá stezka 6, 1999.
- KUTNAR František, *Obrozenské vlastenectví a nacionalismus. Příspěvek k národnímu a společenskému obsahu češství doby obrozenské*, Praha 2003.
- LUTONSKÁ Zuzana, *Vývoj přístupu k mentálně postiženým od středověku po současnost: bakalářská práce*, Brno 2006.
- MACURA Vladimír, *Znamení zrodu. České národní obrození jako kulturní typ*, Jinočany 1995.
- MACH Jan, *Václav Filípek (1811 – 1863): ze života českého novináře v první polovině 19. století: diplomová práce*, České Budějovice 1998.
- MARTÍNEK Josef, *František Pravda. Jeho život a dílo*, Sušice 1925.
- MAŠEK Petr, *Modrá krev. Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích*, Praha 1999.
- MATĚJKA Karel, *František Pravda. (Vojtěch Hlinka.)*, in: Sebrané spisy Františka Pravdy 4, Praha 1877.
- MONATOVÁ Lili, *Pojetí speciální pedagogiky z vývojového hlediska*, Brno 1998.
- MUK Jan (ed.), *Památník oslavy 150. výročí obnovení jindřichohradeckého gymnázia*, Jindřichův Hradec 1957.
- MUK Jan, *Přátelství Josefa Kajetána Tyla s dr. J. Procházkou a probuzení Jindřichova Hradce*, České Budějovice 1965.
- MUŽÍKOVÁ Radka, *Literární tradice Sušicka: diplomová práce*, České Budějovice 1989.
- MYSLIVEČEK Milan, *Erbovník, aneb, Kniha o znacích i osudech rodů žijících v Čechách a na Moravě podle starých pramenů a dávných ne vždy věrných svědectví*, Praha 1993.
- OPELÍK Jiří a kol., *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*, Praha 2000.
- NEUDERTOVÁ Michaela, *Peruc a okolí v proměnách času*, Ústí nad Labem 1998.

- NOVÁK Arne - NOVÁK Jan, *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny*, Brno 1995.
- PAPeŠ Zdeněk – ŠMÍDOVÁ Miluše, *Hrádek 1298 – 1998*, Hrádek 1998.
- PIPEKOVÁ Jarmila a kol., *Kapitoly ze speciální pedagogiky*, Brno 1998.
- RAIS Karel Václav, *František Pravda. Lístek k osmdesátým narozeninám a k půlstaleté činnosti literární*, Světozor 31, 1897, č. 23 - 26.
- SAK Robert, *Rieger: Příběh Čecha devatenáctého věku*, Semily 1993.
- 100 let požárního sboru 1890 – 1990*, Hrádek u Sušice 1990, s. 24 – 25.
- STEHLÍK Ladislav, *Země zamyšlená 1*, Praha 1974.
- STREJČEK Ferdinand, *Český lid v díle Františka Pravdy*, Vlastivědné zprávy Horního Pootaví, 1960 – 1, s. 13 - 15.
- STREJČEK Ferdinand, *Humorem a ironií k vítězství národa*, Praha 1937.
- STREJČEK Ferdinand, *Jak se probouzel Jindřichův Hradec*, Jindřichův Hradec 1930.
- STRNAD Emanuel, *Didaktika školy národní v 19. století*, Praha 1975.
- ŠÍMA Oldřich, *Významné osobnosti Novovčelnicka*, Nová Včelnice 1995, s. 4 – 6.
- ŠTULC Václav Svatopluk, *Pomněnky na cestách života*, Praha 1845.
- ŠTVERÁK Vladimír, *Stručné dějiny pedagogiky*, Praha 1983.
- UHLÍK Jan, *F. J. Řezáč – reformátor vězeňství a školství 19. století*, Praha 1997
- URBAN Otto, *Česká společnost 1848 – 1918*, Praha 1982.
- URBAN Otto, *České a slovenské dějiny do roku 1918*, Praha 1991.
- VESELÁ Zdenka, *Vývoj české školy a učitelského vzdělání*, Brno 1992.
- VYŽRÁLKOVÁ Daniela, *Václav Svatopluk Štulc – život a dílo českého katolického kněze (1814 – 1887): diplomová práce*, České Budějovice 1994.
- WINTER Eduard, *Bernard Bolzano a jeho okruh*, Brno 1935.
- ZÍBAR Václav, *Dějiny Hrádku u Sušice*, Hrádek 1985.

POUŽITÉ INTERNETOVÉ ZDROJE

- <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/Search.do?documentType=&text=franti%C5%A1ek+pravda#>
- <http://www.spsaklara.cz/historie/>
- <http://www.vcelnice.cz/old/osobnosti/pravda.html>
- <http://www.zamekhradek.cz/zamekhradek/muzeum.asp>
- <http://www.jarosov.cz/turinfo.php#vylety>

SEZNAM ZKRATEK

č. – číslo

ed. - editor

fol. – folium

inv. č. – inventární číslo

kart. - karton

KHA – Kulturně historický archiv

KuN – Klášter u Nepomuku

LA PNP – Literární archiv Památníku národního písemnictví

ml. - mladší

např. – například

pob. – pobočka

s. – strana

SOA – Státní oblastní archiv

SokA – Státní okresní archiv

Srov. – Srovnej

st. - starší

sv. - svazek

r. – rok

RA – Rodinný archiv

roč. - ročník

tzv. - takzvaný

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1

Obrázek 1

Současná podoba Hlinkova rodného domu v Nekrasíně s jeho pamětní deskou.

Zdroj: <http://www.jarosov.cz>

Obrázek 2

Ukázka prospěchu Vojtěcha Hlinky z katalogu studentů gymnázia v Jindřichově Hradci.

Zdroj: SOkA Jindřichův Hradec, KHA, inv. č. 2, kart. 3, fol. 7.

Příloha č. 2

Obrázek 3

Podoba Františka Pravdy v 19 letech.

Zdroj: http://www.hradekususice.cz/knihovna/fotografie/pravda_foto/pravda_foto.htm

Příloha č. 3

Obrázek 4

Bývalý Klarův ústav slepců pod Bruskou v Praze.

Zdroj: <http://www.portalpraha.cz/klaruv-ustav-slepcu/>

Obrázek 5

Hlinkův vstup k Matici české roku 1847.

Zdroj: Výtah z oučtů Muzea Království českého 1857, s. 34.

Příloha č. 4

Obrázek 6

Podoba Vojtěcha Hlinky ve 30 letech.

Zdroj: http://www.hradekususice.cz/knihovna/fotografie/pravda_foto/pravda_foto.htm

Příloha č. 5

Obrázek 7

Pohlednice Hrádku u Sušice z roku 1902.

Zdroj: <http://www.sumavanet.cz/fotogalerie.asp?album=350>

Obrázek 8

Podoba hrádeckého zámku v minulosti.

Zdroj: PAPEŠ Zdeněk – ŠMÍDOVÁ Miluše, *Hrádek 1298 – 1998*, Hrádek 1998, s. 33.

Příloha č. 6

Obrázek 9

Portréty barona Karla Theodora Sturmfedera a jeho druhé manželky Anny Marie Horneckové.

Zdroj: Zdeněk PAPEŠ, Hrádek a obnovený zámek, Hrádek 2010, s. 14.

Příloha č. 7

Obrázek 10

Ukázka z životopisu Ottilie Henneberg – Spiegelové, rozené Sturmfederové.

Zdroj: SOA Plzeň, pob. Klášter u Nepomuku, Rodinný archiv Henneberg – Spiegelů, kart. 5, Životopis Ottilie Hennebergové, rozené Sturmfederové.

Příloha č. 8

Obrázek 11

Ukázka z životopisu Ottilie Henneberg – Spiegelové, rozené Sturmfederové.

Zdroj: SOA Plzeň, pob. Klášter u Nepomuku, Rodinný archiv Henneberg – Spiegelů, kart. 5, Životopis Ottilie Hennebergové, rozené Sturmfederové.

Příloha č. 9

Obrázek 12

Ukázka části Závěti Karla Theodoru Sturmfedera z roku 1865.

Zdroj: SOA Plzeň, pob. Klášter u Nepomuku, Rodinný archiv Henneberg – Spiegelů, kart. 3.

Příloha č. 10

Obrázek 13

Podoba Vojtěcha Hlinky ve 46 letech.

Zdroj: http://www.hradekususice.cz/knihovna/fotografie/pravda_foto/pravda_foto.htm

Příloha č. 11

Obrázek 14

Podoba Vojtěcha Hlinky v 55 letech.

Zdroj: http://www.hradekususice.cz/knihovna/fotografie/pravda_foto/pravda_foto.htm

Příloha č. 12

Obrázek 15

Portrét Vojtěcha Hlinky.

Zdroj: <http://muzeum.sumava.net/?p=294>

Příloha č. 13

Obrázek 16

Kandidátní listina pro volbu do sněmu z roku 1874.

Zdroj: Budivoj ze dne 2. července 1874.

Příloha č. 14

Obrázek 17

Kandidátní listina pro volbu do sněmu z roku 1874.

Zdroj: Národní listy ze dne 3. července 1874.

Příloha č. 15

Obrázek 18

Zhodnocení výsledků voleb.

Zdroj: Budivoj ze dne 5. července 1874.

Příloha č. 16

Obrázek 19

Výsledky voleb.

Zdroj: Národní listy ze dne 5. července 1874.

Příloha č. 17

Obrázek 20

Podoba Vojtěcha Hlinky v 80 letech.

http://www.hradekusice.cz/knihovna/fotografie/pravda_foto/pravda_foto.htm

Příloha č. 18

Obrázek 21

Bývalý Hlinkův dům v Hrádku s jeho pamětní deskou.

Zdroj: vlastní zdroj.

Obrázek 22

Fotografie Vojtěch Hlinka v jeho domě v Hrádku.

Zdroj: <http://muzeum.sumava.net/?p=294>

Příloha č. 19

Obrázek 23

Hraběnka Anna Marie Hennová z Henneberg – Spiegelu, rozená Harrachová, manželka barona Bohumila.

Zdroj: vlastní zdroj.

Obrázek 24

Rodinná hrobka Henneberg – Spiegelů na Zdouni v Hrádku.

Zdroj: vlastní zdroj.

Příloha č. 20

Obrázek 25

Úmrtní list Vojtěcha Hlinky.

Zdroj: Muzeum Šumavy v Sušici, Pozůstalost Františka Pravdy, složka P55.

Příloha č. 21

Obrázek 26

Fotografie z pohřbu Františka Pravdy

Zdroj: http://www.hradekususice.cz/knihovna/fotografie/pravda_foto/pravda_foto.htm

Příloha č. 22

Obrázek 27

Hrob Františka Pravdy na Zdouni v Hrádku.

Zdroj: vlastní zdroj

Příloha č. 23

Obrázek 28

Muzeum Františka Pravdy v Hrádeckém zámku.

Zdroj:[http://www.zamekhradek.cz/zamekhradek/fr.asp?tab=zamekhradek&id=117&bur
l=&pt=FO](http://www.zamekhradek.cz/zamekhradek/fr.asp?tab=zamekhradek&id=117&bur
l=&pt=FO)

Obrázek 29

Muzeum Františka Pravdy v Hrádeckém zámku.

Zdroj:[http://www.zamekhradek.cz/zamekhradek/fr.asp?tab=zamekhradek&id=117&bur
l=&pt=FO](http://www.zamekhradek.cz/zamekhradek/fr.asp?tab=zamekhradek&id=117&bur
l=&pt=FO)

Příloha č. 24

Obrázek 30

Muzeum Františka Pravdy v Hrádeckém zámku.

Zdroj:[http://www.zamekhradek.cz/zamekhradek/fr.asp?tab=zamekhradek&id=117&bur
l=&pt=FO](http://www.zamekhradek.cz/zamekhradek/fr.asp?tab=zamekhradek&id=117&bur
l=&pt=FO)

Obrázek 31

Muzeum Františka Pravdy v Hrádeckém zámku.

Zdroj:[http://www.zamekhradek.cz/zamekhradek/fr.asp?tab=zamekhradek&id=117&bur
l=&pt=FO](http://www.zamekhradek.cz/zamekhradek/fr.asp?tab=zamekhradek&id=117&bur
l=&pt=FO)

OBRAZOVÉ PŘÍLOHY

Příloha č. 1

Obrázek 1

Dnešní podoba Hlinkova rodného domu v Nekrasíně s jeho pamětní deskou.

Obrázek 2

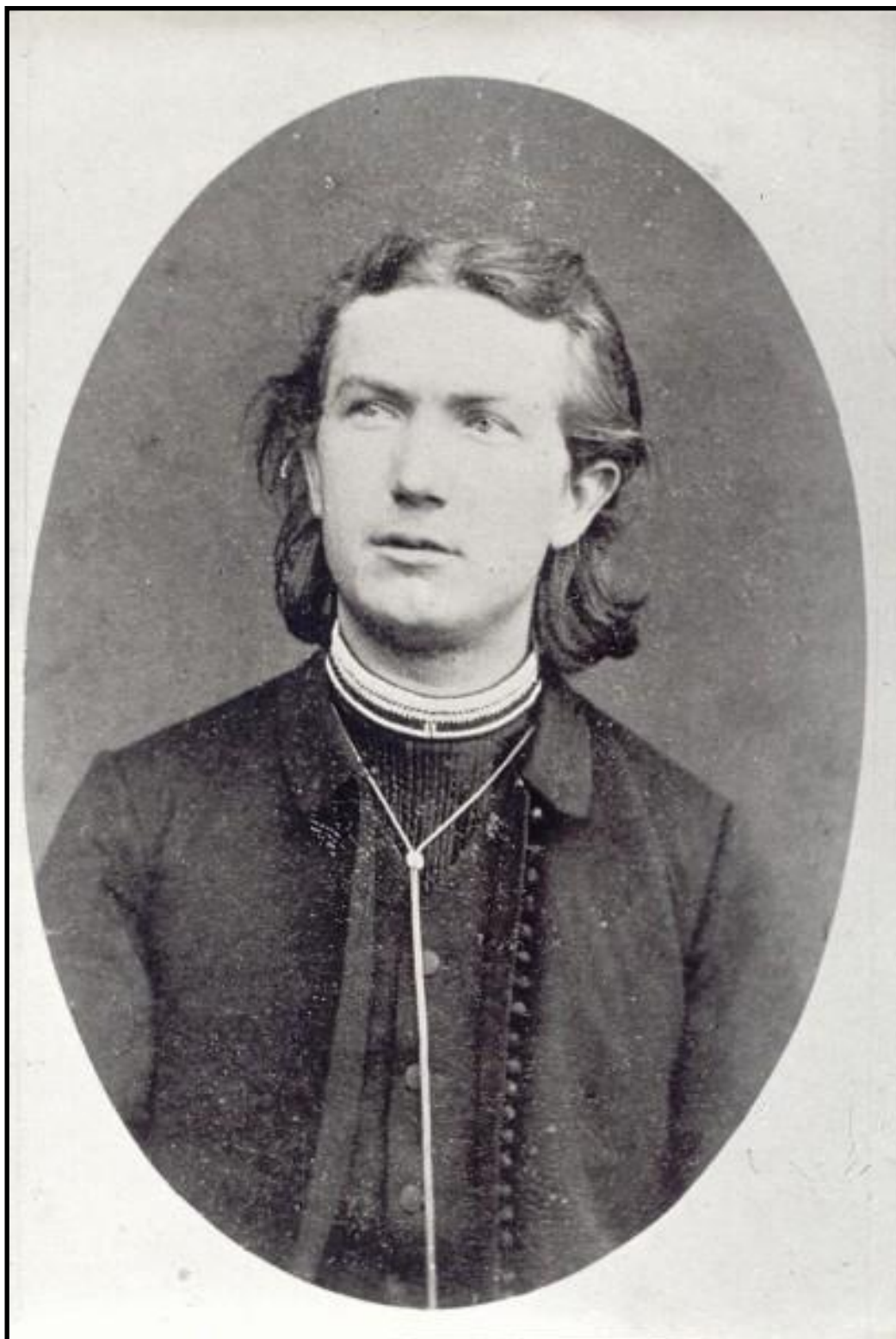
1833 in II. Gramaticae classe

	E	E	E	Ex	E	E
	Moribus	Doctr. Religionis	Latinae lingu studio	Arithmetica	Geographia et Histor	Graec. Lingu. Studio
Hlinka Adalbert, B. Nekrasin, exemt. A did.	Em.	Em.	1 ad em.	Em.	Em.	Em.

Ukázka Hlinkova prospěchu z katalogu studentů Jindřichohradeckého gymnázia.

Příloha č. 2

Obrázek 3

Podoba Vojtěcha Hlinky v 19 letech.

Příloha č. 3

Obrázek 4

Bývalý Klarův ústav slepců pod Bruskou v Praze.

Obrázek 5

— 34 —

	Od roku	Číslo listu zákl.
675	Pan Karel <i>Hlavsa</i> , měšťan v Oustí nad Orlicí	1851 2063
	— Kosmas <i>Hlavsa</i> , usedlý měšťan a mlynář v Praze	1848 871
	— Vojtěch <i>Hlinka</i> , kněz církevní a vychovatel na Hrádku Desfoursově u Sušice	1847 803
	— Antonín <i>Hloušek</i> , učitel kreslení na realní škole ve Sv. Jiří na Slovensku	1856 4000
	— Vojtěch <i>Hněvkovský</i> , zámecký kaplan v Lánech	1850 1636

Hlinkův vstup do Matice české.

Příloha č. 4

Obrázek 6

Podoba Vojtěcha Hlinky ve 30 letech.

Příloha č. 5

Obrázek 7

Pohlednice Hrádku u Sušice z roku 1902.

Obrázek 8

Podoba hrádeckého zámku v minulosti.

Příloha č. 6

Obrázek 9

Portréty barona Karla Theodora Sturmfedera a jeho druhé manželky Anny Marie Horneckové.

Příloha č. 7

Obrázek 10

Auf eine Gullünspinnung für die Taube, die ich so
 frühzeitig übernommen hatte. Otilie war eine
 hochbegabtes Kind, die sie selbst als ganzes
 sie empfand den Zugang der Sprache einigermä-
 ßen Sprachbeherrschung besaß, sie konnte nicht
 leicht in. war aber in der Schule, sie las
 sie nach Spiel in. Sie war die Tochter
 der im Jahre 1846 verstorbenen jüngsten
 Sohn Lottchen war eine Otilie, die sie
 geistig sehr vorwärts über so gut in
 war, daß sie immer besondere Pflege
 bei ihr ein eigenwilliges Kind: sie
 sie; sie wollte spielen, so wie sie
 am 4. November, ihrem Geburtstag
 sie: sie wollte mich in
 Aber sie wollte auch ich
 ihre Gold geben will, die ich
 hatte vom 8. auf den 9. Nov. 1847
 war die erste
 Otilie. die sie
 Kinder im Hause
 Otilie, die sie
 die sie

Ukázka z životopisu Otilie Henneberg – Spiegelové, rozené Sturmfederové.

Obrázek 11

8 Jahre' ich in Ollokan gab, teil. diese Kinder
 waren Liebeskinder im Leben des einjährigen Kindes,
 das in der Nacht, die am 26. August 1848 ich kind-
 mütterlich erwiderte, wie die Frau, eines billigen
 Logierens gab, die ich Leben und einvernehmlichen
 Regeln anstellte. In bestimmten Kindern müßte
 das fürnehmlichste Bräutigam in dem von dem Kiste
 liegenden Trauungstagen auf: ich abgeben ich gab
 die ganze Trauungstagen der Frau ich war die
 bestimmten Leben mit einem klaren Kindliche
 Knollen, das die oben in dem Kiste
 müßte erwiderte, ich für mich, oder für mich die
 jedwemaligen Holländer der Tour eines Lebens
 in ein Trauungstagen Kiste geben. Ich gab
 für den oft P. Klinka ich gab so im Leben mich
 müßte erwiderte ich. einen Trauungstagen, wenn
 es mich liebt mich gab.
 Das Trauungstagen gab die jungen Ollilia die gleiche
 weiteren Trauung des Trauungstagen Kiste
 Trauung, das oben mich nach 2-3 Kindlichen
 Trauungstagen gab ich Trauungstagen mich in die jungen
 Trauungstagen in Trauungstagen das mich Trauungstagen
 Trauungstagen.
 Im Trauungstagen 1853 kann Ollilia für ein Trauungstagen
 Cousine Maria Trauungstagen gab. Trauungstagen

Ukázka listu životopisu Ottilie Henneberg – Spiegelové, rozené Sturmfederové.

7. ^{Hand} Als das dem meinem Sohn Ottokar geadeltes geadeltes
 Kgl. Hofrat die daselbst auf dem nachfolgenden Auftrage
 das lebenslängliche Pfand der Tatarassen von dem ebenfalls
 in der königl. königl. Landkapit. intabulierten Fideicomis
 Hofrat meinem Vornamen.

8. ^{Hand} Meinem Sohn Ottokar bestimmte ich für seine Lebens-
 dauer die lebenslängliche Hofnung der jährigen Gärten
 in der Garten-Fronte des Stadter Pfisses, welche no jetzt
 immer fort, dem mit der Zimmereinrichtung, wie sich selber zu
 Zeit, meinem Ableben noch befindet wird.

9. ^{Hand} Zu Curatoren über die Sassen und das Vornamen meinem
 Sohn Ottokar ernenne ich, mit deren Zustimmung:
 In 1. ^{ter} Rufe: Johann Franz Grafen Doos von Waldeck, in Wösetz
 in 2. ^{ter} Rufe: Grafen Friedrich von Sturmfeder, in Oppenweiler, in
 in 3. ^{ter} Rufe: Grafen Friedrich von Dalborg, in Datschitz.
 Nachgabe und Bestehen der Sassen Curatoren, möge ab sein,
 meinem Sohn, in seiner pflichtgemäßem Wege sein dem,
 möge so zu verwalten, daß die auf Bestreitung seiner
 Subsistenz und Lebensunterhalt etwa anverwandten Kosten
 seiner und nutzbringend für ihn nutzlos werden.

10. ^{Hand} Nachdem mein Sohn Ottokar nicht bezeugt ist, zu
 testieren, so wird sein nachfolgender Nachlaß ganz meinem jüngerem
 Leben zufallen.

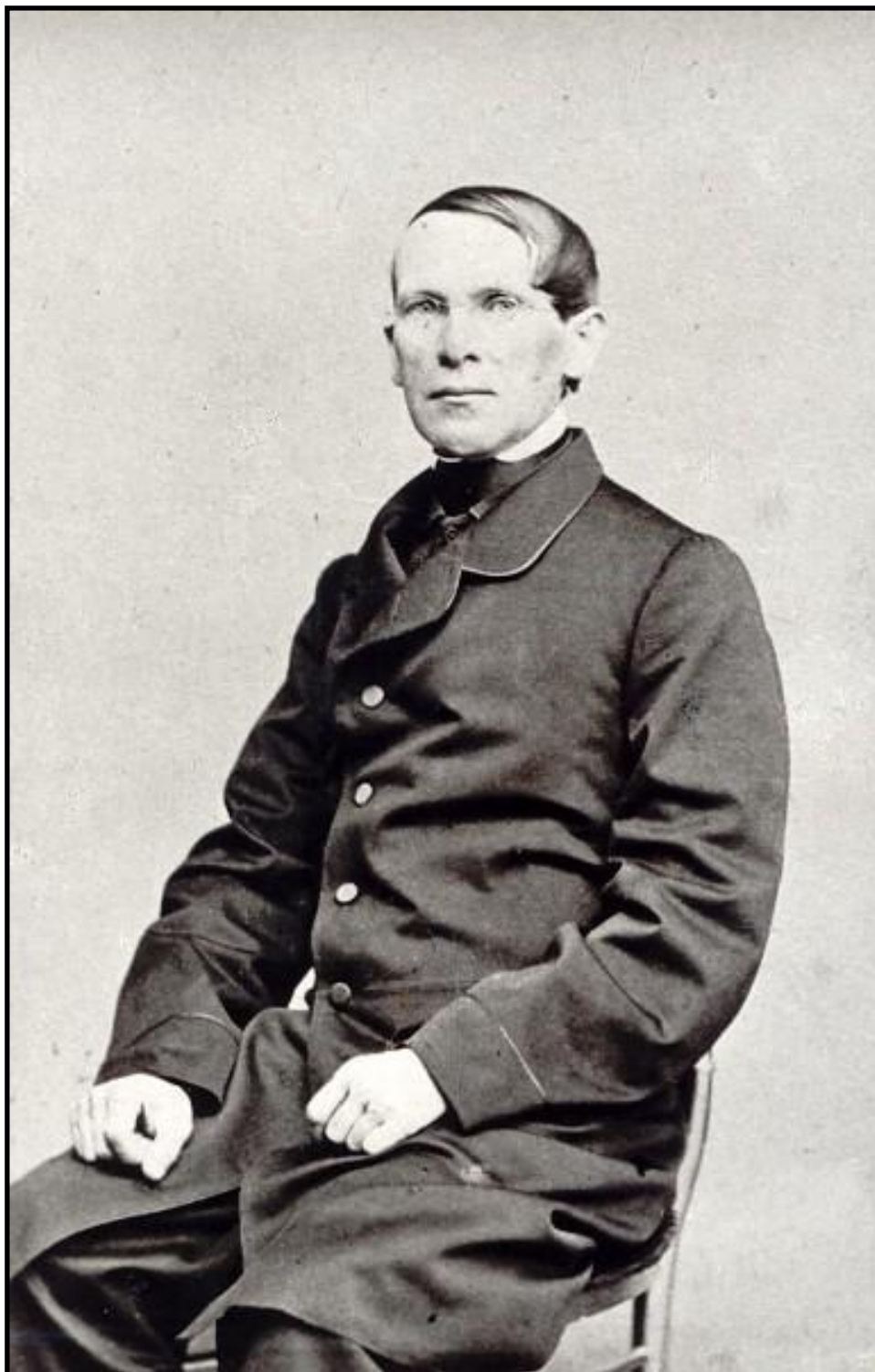
11. ^{Hand} Die lebenslängliche Pension, des nachfolgenden Grafen
 meinem Sohn Ottokar, des Herrn P. Adalbert Hlinka,
 ist ebenfalls in der königl. königl. Landkapit. intabuliert.

12. ^{Hand} Es verbleibt mir dasen nur noch, meinem Vorfleischung
 von meinem brider Pfswastern Wilhelmine und Sophie,
 jeder daselbst eine jährliche Appanage von 600 fl. S.
 nicht, oder 500 fl. Conv. Münze nutzlos lassen, nachdem die
 Vorfleischung vorläufig nicht vorfindet ist, und mein

Ukázka Závěti Karla Theodoru Sturmfedera z roku 1865.

Příloha č. 10

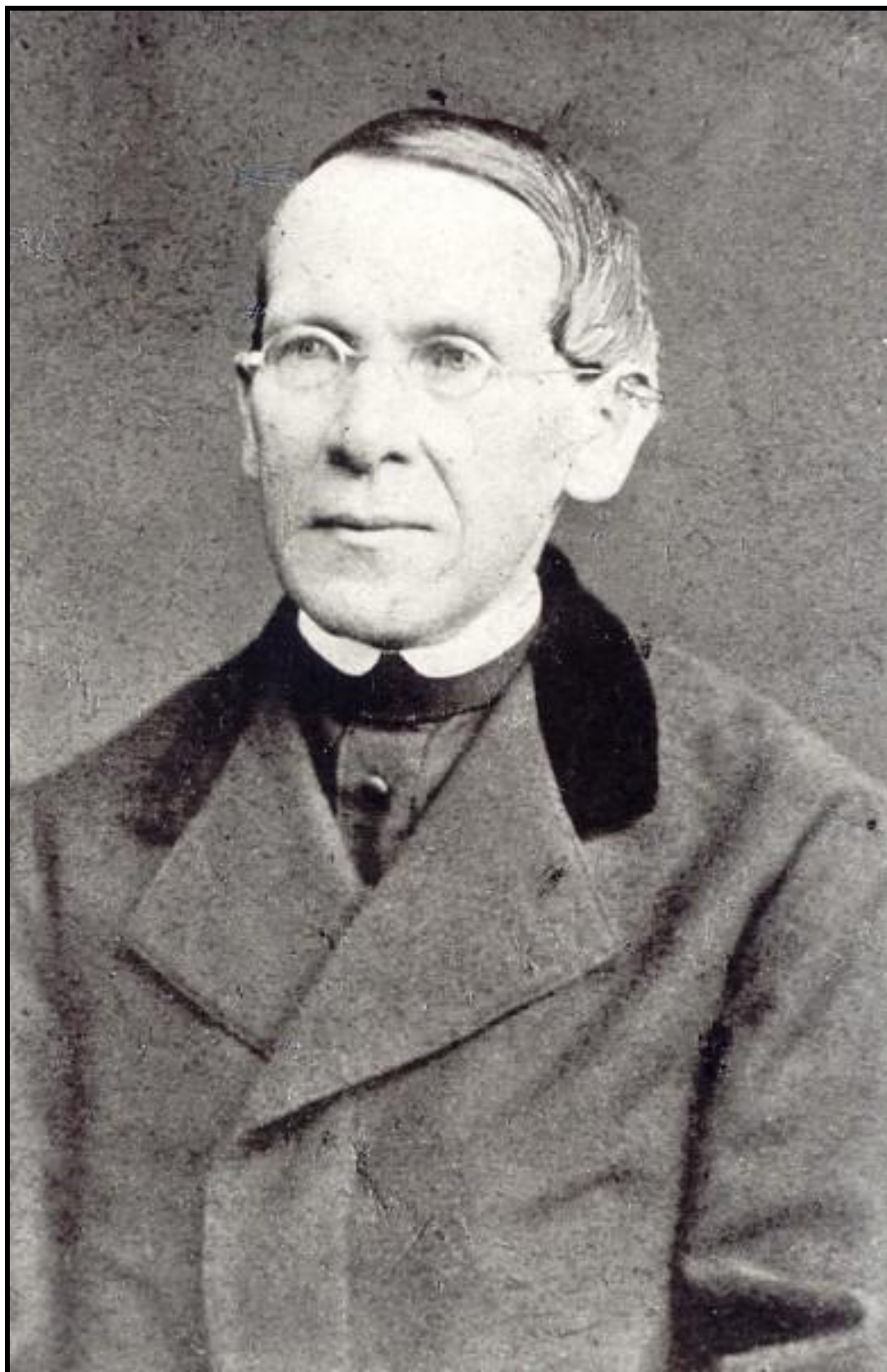
Obrázek 13

Podoba Vojtěcha Hlinky ve 46 letech.

Příloha č. 11

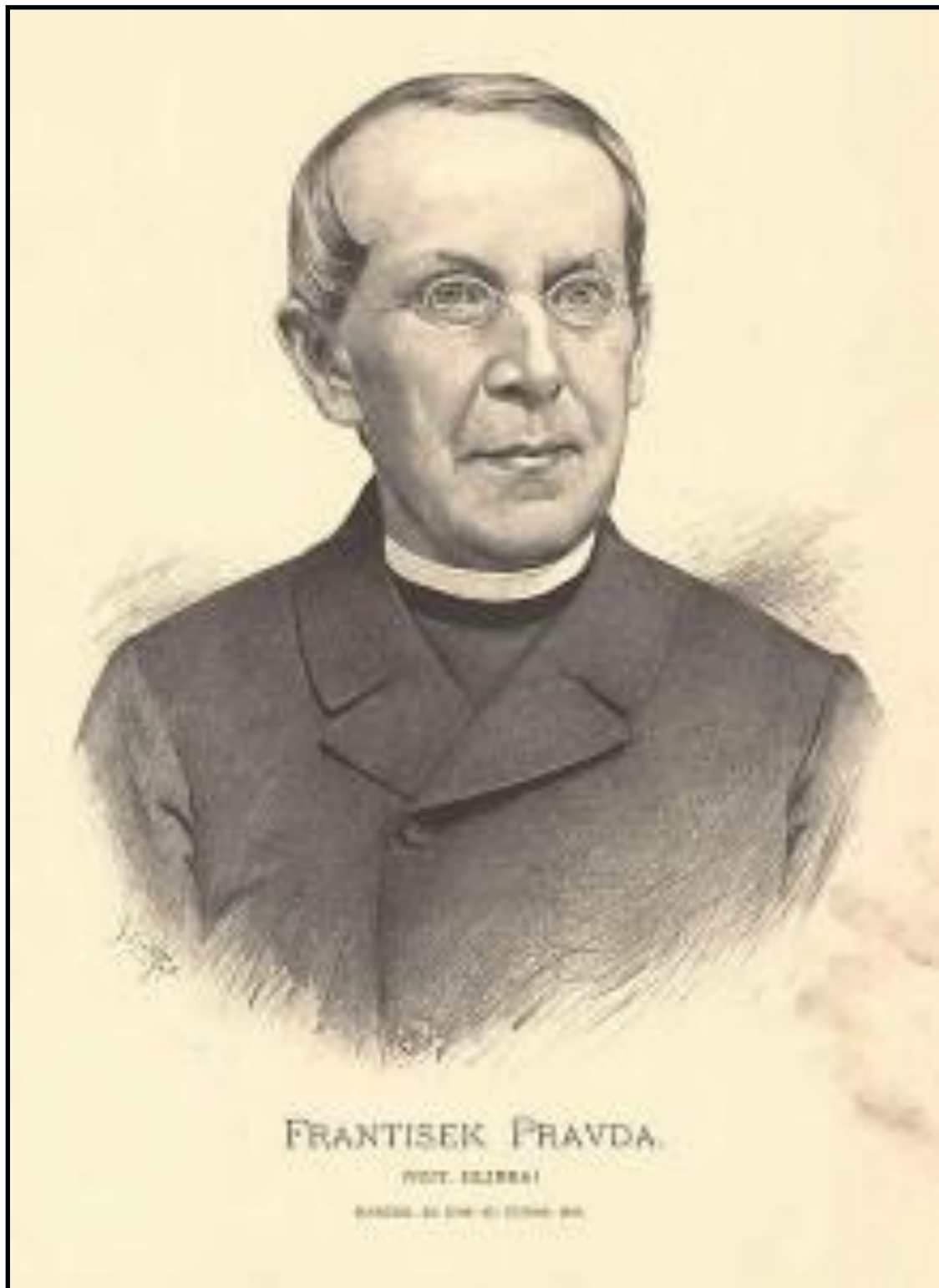
Obrázek 14

Podoba Vojtěcha Hlinky v 55 letech.

Příloha č. 12

Obrázek 15

Portrét Vojtěcha Hlinky

Ročník X. Číslo 53.
 V Českých Budějovicích dne 2. čerence 1874.

BUDYVOJ.

Vychází dvakrát týdně vždy ve čtvrtek a v neděli ráno.

Předplatí se pro Budějovice:

na měsíc	zl. 40 kr.
na čtvrt roku	1 zl. 20 kr.
na půl roku	2 zl. 40 kr.
na celý rok	4 zl. 80 kr.

Za donášku do domu platí se 5 kr měsíčně.

Předplatí se poštou:

na měsíc	zl. 55 kr.
na čtvrt roku	1 zl. 50 kr.
na půl roku	3 zl. — kr.
na celý rok	6 zl. — kr.

Jednotlivá čísla prodávají se po 5 kr. v knihkupectvích pana Jana Krupčáky a spol. v české ulici naproti bazaru.

Inzeraty přijímají se v administraci pana. Hynka Wolfa, v české ulici číslo 76. Za jeden řádek drobného písma se platí 4 kr. mimo toho 30 kr. na každé odštěp. Inzeraty pro „BUDYVOJ“ přijímají také Haasenstein & Vogler a Rudolf Mosse v Praze. — Všechny obce listu se sčítají u každých zaslání na redakci. Nakopují u každé frankování, mimo reklamace nezaplatěné, jichžto výplaců neděje.

Kandidátní listina pro volbu poslanců do sněmu českého za města a obce venkovské v jižních Čechách.

I. Pro venkovské obce. Volba 3. čerence.

1. Budějovice, Lišov, Svatý Trhob, Hluboká, Týn n. Vl.: Hrn. Zátka, měšťan v Budějovicích.
2. Hradec Jindř., Lomnice, Třebon, Bystřice Nová: Vilém Plázev, farář v Norych Etnických.
3. Pracheň, Netolice: JUDr. Jan Vaníček, advokát v Praze.
4. Milevsko, Sedlec, Bechyně: Karel Faber, kupec v Bechyni.
5. Hřeznice, Blatná, Mirovice: Jan Tille, profesor na polytechnice v Praze.
6. Pelhřimov, Pásov, Kamenice, Počátky: Mdr. František Králert v Pelhřimově.
7. Strakonice, Volyně: Mat. Kubíček, vikář v Čechách.
8. Sušice, Horažďovice: Vojtěch Hlinka, spisovatel v Hradku a Sušice.
9. Tábor, Mladá Věleč, Soběslav, Veselí: Em. Klieček, starosta okresu mládo-vošického.

II. Pro města a místa průmyslová. Volba dne 6. čerence.

1. Třebon, Lišov, Týn n. Vl.: JUDr. Vendelín Grtlnwald, advokát v Budějovicích.
2. Hradec Jindř., Bystřice: Jindřich Hora, Dr. Frant. Palacký. — Dr. Frant. Lad. Rieger.
3. Písek: JUDr. Lambert Hessler, advokát v Písku.
4. Strakonice, Sušice, Vodňany: JUDr. Vavř. tajemník v Jindř. Hradci.
5. Tábor, Kamenice, Pelhřimov: Moric Schöne, purkmistr města Tábora.
6. A. Otakar Zeithammer. — Vacl. Zelený.

Kandidátní listina pro volbu do sněmu z roku 1874.

1874. (číslo 179)

V pátek dne 3. července.

NÁRODNÍ LISTY.

Pro venkovské obce:

Kandidátní listina strany svobodomyšlné.

Průhlednost v Praze na číslo 1 od 10 Kč, na čtrnáct 2 at. 20 Kč, na šest 10 Kč, na čtyři 5 Kč, na dva 2 Kč, v knihkupectvích. — Za dostání listu do domu na číslo 10 Kč. Inzerční plac se bere za každé řádkové místo příslušně za každou řádkovou řádku na určený čas a odpovídá: Redakce, administrace a expedice: Redakce dle toho, jak bude.

<p>1. Breznice, Blatná, Mirovice: UDR. Jan Stránský, notář v Praze.</p> <p>2. Hradec Králové, Náchod: Jan Hřemehna, starosta okresního zastupitelstva v rál. Hradci.</p> <p>3. Kolín, Kouřim, Janovice, Uhřet. K. UDR. Karel Mladkovský v Praze.</p> <p>4. Kostelec nad Černými lesy, Brdč. lesy: UDR. Frant. Trojan, notář v Brdč. lesy.</p> <p>5. Melaně, Roudnice: Josef Prázník, advokát v Chomutovské.</p>	<p>6. Město Nové n. N., Náchod, Dobruška: Frant. Korinek, gymn. profesor v Praze.</p> <p>7. Miletovsko, Sedlec, Bečín: Frant. Koptista, rolník v Miletově.</p> <p>8. Mlýnský, vysoká škola, Hlinsko: MDR. Edvard Štěpán v Praze.</p> <p>9. Stomněž, Brod, Hampole, Polná, Píseck, Jan Pleva, státní v Stojed.</p> <p>10. Nymburk, Benátský: JUC. Václav Vávra, spisovatel v Praze.</p> <p>11. Pardubice, Holice, Pelouč: Václav Four, mlynář na Václavě.</p>	<p>12. Písek, Vodňany: UDR. Jan Kucera, advokát v Praze.</p> <p>13. Příbram, Dobříš: Josef Holýs, starosta okresního zastupitelstva dobrošického, v Nové Vsi.</p> <p>14. Rakovnick, Křivoklátský, Strakonický: UDR. Kobert Miltner, advokát v Praze.</p> <p>15. Rokycany, Blatov: Karel Poláček, starosta okresního zastupitelstva v Blatově.</p> <p>16. Slaný, Velvary, Lihobedrovice: P. Ant. Husák, děkan v Nymburce.</p>	<p>17. Smitov, Zbraslav, Beroun, Úhoř: MDR. Fr. Sl. Kodým v Šeběch.</p> <p>18. Strakonice, Volyně: Frant. Toner, ředitel vše. reálních škol v Písku.</p> <p>19. Sušice, Horažďovice: Emmanuel Toner, ředitel obecního národního v Praze.</p> <p>20. Táborský, Mladá Vožice, Soběslav, Veselí: JUC. Jan Kratochvíl v Soběslavi.</p> <p>21. Vrchlabí, Roketnice, Jilemnice: UDR. Ant. Čížek v Praze.</p>
---	--	---	--

Kandidátní listina do sněmu z roku 1874.

Obrázek 18

Přehled politický.
Z Prahy. Výsledek voleb v obcích venkovských jest pro stranu Riegra a Palackého velmi skvělý. Z 49 od sboru důvěrníků českých poslanců navržených kandidátů zvítězilo čtyřicet poslanců staročeských ohromnými většinami. Z 21 navržených kandidátů mladočeských prošlo pouze pět velmi nepatrnými většinami, a tito jsou vesměs osoby méně důležité. V Kolíně a Jilemnicích budou užší volby, při nichž naději na vítězství má strana staročeská. Sladkovský a Čížek vzdor ohromné agitaci neobdrželi nadpoloviční většinu hlasů a musejí se podrobiti nové volbě. V Domažlicích, an okres tento jest většinou německý, zvolen kandidát vládní. Na jihu českém propadli vesměs mladočeští kandidáti vzdor osobní přítomnosti a neslýchané agitaci. Český jih odsoudil svornými volbami kandidátů od sboru důvěrníků českých poslanců navržených sbor mladočeských odstěpenců a vyslovil svou důvěru neskonale národu Palackému a Riegrovi.

Zhodnocení výsledků voleb.

Z e S u š i c e. Za nevidané agitace kněží z vítězil konservativní kandidát pater H l i a k a pouze nepatrnou většinou 9 hlasů nad kandidátem strany svobodomyšlné prof. E m. T o n n e r e m, jenž obdržel 53 hlasů.

Výsledky voleb.

Příloha č. 17

Obrázek 20

Podoba Vojtěcha Hlinky v 80 letech.

Příloha č. 18

Obrázek 21

Dnešní podoba Hlinkova domu v Hrádku s pamětní deskou.

Obrázek 22

Hlinka ve svém domě v Hrádku.

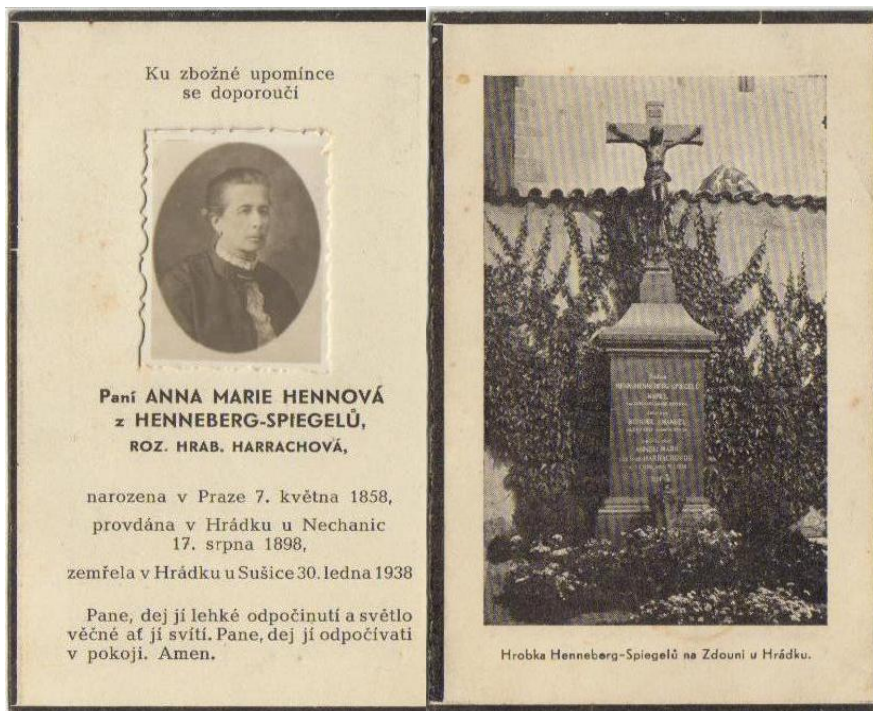
Příloha č. 19

Obrázek 23

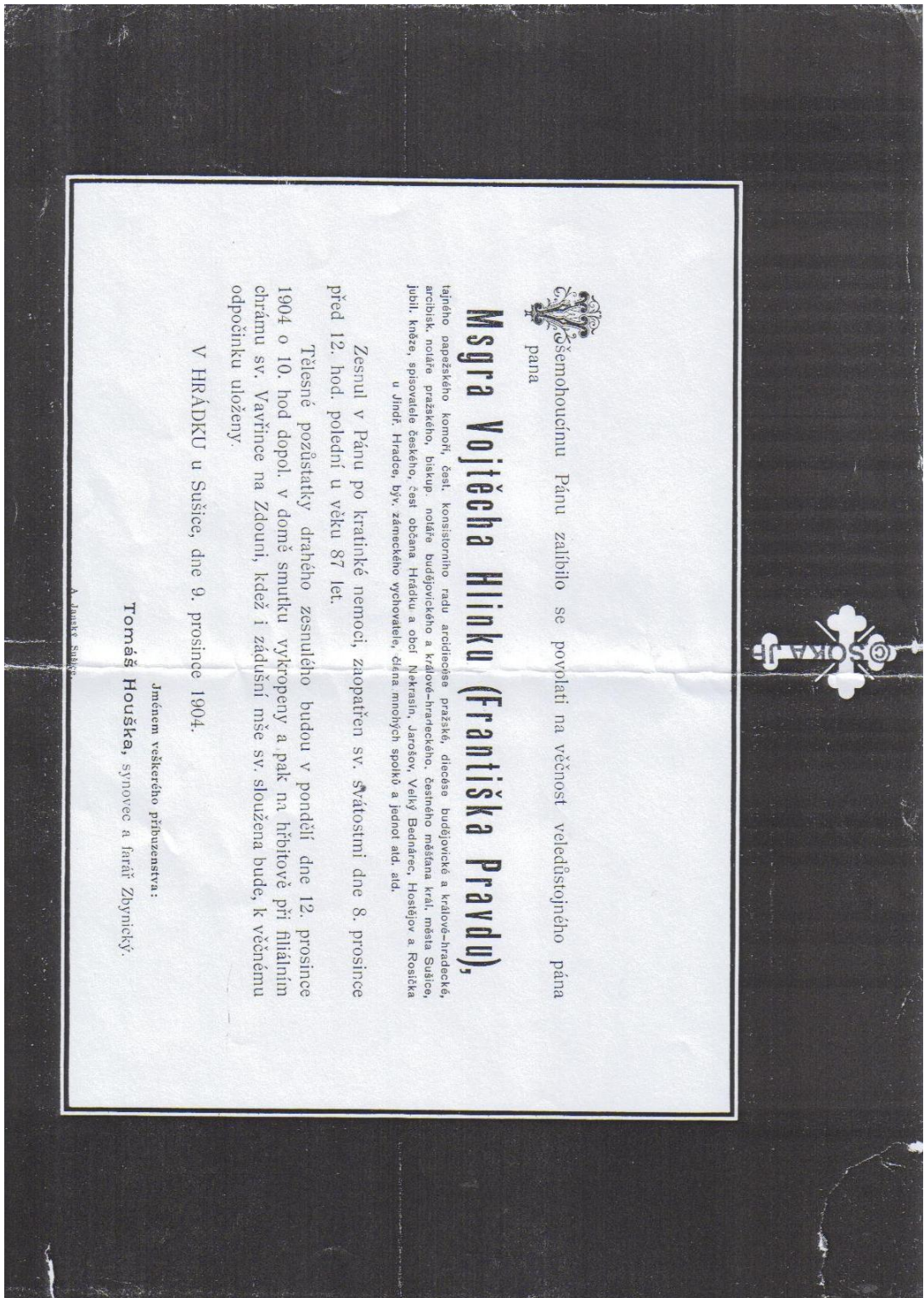

Hraběnka Anna Marie Hennová z Henneberg – Spiegelu, rozená Harrachová.

Obrázek 24

Rodinná hrobka Henneberg – Spiegelů na Zdouni v Hrádku.

ošemohoucímu Pánu zalíbilo se povolat na věčnost veledůstojného pána
pana

Msgr Vojtěcha Hlinku (Františka Pravdu),

tajného papežského komoří, čest. konsistorního radu arcidiecéze pražské, diecéze budějovické a královéhradecké,
archibisk. notáře pražského, biskup. notáře budějovického a královéhradeckého, čestného měšťana král. města Sušice,
jubil. kněze, spisovatele českého, čest. občana Hrádku a obcí Nekrasín, Jaroslov, Velký Badatrec, Hostěpov a Rosička
u Jindř. Hradce, býv. zámeckého vychovatele, člena mnohých spolků a jednot. aid. aid.

Zesnul v Pánu po krátké nemoci, zaopatřen sv. svátostmi dne 8. prosince
před 12. hod. polední u věku 87 let.

Tělesné pozůstatky drahého zesnulého budou v pondělí dne 12. prosince
1904 o 10. hod. dopol. v domě smutku vykropeny a pak na hřbitově při filiálním
chrámu sv. Vavřínce na Zdouni, kdež i žádúšní mše sv. sloužena bude, k věčnému
odpočínku uloženy.

V HRÁDKU u Sušice, dne 9. prosince 1904.

Jménem veskerého příbuzenstva:

Tomáš Houška, synovec a farář Zbýnický.

A. Janků Sušice

Úmrtí list Vojtěcha Hlinky.

Příloha č. 21

Obrázek 26

Fotografie z pohřbu Františka Pravdy.

Příloha č. 22

Obrázek 27

Hrob Vojtěcha Hlinky na Zdouni v Hrádku.

Příloha č. 23

Obrázek 28

Dnešní podoba hrádeckého zámku.

Obrázek 29

Muzeum Františka Pravdy v hrádeckém zámku.

Příloha č. 24

Obrázek 30

Muzeum Františka Pravdy v hrádeckém zámku.

Obrázek 31

Muzeum Františka Pravdy v hrádeckém zámku.